Ephemerides Sacrarum Disciplinarum Facultatis Philosophico-Theologicae in Universitate Vytauti Magni Kaunae

SOTER

Religijos mokslų laikraštis

XII METAI 1935 Nr. 2 (21)

Leidžia Vytauto Didžiojo Universiteto Teologijos-Filosofijos Fakulteto Teologijos Skyrius

Ephemerides Sacrarum Disciplinarum Facultatis Philosophico-Theologicae in Universitate Vytauti Magni Kaunae

SOTER

Religijos mokslų laikraštis

XII METAI 1935 Nr. 2 (21)

Leidžia Vytauto Didžiojo Universiteto Teologijos-Filosofijos Fakulteto Teologijos Skyrius

Dr. Pr. Venckus

Apreiškimo šaltiniai

II. ŠV. RAŠTAS IR JO ĮKVĖPIMAS.

Paaiškinamosios pastabos

1. Svarstomoji medžiaga. — Yra įrodytas dalykas, kad Kristus įsteigė regimą, religinę draugiją, kurią pavadino Bažnyčia. Pats Kristus skyrė Jai labiausiai du tikslus: šventinti (sanctificare) ir mokyti žmones.

a. Žmonių sušventinimas yra vyriausias Bažnyčios tikslas; tai Ji siekia pirmiausia teikiamais sakramentais, t. y. regimais ženklais, per kuriuos žmonės gauna Dievo malonių.

b. Mokyti žmones yra antros eilės, bet taip pat esminis Bažnyčios tikslas. Mokomasis Bažnyčios uždavinys yra išsaugoti sveiką Kristaus paliktą mokslą ir neklaidingai mokyti jo kitus žmones. Čia tad mokomoji Bažnyčia Dievo apreikštas tiesas turi neklaidingai imti iš apreikimo šaltinių. O apreiškimo šaltiniai yra Tradicija arba Padavimas ir Šv. Raštas. Tradiciją anksčiau jau nagrinėjome. Ją ten pavadinome visą[1]) Kris–

[1]) Įdedame žodžius „visą mokslą", tuo norėdami pasakyti, kad į objektyvios Tradicijos sąvoką įskaitome visas apreikštas tiesas: tiek esančias, tiek nesančias Šv. Rašte. Tai darydami, norime stipriai ir aiškiai pabrėžti, kad Kristaus apreiškimo yra du atskiri savarankiški šaltiniai, du atskiri keliai, kuriais į žmones patenka Dievo apreiškimas. Jųdviejų skirtumas yra tas, kad Tradicija yra toks šaltinis, kuriame yra visos Dievo apreikštos tiesos: tuo tarpu Šv. Rašte tėra tik dalis jų. Todėl Tradicija ir pilnesnė ir senesnė už Šv. Raštą. Vien dėl to, kad Šv. Raštas parašytas vėliau, Bažnyčia negalėjo užmiršti dalies apreikštų tiesų, dabar įdėtų Šv. Rašte. Konsekventiškai, pasaulį išvydus Šv. Raštui, negalėjo sumažėti nė pats Tradicijos turinys ta prasme, kad pirminis šaltinis aptuštėtų. Jei Bažnyčiai duotas neklaidingumas gali aprūpinti dalį Tradicijos tiesų, tai gali aprūpinti ir kitas Tradicijos tiesas (tegu vėliau ir Šv. Rašte surašytas). Tuo būdu visos Dievo apreikštos tiesos liko Tradicijoje, nors dalis jų ir įdėta į Šv. Raštą. Šiuo reikalu L. Lercher, Institutiones Theologiae Dogmaticae, I 544 rašo: „Est ergo *duplex modus traditionis* christianae: *per Scripturam* et *sine Scriptura*. Veritates, quae hoc altero modo per continuam successionem apostolicam traditae sunt, sive sint sive non sint simul etiam in Scriptura contentae, comprehenduntur nomine traditionis strictiori sensu sumptae. Et hic sensus semper praesumitur, quum de traditione loquimur, nisi expresse aliud notatur... In operibus Patrum et theologorum potissimum triplex acceptio traditionis invenitur: 1° Interdum significat omnem traditionem, etiam cam, quae per Scripturam fit. — 2° Plerumque autem significat complexum veritatum revelatarum, quae per modum transmissionis a S. Scriptura diversum a magisterio vivo perenni traditae sunt, sive sint sive non sint

taus ir Šv. Dvasios per apaštalus apreikštą mokslą (tiesas), perteiktą Bažnyčiai jų lūpomis (gyvojo žodžio, gyvojo pamokymo keliu).

Iš Kristaus ir apaštalų lūpų Bažnyčios gautą ar gaunamą mokslą (Tradiciją) savo keliu netrukus pradėta vienu kitu būdu, labiausiai raštu sužymėti. Vadinasi, kada apaštalai ir jų įpėdiniai gyvuoju žodžiu skelbė apreikštą mokslą, tuo pačiu metu kas nors tą mokslą, nors iš dalies, sužymėdavo. Tuo būdu jau nuo pirmųjų amžių iki šių dienų gimė daug įvairių raštiškų dokumentų, liudijančių Kristaus ir apaštalų skelbtą ir Bažnyčios neklaidingai atpasakojamą mokslą. Tą mokslą turime sužymėtą tikėjimo išpažinimuose, Bažnyčios Tėvų raštuose, Bažnyčios nutarimuose, krikščioniškos senovės paminkluose ir k. Suprantama, kad tie raštiški ar kiti dokumentai (išskiriant Bažnyčios neklaidingą mokymą raštus) savaime ir bendrai tikintiesiems nebūtinai yra reguliatyvi (paskučiausia) tikėjimo norma: dokumentai savaime nebūtinai yra be klaidos, nes atskiri Tradicijos liudytojai (čia neįtraukiant pačios Bažnyčios oficijalaus iškilmingo mokymo) yra žmonės. Todėl suprantama, kad jie čia galėjo įdėti ir savų minčių bei samprotavimų. Tad Tradicijos liudytojų paduodamus dalykus tenka įvertinti kritiškai, kreipiant akį labiausiai į pačios neklaidingos Bažnyčios galutinius sprendimus.

Bet visai kas kita tenka pasakyti apie atskiros rūšies knygas, būtent, Šv. Raštą. Šiose knygose irgi yra, nors ir dalis, Kristaus apreiškimo. Tačiau šios knygos negali susilyginti nė su geriausiais Bažnyčios Tėvų bei rašytojų rašytiniais žodžiais, tegu ir tiksliausiai nusakančiais nors dalį apreikštų tiesų. Tai yra štai kodėl:

Pirmiausia, atskiri[2]) Tradicijos liudytojai, daugiausia rašytojai, at-

---

etiam in Scriptura consignatae. — 3° Interdum significat veritates traditas, quae in Scriptura non explicite, vel omnino non continentur".

Panašiai kalba Diekamp Fr. — Hoffmann Ad., Teologiae Dogmaticae Manuale, I 50: „... agitur de Traditione divina, cuius obiectum est depositum fidei, quae quidem quoad tempus et locum est illimitata omnesque ad fidem divinam obligat. Ipsa, in quantum a Concilio Tridentino a S. Scriptura distinguitur, vocatur Traditio oralis. Qua tamen voce doctrinae in hac Traditione contentae non limitantur ad istas veritates, quae in S. Scriptura non inveniuntur, neque excluditur quoad ea, quae oretenus ab Apostolis tradita sunt, postea in libris non inspiratis fuerint deposita".

Baigiant pastabą, reikia pasakyti, kad nevisi autoriai vienodai apibrėžia objektyvią Tradiciją; yra ir tokių, kurie į Tradicijos turinį teįskaito tas apreikštąs tiesas, kurios neįdėtos Šv. Rašte.

[1]) Jau kartą pastebėjome, kad objektyvioje Tradicijoje neklaidingi Bažnyčios nutarimai tikėjimo ir dorovės dalykuose, Jos neklaidingas mokymas yra pats svarbiausias momentas; svarbiausias ta prasme, kad be Jos nebūtų kas tą iš Kristaus ir apaštalų gyvuoju žodžiu gautą mokslą būtų sveiką išlaikęs kitoms kartoms. Todėl suprantama, kad ir pats neklaidingas Bažnyčios mokymas yra iš esmės tradicinis.

[2]) Paminėjome „atskiri". Mat, čia neturime galvoje morališko, pav., visų Bažnyčios Tėvų, sutarimo, nes bendras sutarimas tikėjimo ir doros dalykuose jau yra tikėtinas apreikštos tiesos liudytojas (tai eina „e relatione eorum cum Ecclesia docente").

pasakodami Dievo apreiškimą, nebūtinai turi neklysti, neapsirikti; visas Tradicijos liudytojų stiprumas ir, atpasakojant apreikštas tiesas, neklaidingumas priklauso nuo to, kiek jie yra artimi su mokomąja Bažnyčia. Tuo tarpu Šv. Rašto neklaidingumas eina iš jo kilimo būdo, vadinasi, iš to, kad jis yra paties Dievo raštas.

Antra, Šv. Raštas yra Dievo raštas, parašytas žmonėms; yra raštas, kuriame yra dalis Dievo apreiškimo, duoto žmonėms. Tokia Dievo valia, kad Jis dalį savo apreiškimo panoro surašydinti — surašyti dar ne bet kaip, bet savo vardu, suteikiant tam raštui savo autoritetą, net autorizuojant tą raštą. Kad šios knygos būtų knygos Dievo — Dievo, kuris rašė ne pats (kokiu stebuklingu būdu, pav., sukurdamas visa iš nieko), bet pavartojo kitus autorius, rašytojus padėjėjus, reikėjo, kad Dievas veiktų tam tikru būdu tuos rašytojus (žmones — evangelistus ir kitus), kad šie Jo vardu surašytų norimą kiekį Dievo apreikštų tiesų. Koks tas Dievo veikimas čia yra, pamatysime žemiau. Galime tik pastebėti, kad kalbamąjį Dievo veikimą Bažnyčia vadina įkvėpimu, o pačias to įkvėpimo įtakoje parašytas knygas — Dievo įkvėptomis knygomis arba stačiai Dievo knygomis bei raštais. Apie jų įkvėpimą vėliau tik ir kalbėsime.

Trečia, knygos, vadinamos Šv. Raštu, yra ne tik nepaprastos knygos, bet drauge ir atskiras, dalį Tradicijos apimąs apreiškimo šaltinis.

2. Įkvėpimo sąvoka. — Visai nesigilindami šioje vietoje į įkvėpimo prigimtį, tolimesnės kalbos aiškumui trumpai pasakome, kaip čia suprantame įkvėpimą.

a. Etimologiškai žodžiai „kvėpti" (spirare), „įkvėpti" (inspirare) reiškia duoti, suteikti dvasią, gyvybę, sielą, malonę, jėgą.

b. Paprastoje kalboje įkvėpimas reiškia tam tikru metu įgytą stipresnį kūrybiškumą, dvasios pakilimą, pajėgumą. Todėl sakoma, pav.: šis žmogus turi įkvėpimą rašyti, anas įkvėpimą kalbėti.

c. Teologijoje žodis „įkvėpimas" plačiąja prasme reiškia kiekvieną antgamtinį impulsą, stumiantį žmogų eiti išganymo keliu. Siauresne prasme šis žodis reiškia tuos antgamtinius Dievo veikimus (motus, influxus), kuriais žmogus paveikiamas Dievo norėtas tiesas kitiems pareikšti. Pareiškiama gali būti ir žodžiu (pav., pranašai) ir raštu (pav., Šv. Rašto antriniai autoriai). Pirmasis (žodinis) vadinasi pranašinis įkvėpimas (inspiratio prophetica), antrasis (raštiškas) — biblinis įkvėpimas (inspiratio biblica vel scripturalis).[1]) Paskutinįjį mes ir svarstysime. Jį čia suprantame tokį Dievo antgamtinį veikimą (influxus Dei supernaturalis), kur žmogus rašytojas taip veikia-

---

[1]) Terminas bene paimtas iš 2 Tim. 3, 16, kur pasakyta „Dievo įkvėptas raštas", lotyniškai „Scriptura divinitus inspirata". Su šiuo posakiu sutinka graikų kalbos žodis „theopneustos", kas reiškia knygą, kilusią iš Dievo, arba Dievui ypatingai veikiant (liber sub motione et influxu Dei compositus). Plg. 2 Petr. 1, 20.

mas, kad Dievas yra parašytų knygų (Šv. Rašto) tikrasis ir pirminis, o žmogus tik antrinis autorius. Paaiškiname:

α. Antgamtinis veikimas; tuo pasakymu išskiriamas gamtinis veikimas; čia svarbiausias veikimo tikslas yra tas, kad žmogus rašytų.

β. Žmogus rašytojas; vadinasi, veikiama konkretų asmenį, kuriuo naudojasi Dievas, norėdamas raštu pareikšti savo mintis.

γ. Taip veikiama, kad Dievas lieka svarbiausias parašytų knygų autorius; čia to veikimo svarbiausias padarinys: Dievas pirminis (primarius et principalis) parašytų knygų (Šv. Rašto) autorius.

3. Įkvėpimo padala ir t.t. — Biblinio įkvėpimo apibrėžime galimi pastebėti trys svarbiausi momentai:

α. Pats Dievo veikimas rašytoją — aktyvus įkvėpimas (inspiratio activa).

β. Žmogaus priėmimas veikimo (charisma hagiograpo a Deo datum) — pasyvus įkvėpimas (inspiratio passiva).

γ. Veikimo padariniai pačioje parašytoje knygoje, t. y. pats tos knygos kokis (qualitas), — terminatyvus įkvėpimas (inspiratio terminativa).

Įkvėpimas skiriasi nuo apreiškimo ir neklaidingumo. Iš kalbėtosios biblinio įkvėpimo sąvokos aiškėja skirtumas tarp įkvėpimo iš vienos pusės ir Bažnyčios neklaidingumo bei žmonijai duoto apreiškimo iš kitos pusės.

a. Įkvėpimas skiriasi nuo Bažnyčios neklaidingumo:

α. Tysos atžvilgiu: įkvėpimas apima visą Šv. Raštą, visas jo tiesas, tiek religines, tiek ir kitas; o Bažnyčios neklaidingumas teįima tikėjimo ir dorovės tiesas (res fidei et morum) ir tas tiesas, kurios yra būtinai susijusios su kalbamosiomis tiesomis.

β. Veikimo (actualitatis) atžvilgiu: įkvėpime pasireiškia tiek Dievo, tiek įkvėptojo žmogaus pozityvus veiksmas, veikimas (actio), o neklaidingumo atveju iš žmogaus pusės yra pozityvus veiksmas, iš Dievo pusės tėra asistencija (assistentia negativa), kad tikėjimo ir dorovės dalykuose kalbąs kompetentingas asmuo nesuklystų.

b. Įkvėpimas skiriasi nuo Dievo apreiškimo:

α. Apimties (ambitus) atžvilgiu: apreiškimas įima tiek Tradiciją, tiek Šv. Raštą; o įkvėpimas paliečia Šv. Raštą.

β. Šaltinių atžvilgiu: apreiškime visos tiesos eina iš Dievo, todėl visos jos yra ir dieviško kilimo ir Dievo tiesos; o įkvėptoje knygoje surašymo atžvilgiu visa yra Dievo žodis, bet medžiagos atžvilgiu čia gali būti bei yra ir grynai žmonių žodis; čia Dievo įkvėptas rašytojas gali surašyti ir žmonių pasakymus bei savo pergyvenimus (žinoma, surašyti, tik Dievui norint).

Pastaba. Kalbėjome apie įkvėpimo sąvoką. Bet dar reikia pažy-

mėti, kad biblinio įkvėpimo sąvoką, įkvėpimo turinį mes galime žinoti, težinodami patį įkvėpimo faktą ir jo prigimtį; o šie dalykai, kurie sužinomi labiausiai iš apreiškimo, bus paminėti tik žemiau. Todėl nors ir trumpai paminėję faktišką įkvėpimo sąvoką, mes vis dėlto užbėgome už akių; tai padarėme tuo sumetimu, kad pati kalba, kuriai toli gražu neįpusėjus, jau minimas įkvėpimas, jau savo pradžioje būtų bent kiek aiškesnė.

4. Metodas. — Kalbant apie Tradiciją, tenka naudotis istoriniu ir labiausiai dogmatiniu metodu, t. y. paremtu Dievo apreištu žodžiu. Kalbant apie Šv. Rašto įkvėpimą, reikia pasakyti, kad čia:

1°. Pakankamu metodu gali eiti dogmatinis (tiesiog žiūrėti apreiškimo ir juo remtis) ir iš dalies apologetinis (šiuo atveju istorinis) metodas.

a. Tinkamiausias ir vieninteliai pakankamas metodas tėra dogmatinis, atsieit, tas, kuris remiasi Dievo apreikštu žodžiu, paties Dievo pasakymu. Mat, tik iš apreiškimo galime žinoti, kaip ir kurios knygos Dievo įkvėptos. Basilaikant šio metodo, tenka naudotis:

α. Pirmiausia objektyvia Tradicija. Ji kaip tik ir pasako, kas yra biblinis įkvėpimas, ir tai, kad yra tokių knygų, kurių pirminis autorius yra pats Dievas. Tos Tradicijos perteikėjai bei liudytojai (Bažnyčios neklaidingas mokymas, Bažnyčios Tėvai bei rašytojai ir k.) kaip tik pasako, kad yra knygų, įkvėptų Šv. Dvasios.

β. Reikia sugebėti tiksliai semti tiesas iš apreiškimo, kas nevisiems ir labiausiai nevisados tesiseka. Tai pats Kristus savo išmintimi numatė ir todėl prie to apreiškimo pastatė gerą sėmėją — Bažnyčią. Kaip tik per Ją tikintieji įprastai ir patiria apreikštas tiesas; jas pasėmusi duoda jiems Bažnyčia. Pati Bažnyčia tų tiesų semia ne bet kaip, bet neklaidingai; neklaidingumo dovana Bažnyčiai Dievo ir duota tam, kad Ji Dievo žmonėms apreikštą mokslą išlaikytų sveiką, gerai jį aiškintų, neklaidingai jo mokytų kitus. Kalbant apie Šv. Rašto įkvėpimą, Bažnyčios neklaidingas mokymas taip pat yra svarbus faktorius.

Iš sakytojo dalyko aišku, kad, naudodamiesi Tradicija, apreiškimo šaltiniu, ir Bažnyčios neklaidingumu, mes tuo pačiu jau vartojame dogmatinį metodą. Mes čia metodo atžvilgiu nuo dogmatistų tesiskiriame tuo, kad į Šv. Raštą dar žiūrime, kaip į istorišką, tikėtiną dokumentą, dar nė kiek nesinaudodami bei nesiremdami Jo įkvėpimu, nors šis įkvėpimas, be abejojimo, raštui duoda didesnį net ir už tikėtiniausio žmogaus autoritetą. Į Šv. Raštą žiūrėsime, kaip į istorišką dokumentą, tiksliai atpasakojantį Kristaus ir apaštalų mintis. Bet Kristaus žodžiai mums čia nėra vien tik tikėtino žmogaus, bet drauge ir Dievo Siųstojo žodžiai.

b. Apologetiniu metodu, jei į Šv. Rašto, Bažnyčios Tėvų ir k. liudijimus žiūrėsime, kaip į tikėtinus istoriškus, kaip į pirmykštės krikš-

čionijos įsitikinimų gerus liudytojus; jie tada liudija, kad jau pačioje krikščionijos pradžioje įkvėpimo faktu įsitikinimas buvo patvarus, vieningas, visuotinis; toks įsitikinimas, be abejo, turi turėti pakankamą priežastį; tokia pakankama priežastimi gali eiti pati Dievo paliudyta (apreikšta) tiesa, jog knygos, vadinamos Šv. Raštu, tikrai yra įkvėptos.

Iš kalbėto aiškėja, kodėl apie Bažnyčios Tėvų liudijimus mes galime kalbėti dviejais atvejais, būtent, priklausomai nuo panaudoto dvejopo metodo: vartodami dogmatinį metodą (norėdami įkvėpimo faktą paremti Tradicija, apreiškimo šaltiniu), iš Bažnyčios Tėvų liudijimo, suprantama, darome dogmatinį argumentą; vartodami apologetinį metodą, Bažnyčios Tėvus mes vėl paminime ir iš jų liudijimų sudarome apologetinį (šiuo atveju istorinį) argumentą.

Čia vis dėlto norime pastebėti, kad ir tas apologetinis argumentas savo galutiniame pamate vis tik atsiremia į apreiškimą: ir visuotinis krikščionijos įsitikinimas, kurį paliudija Bažnyčios Tėvai, pakankamai teišaiškinamas, priėmus Dievo liudijimą, Dievo apreikštą tiesą, jog Dievas pats yra Šv. Rašto knygų autorius. Mat, įkvėpimas yra antgamtinis Dievo veikimas žmogaus vidų (psichologiją). Tokį veikimą betarpiškai žino Dievas ir reikiant (kas dažnai yra) pats rašytojas. Bet rašytojo vieno liudijimas apie jo gautą įkvėpimą pašaliniams teturės žmogišką autoritetą ir konsekventiškai toks liudijimas negali kitam uždėti priedermės į surašytas Šv. Rašto mintis tikėti fide divina. Iš čia seka, kad tik Dievo liudijimas, duotas betarpiškai ar tarpiškai (per legatum divinum), tėra pakankamas kriterijus bet kurios knygos įkvėpimui patirti. Toks liudijimas iš tiesų ir buvo duotas per Kristų; šis liudijimas perteiktas mums labiausiai Tradicijos keliu, kur svarbiausią vietą užima neklaidingas Bažnyčios mokymas.

Jei čia ir vartojame apologetinį metodą, tai vis dėlto ir juo galų gale siekiame Dievo liudijimą, ir tas istorinis kelias čia (įkvėpimo faktui įrodyti) geras tiek, kiek prieina Dievo tarpiškai ar betarpiškai duoto liudijimo, testifikacijos apie kaikurių knygų įkvėpimą.

Taigi skirtumas tarp kalbamųjų tų dviejų argumentų bei metodų tas, kad dogmatinis stačiai žiūri, ką tuo reikalu sako apreiškimas(būtent, Tradicija); tuo tarpu apologetinis (šiuo atveju istorinis) argumentas tik iš istorijoje pastebėto visuotinio krikščionių įsitikinimo, kuriam reikėjo pakankamos priežasties, prieina apreikštos tiesos, kad yra knygų, įkvėptų Dievo, t. y. Dievo vardu parašytų ir paskelbtų. Taigi, vartojant istorinį ir labiausiai dogmatinį metodą, ir tenka įrodyti, kad yra knygų, gimusių, Šv. Dvasiai antgamtiškai veikiant, ką Bažnyčia vadina įkvėpimu.

2°. Nepakankami įkvėpimo kriterijai ir konsekventiškai netinkami bei nepakankami ir įkvėpimo faktui įrodyti keliai, kurie tik tais kriterijais tesinaudoja.

a. Pakankamu Šv. Rašto knygų įkvėpimo kriterijumi neina tas faktas, kad Šv. Raštas neklaidingai atpasakoja patį Dievo apreiškimą, Dievo apreikštas tiesas. Pamatas yra tas, kad tiksliai atpasakoti apreiškimą gali ir šiaipjau dalyką žinąs ir sąžiningas žmogus, rašytojas. Be to, tada tokios knygos pirminis autorius būtų ne Dievas, bet pats rašytojas, nes jis turėtų intenciją ir norą rašyti tas, ne kitas mintis: jis pats atliktų visą knygos rašymo darbą.

b. Nėra pakankami nė subjektyvūs įkvėpimo kriterijai, pav., paties Šv. Rašto skaitytojo nujautimas, skaitytojo gaunamas įsitikinimas Šv. Rašto dievišku kilimu ir t.t. Jų nepakankamumą parodo:

α. Patys gyvenimo faktai: nevisi skaitantieji pajaučia, kad Šv. Raštas yra paties Dievo knygos. Protestantizmo istorija jau įrodė tų kriterijų nepakankamumą.

β. Asmens pajautimas bei patyrimas taip pat nėra pakankamas kriterijus istoriniam faktui patirti; jis stipriai persunktas subjektyvizmu.

c. Kalbant apie Šv. Dvasios liudijimą, gal teikiamą atskiram Šv. Rašto skaitytojui, tenka atsiminti, kad čia:

α. Būtinai reikia įrodyti, kad toks Šv. Dvasios liudijimas žmogui yra tikrai duodamas. O to dalyko įrodyti negalima.

β. Iš protestantizmo istorijos žinome, kad ir tie, kurie pripažino individualų kiekvieno skaitytojo apšvietimą, toli gražu nevisi vienodai pripažino ir pripažįsta Šv. Rašto įkvėpimą. Todėl Šv. Dvasios liudijimas negali čia eiti universaliu (visiems) argumentu įkvėpimo faktui įrodyti.

Suprantama, mes neneigiame, kad atskirais atvejais Šv. Dvasia gali padėti žmonėms lengviau suprasti Bažnyčios Šv. Rašto įkvėpimo mokymą. Juk geros valios žmonėms Šv. Dvasia visados padeda: „Dievas nori, kad visi žmonės būtų išganyti ir pasiektų tiesos pažinimą".[1])

d. Pats Šv. Raštas savo įkvėpimo žodžiais pakankamai nepaliudija. Todėl čia kaikas nori pasinaudoti pačių įkvėptų knygų vidujiniais kriterijais. Prie tokių kriterijų galima priskirti Šv. Rašto turinį ir Jo neklaidingumą. Tenka pastebėti, kad ir šių kriterijų nepakanka visų Šv. Rašto knygų įkvėpimo faktui įrodyti. Pamatas yra tas:

α. Šv. Rašte, tiesa, turime pažymėtus stebuklus, pranašystes. Bet tai savaime neparodo, kad pats Šv. Raštas yra dieviško kilimo, kad Jis parašytas paties Dievo aiškiu noru, kad tai Jo knyga. Stebuklus bei pranašystes gali parašyti ir šiaipjau istorininkas ir tada ta knyga yra jo, bet ne Dievo. Be to, reikia pasakyti, kad Šv. Rašte nevieni stebuklai bei pranašystės yra papasakoti.

β. Jei paimsime visą Šv. Rašto turinį, tai jis irgi neina pakankamu kriterijumi; tas turinys, tiesa, čia labai gražus, bet gali būti gražus

---

[1]) 1 Tim. 2, 4.

turinys ir be įkvėpimo; tai viena; antra, jei jau turinio kilnumas imamas kriterijumi, tai klausimas, kas pasakys, kokio laipsnio turi būti tas kilnumas, kad drąsiai ir visiems galėtų eiti pakankamu įkvėpimo kriterijumi; trečia, tas kriterijus platesnei visuomenei, neturinčiai laiko ir visai pakankamo pasirengimo, yra neprieinamas; ketvirta, jam labai lengva patekti subjektyvizmo ratan.

e. Jei veikalas parašytas pranašo ar apaštalo, tai dar nereiškia, kad čia tuo pačiu yra ir Dievo veikalas, t. y. Dievo įkvėptas. Čia tenka pasakyti, kad šis kriterijus, tegu ir išoriniu kriterijumi pavadintas, nėra pakankamas. Pamatas yra tas:

α. Šv. Rašto negalima identifikuoti su pranašų bei apaštalų pareigomis, nes pranašų pirmoji pareiga pareikšti Dievo valią labiausiai žodžiu.

β. Toks pranašo ar apaštalo raštas, nors ir išreiškiąs Dievo mintį, savaime (jei nėra įkvėpimo, — Dievo pastūmėjimo, kad autorius visa ir tiek surašytų ir paskelbtų Dievo vardu, kiek ir kaip to pats Dievas nori) tas raštas tėra apaštalo, pranašo, bet ne Dievo; mat, autorius turi norėti kurias mintis paskelbti savo vardu ir tą norą įvykdyti. Pranašo ar apaštalo raštas, tiesa, neklaidingai atpasakoja, pav., Kristaus mokslą; pranašas ar apaštalas, surašydamas tą mokslą, gali nesuklysti, bet tuo pačiu dar nėra įkvėptas jį surašyti. Čia tenka primygtinai pastebėti, kad įkvėpimas nėra tas pats, kas neklaidingumas ar apreiškimas. Įkvėpimas yra antgamtinis Dievo veikimas rašytoją, kad šis rašytų ir parašytų tik tai, ką pats Dievas nori paskelbti savo vardu, ko pats Dievas nori, kad būtų parašyta, kaip Jo knygoje; o tie Dievo norimi parašyti dalykai gali būti nevien apreikšti, bet ir paties rašytojo (antrinio autoriaus) patirti, kuriuos jis iš tiesų nekartą ir patiria. Taigi, įkvėpimas yra „divina motio ad scribendum".

γ. Tik apaštalo rašytinio žodžio dar nepakanka įkvėpimo faktui konstatuoti, nes turime N. Įstatymo knygų, kurių antrinių autorių tarpe yra ir ne apaštalų, pav., šv. Morkų ir šv. Luką.[1])

f. Nėra pakankamas įkvėpimo kriterijus ir paties antrinio rašytojo — įkvėpto žmogaus — liudijimas. Pamatas:

α. Nėra būtina, kad pats įkvėptas rašytojas žinotų savo įkvėpimą, nors iš tiesų daugelis rašytojų tai ir žinojo,

[1]) Šia proga galima pažymėti, kad kaikurie katalikų teologai yra kiek kitos nuomonės. Pav., G. van Noort, Tractatus de fontibus revelationis[3], 31, rašo: „Concedendum est, apostolatum *secundum se spectatum* non includere inspirationem ad scribendum. Plures viri ex collegio apostolico nullam Scripturam condiderunt et tamen veri apostoli fuerunt, i. e. nullo praerogativo ad apostolatum intrinsecus pertinente caruerunt. Nec repugnat apostolus ex officio scribens absque inspiratione, sicut v. g. repugnat apostolus loquens aut scribens sine charismate infallibilitatis in rebus fidei et morum. — Censemus tamen charisma inspirationis de facto *extrinsece connexum* fuisse cum apostolatu, ita ut apostoli, quoties in perfungendo suo munere apostolico aliquid scriberent, de facto semper fuerint inspirati".

β. Įkvėpimas veikia žmogaus v i d u j i n e s galias (protą, valią); todėl k i t i e m s, atstu stovintiems, dar nežinoma, ar tas, kuris dedasi turįs įkvėpimą, tikrai jį turi. Gal jis pats nesąmoningai klysta ir kitus suklaidinti mėgina. Kiti galėtų tikėti jo žodžiais tik tada, jei jis paliudytų juos kuriuo stebuklu; bet tada turėtume jau Dievo, ne žmonių liudijimą.

Taigi, Šv. Rašto įkvėpimui pažinti svarbiausiais šaltiniais ir kriterijais eina T r a d i c i j a su Bažnyčios neklaudingu mokymu ir iš dalies pats Šv. Raštas, o svarbiausias metodas, aišku, yra dogmatinis.

5. Š a l t i n i a i. — Paminėtini svarbesni:

a. Tridento susirinkimas, sess. IV;

b. Vatikano susirinkimas, sess. III, c. II, *de revelatione;*

c. Encycl. „Providentissimus Deus", 18 nov. 1893;

d. Decr. „Lamentabili", 3 iul. 1907;

e. Encycl. „Spiritus Paraclitus", 15 sept. 1920;

f. Biblinės Komisijos decizijos.

6. S v a r s t o m o s i o s m e d ž i a g o s p a d a l a. — Čia bus keturi skirsniai: I. Šv. Rašto įkvėpimo faktas, II. Įkvėpimo esmė, III. Įkvėpimo tysa ir IV. Įkvėpimo padariniai.[1])

---

[1]) Apie įvairius Šv. Rašto vardus Arkivyskupas J. S k v i r e c k a s, Trumpas įvedimas į Šventąjį Raštą, Kaunas 1911, 2—3 rašo: „Nuo seniausių laikų Dievo įkvėptos knygos pigesniam jų atskyrimui nuo visų kitų raštų turėjo įvairių vardų, kurių dažniausiai vartojami ir žinomiausi yra šie: Biblija, Šv. Knyga arba Šv. Knygos, Šv. Raštas, Įstatymas, Testamentas, Kanonas.

Vardas B i b l i j a padirbtas yra iš graikiško žodžio τὸ βιβλίον (dgsk. τὰ βιβλία), kurs reiškia tą, ką ir knyga. K n y g a arba K n y g o s yra vertimas lotyniško Šv. Rašto vardo: liber. dgsk.: libri, kuriam graikų kalboje atsako: τὸ βιβλίον ὁ βίβλος), dgsk. τὰ βιβλία, o žydų kalboje žodis: *sefer* arba *hassefer*, dgsk: *hassefarim*. R a š t a s yra taip pat vertimas lotyniško vardo: scriptura, vartojamo taipogi ir dgsk: scripturae, lygaus graikų: ἡ γραφή. dgsk. αἱ γραφαί, kuriems pradžią davė randamas Šv. Rašte (2 Kron. 30, 18) žydiškas išsireiškimas: *kakkathub* — kaip parašyta.

Įkvėptų Knygų rinkiniui duodami yra vardai: Biblija, Knygos, Raštas, be nuolatinio pažymėjimo jų autoriaus arba turinio, o tai dėl to, kad jos, kaip iš atžvilgio į savo autorių, taip ir turiniu, begaliniai perviršija visas kitas knygas. Prie tų vardų pridedamas yra epitetas šventas ir sakoma: šventa Biblija, šventos Knygos, šventas Raštas, kadangi tos knygos yra šventosios Dvasios įkvėptos, turi savyje šventas tiesas ir veda žmones į šventumą.

Į s t a t y m a s atsako žodžiams: lex, ὁ νόμος, *thorah* tuo gi vardu tikroje jo prasmėje buvo visupirma vadinamos penkios pirmosios šv. Rašto knygos, turinčios savyje įvairius Dievo duotus ir per Mozę apgarsintus įstatus, o paskiaus, platesnėje žodžio prasmėje taip vadinosi ir kitos šv. Knygos. Kadangi Kristaus duoti įstatai užėmė vietą apgarsintųjų per Mozę, todėl atskyrimui šv. Knygų pirm Kristaus atėjimo parašytų nuo atsiradusių po jo užgimimo anas pradėta vadinti Senuoju Įstatymu, šitas gi Naujuoju.

Šv. Knygos taip pat vadinosi Senuoju ir Naujuoju T e s t a m e n t u. Tas vardas paimtas yra iš lotyn. kalbos ir yra vertimas gr. žodžio. ἡ διαθήκη. reiškiančio arba sandorą, foedus (iš čia pavadinimas: libri veteris et novi foederis, hebraiškai: *habberith*, arba testamentą, t. y. aktą, išreiškiantį paskutinę mirštančiojo žmogaus valią. Vienok tas totyn. žodis: testamentum, pritaikytas prie Šv. Rašto, imamas yra sandoros prasmėje ir pažymi, kad Šv. Knygose aprašyta sandora tarp Dievo ir žmonių.

K a n o n o vardas, duodamas Šv. Raštui, paimtas yra iš graik. kalbos. Gr. žo–

I. Šv. Rašto įkvėpimo faktas

Tezė: Yra knygų, parašytų, Šv. Dvasiai įkvėpiant žmogų, ir jų pirminis autorius yra pats Dievas (sunt libri qui „Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent auctorem“ — conc. Vaticanum, Sess. III, c. II, *de revelatione*). Tai dogma.

Paaiškinimai:

1. Čia pasiremsime labiausiai Tradicija ir iš dalies pačiu Šv. Raštu (šiuo kartu tik, kaip tikėtinu istoriniu dokumentu). Norime įrodyti, kad yra knygų (šiandien vadinamų Šv. Raštu bei Biblija), kurios parašytos, Šv. Dvasiai antgamtiškai veikiant, kas vadinama įkvėpimu. Dėl šio įkvėpimo Dievas yra pirminis jų autorius.

2. Kalbėdami apie kaikurių knygų įkvėpimą, mes tik konstatuojame, kad yra Dievo įkvėptų knygų, kurių tuo pačiu pirminis autorius yra pats Dievas. Mes čia dar nesigiliname nei į įkvėpimo prigimtį nei į klausimą, kiek ir kurios konkretiškai knygos yra įkvėptos. Tai tolimesnis dalykas. Lygiai nesvarstome čia Šv. Rašto knygų kanoniškumo. O kanoniška knyga yra ta, kuri yra Dievo įkvėpta ir pavesta Bažnyčiai saugoti ir ja viešai naudotis. Absoliučiai imant, galimas yra dalykas, kad kuri knyga būtų įkvėpta, bet Bažnyčiai nepavesta sugoti. Tada tokia knyga būtų įkvėpta, t. y. Dievo knyga, bet nebūtų kanoniška, t. y. įtraukta į sąrašą tų įkvėptų knygų, kurios drauge yra pavestos Bažnyčiai saugoti ir jomis naudotis. Mūsų Šv. Rašto knygos yra ir įkvėptos ir pavestos Bažnyčiai saugoti; konsekventiškai jos yra kanoniškos knygos. Šioje tezėje Šv. Rašto knygų skaičiaus ir jų kanoniškumo nesvarstome; kalbame apskritai apie įkvėpimo faktą: sakome, jog yra knygų ir t. t., bet dar nesigiliname, kurios ir kokios tos knygos.

3. Tekstai, vartojami įkvėpimo faktui paliudyti, kalba arba apie Šv. Rašto įkvėpimą arba apie Dievą, Šv. Rašto autorių, arba apie vieną ir antrą drauge.

Čia dar galima pastebėti, kad posakiai: knygos, parašytos, Šv. Dvasiai antgamtiškai veikiant, ką Bažnyčia vadina įkvėpimu, ir knygų pirminis autorius yra pats Dievas, — formaliai imant, nėra vienas ir tas pats dalykas. Bet kalbant apie Šv. Raštą, tie posakiai yra neišskiriami.

4. „Autorius“ griežtąja prasme suprantamas tas, kuris savo mintis pareiškia kitiems tam tikrais ženklais, paties ar kieno nors kito parašytais. Kurios nors knygos autorius vadinasi tas, kuris pats: a. determinuo-

---

dis κανών (lot. regula), tikroje savo prasmėje reiškia įrankį, vartojamą tiesioms linijoms pravesti, o tolimesnėje juo pradėta vadinti kiekvieną tobulą daiktą, kurs gali būti paveizdu, arba tobulą pasielgimo taisyklę. Vadindami tuo vardu Šv. Raštą pažymime, kad jame randasi viršiausioji ir tobuliausioji tikėjimo ir pasielgimo taisyklė. — Pas naujuosius gi rašytojus kanonas imamas dažniausiai Šv. Knygų sąrašo, rinkinio arba katalogo prasmėje“.

ja ir tvarko medžiagą; tai autoriaus proto funkcija; b. mano ir nori tas mintis savo vardu pareikšti kitiems; tai autoriaus valios funkcija; c. tą visą medžiagą tam tikra forma pats ar per kitą ženklais išreiškia; tai autoriaus vykdomųjų galių funkcija,

Visi sutinka, kad pirmieji du (proto ir valios funkcijos) autoriaus elementai yra esminiai. Tretysis gali būti atliktas ir kito. Tik tas įrankinis autoriaus pavaduotojas turi parašyti ir griežtai išreikšti autoriaus idėją.

5. Apie „įkvėpimą" jau aukščiau prisiminėme ir žemiau dar plačiau kalbėsime. Čia trumpai jį tepaliesime. Dievas įvairiais būdais gali tapti kurios knygos autoriumi:

a. Gali ją sukurti iš nieko, kaip sukūrė pasaulį.

b. Gali stebuklingu būdu pasinaudoti jau esančia negyva medžiaga savo mintims ženklais išreikšti.

c. Gali pasinaudoti neprotingais padėjėjais, kaip nesąmoningais įrankiais ir t. t.

d. Dievas iš tiesų pasirinko šį kelią: savo mintims raštiškai reikšti, savo knygai rašyti pasinaudojo čia žemėje geriausiu kūriniu — žmogumi. Ir žmogumi pasinaudojo taip, kad nesužeistų jo proto ir laisvos valios. Suprantamas dalykas, kad tada parinktą žmogų rašytoją Dievui tenka ir veikti tinkamu būdu; veikti, kad iš vienos pusės rašytojas Dievo vardu parašytų tiek ir tai, kiek ir ko pats Dievas nori, o iš kitos pusės pats žmogus būtų panaudojamas ne negyvu įrankiu, bet kaip protingas ir laisvas to paties Dievo kūrinys. Todėl Dievui, pirminiam autoriui, tenka: determinuoti savo mintis (proto veikimas), norėti jas išreikšti raštu (valios veikimas) ir tą norą gerai įvykdyti pačiam ar per kitą (vykdomųjų galių veiksmai). Bet kadangi Dievas naudojasi laisvais kūriniais — žmonėmis, tai Jam dar tenka: pareikšti savo mintis rašytojui, paveikti jo valią rašyti ir prižiūrėti, kad žmogus rašydamas nesuklystų. Šis specialus Dievo veikimas antrąjį rašytoją ir sudaro įkvėpimą, jo esmę.

Įkvėpimu mes ir vadiname tą antgamtinį ir specialų Dievo veikimą, kuriuo Šv. Dvasia šventus rašytojus palenkė rašyti tiek ir tai, ką Dievas norėjo parašyti. Šio veikimo dėliai Dievas lieka pirminis parašytų knygų autorius, o žmogus raštininkas — antrinis autorius.

Kuri to veikimo prigimtis, smulkiau pamatysime kitame skirsnyje.

6. Yra dogma, t. y. iškilmingai Bažnyčios paskelbta apreikšta tiesa, kad Šv. Raštas yra Dievo įkvėptas. Iš čia eina, kad yra knygų, įkvėptų Dievo. Vatikano susirinkimas ir sako: „Ištisas S. ir N. Įstatymo knygas su visomis jų dalimis, kaip jos sužymėtos Tridento susirinkimo nutarime ir išspausdintos senosios lotyniškos Vulgatos leidime..., Bažnyčia laiko šventomis ir kanoniškomis... nes parašytos, įkvėpiant Šv. Dvasiai, Dievas yra jų autorius ir tokios yra pavestos pačiai Bažnyčiai"... Todėl „jei kas

ištisų Šv. Rašto knygų su visomis jų dalimis, kaip jos yra įvardytos šv. Tridento susirinkime, nelaikytų šventomis ir kanoniškomis, arba sakytų, kad jos nesančios Dievo įkvėptos, tas tebūna ekskomunikuotas".[1])

Įrodymas:

Kadangi biblinis įkvėpimas yra antgamtinis Dievo veikimas žmogaus viduje (protą, valią), tai apie jo (įkvėpimo) buvimą ar nebuvimą tikriausiai gali pasakyti tik pats įkvėpėjas — Dievas. Čia pačių įkvėptų knygų ar jų įkvėptų autorių liudijimo, kaip jau paaiškinamosiose pastabose (kalbėdami apie metodus) minėjome, nepakanka.

Tą, paties Dievo duotą liudijimą apie įkvėpimo faktą, mes galime sužinoti iš Dievo žmonėms duoto apreiškimo. Yra faktas, kad Dievas savo apreiškimu įkvėpimo tiesą (faktą, buvimą) kaip tik ir paliudijo.

Tą Dievo apreiškimo būdu suteiktą paliudijimą mes galime sužinoti dvejopu keliu. Vienas kelias, — pats svarbiausias, — žiūrėti tiesiai į vieną apreiškimo šaltinį — Tradiciją; tai grynai dogmatinis metodas, įrodant įkvėpimo faktą. Antras kelias istorinis: stebėti, kaip pačioje pradžioje žiūrėta į Šv. Raštą; konstatavus faktą, kad įsitikinimas įkvėpimo faktu buvo, tenka pasakyti tai, kad toks įsitikinimas turėjo turėti ir pakankamą pamatą; o tokiu pamatu gali eiti tik pats faktas, kad jau iš Kristaus ir apaštalų žmonės buvo girdėję apie tam tikrą Šv. Rašto įkvėpimą. Juk vargu galima tikėti, kad jau pačioje pradžioje visa Bažnyčia be jokio objektyvaus pamato būtų priėmusi nesantį dalyką; jei jau tikėjo į įkvėpimo faktą, tai turėjo būti to dalyko ir priežastis.

Taigi, turime du kelius apreiškimui apie įkvėpimą konstatuoti. Mes vartosime abu. Bet pabrėžiame, kad lemiamas yra pirmasis, būtent, Tradicija. Tai dogmatinis metodas.

1) Objektyvios Tradicijos liudijimas (dogmatinis argumentas).

Objektyvia Tradicija čia suprantame savarankišką apreikštų tiesų šaltinį. Kadangi Tradicija turi savus liudytojus, tai jais čia ir pasinaudosime.

1°. Pačios Bažnyčios neklaidingas mokymas. Iš Tradicijos liudytojų visų svarbiausias yra Bažnyčios mokymas; Tradicijai jis yra net esminis dalykas; be jo sunku būtų remtis (neklystant) ir pačia Tradicija.

---

[1]) Sess. III, c. II, *de revelatione:* „Veteris et Novi Testamenti libri integri cum omnibus suis partibus, prout in ejusdem (Tridentini) Concilii decreto recensentur et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sanctis et canonicis suscipiendi sunt... propterea, quod Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent auctorem atque ut tales ipsi Ecclesiae traditi sunt... Si quis Sacrae Sripturae libros integros cum omnibus suis partibus, prout illos Sancta Tridentina Synodus recensuit pro sacris et canonicis non susceperit aut eos divinitus inspiratos esse negaverit: A. S." Plg. Conc. Florentini *Decretum pro Jacobitis* ir Conc. Tridentinum, sess. IV, *de canonicis scripturis.*

I š k i l m i n g i e j i (definitivūs) Bažnyčios s p r e n d i m a i:

a. F l o r e n c i j o s susirinkimo (1442 m.) *Decretum pro Iacobitis.* Ten pasakyta, kad Bažnyčia „išpažįsta (profitetur) vieną ir tą patį Dievą, S. ir N. Įstatymo, t. y. Įstatymo, Pranašų ir Evangelijos autorių, nes abiejų Įstatymų šventieji kalbėjo tos pačios Šv. Dvasios įkvėpti: jų knygas (Bažnyčia) priima ir laiko pagarboje".[1])

α. Žodžiais „S. ir N. Įstatymas" čia suprantamas rašytinis žodis, nes vėliau pasakyta „jų k n y g a s".

β. „Autorių" čia reikia suprasti tikrąja prasme, nes pasakyta „t o s p a č i o s Šv. Dvasios įkvėpti".

γ. „Įkvėptį" — įkvėpimas r a š y t i, nes vėliau pasakyta „jų k n y g a s".

b. T r i d e n t o susirinkimas tuo reikalu sako, kad „visas, tiek Senojo, tiek Naujojo Įstatymo, knygas priima ir gerbia, nes vienų ir antrų yra vienas ir tas pats autorius — Dievas."[2])

„Autorius" čia reikia suprasti tikrąja prasme: *α.* Minėtasis susirinkimas nurodo Bažnyčios Tėvus; o šie Dievą laikė t i k r u Šv. Rašto autoriumi. *β.* Tas dieviškas knygų kilimas ir yra p r i e ž a s t i s, dėl kurios jos yra taip gerbtinos. *γ.* Tais laikais tikrojo autoriaus sąvoka jau plačiai buvo žinoma.

c. V a t i k a n o susirinkimas sako: „Ištisas S. ir N. Įstatymo knygas su visomis jų dalimis, kaip jos sužymėtos Tridento susirinkimo nutarime ir išspausdintos senosios lotyniškos Vulgatos leidime, turi būti laikomos šventomis ir kanoniškomis ne dėl to, kad jos žmonių parašytos ir tik vėliau Bažnyčios autoritetu patvirtintos, ir ne dėl to, kad jose neklaidingai surašytas apreiškimas, bet dėl to, kad jos yra Šv. Dvasios įkvėptos ir Dievas yra jų autorius."[3]) Čia aiškiai pasakyta, kad kalbama apie knygas (S. ir N. Įstatymo), parašytas, Šv. Dvasiai veikiant rašytoją; veikimas toks, kad Dievas yra tų knygų pirminis autorius.

N e d e f i n i t i v ū s, bet vis dėlto autentiški Bažnyčios l i u d i j i m a i, kad Šv. Rašto knygos „Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent auctorem". Paminėsime trumpai kelis:

a. Enciklika „Providentissimus Deus", 18 nov. 1893: „Antgamtine ga–

---

[1]) Ecclesia „Unum atque eundem Deum Veteris et Novi Testamenti, hoc est, Legis et Prophetarum atque Evangelii profitetur auctorem: quoniam eodem Spiritu Sancto inspirante utriusque Testamenti Sancti locuti sunt: quorum libros suscipit et veneratur".

[2]) Sess. IV, *de canonicis scripturis:* „Sacrosancta oecumenica et generalis Tribentina Synodus... omnes libros tam Veteris quam Novi Testamenti, cum utriusque unus Deus sit auctor... suscipit et veneratur".

[3]) Sess. III, c. II, *de revelatione:* „Qui quidem Veteris et Novi Testamenti libri integri cum omnibus suis partibus, prout in ejusdem (Tridentini) Concilii decreto recensentur et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis suscipiendi sunt... non ideo quod sola humana industria concinnati, sua (Ecclesiae) deinde auctoritate sint approbati; nec ideo dumtaxat, quod revelationem sine errore contineant; sed propterea, quod Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent auctorem".

lybe (virtute) ji, (Šv. Dvasia) taip juos (šv. rašytojus) pažadino bei paakino rašyti, taip su rašančiais buvo drauge, kad jie visa tai ir ne daugiau, kaip ji (Šv. Dvasia) liepė, teisingai suprato, ištikimai parašyti norėjo ir tinkamai, be jokio paklydimo parašė; kitaip ji (Šv. Dvasia) nebūtų buvusi viso Šv. Rašto autorė".[1])

b. Tokia pat mintis pareikšta: dekrete „Lamentabili", 3 iul. 1907; enciklikoje „Pascendi dominici gregis", 7 sept. 1907, ir enciklikoje „Spiritus Paraclitus", 15 sept. 1920.

2°. Bažnyčios Tėvai. Prieš pasinaudojant jų liudijimais pradžioje tenka padaryti vieną kitą pastabą. Viena, kalbant apie Šv. Rašto įkvėpimą, reikia skirti patį įkvėpimo faktą, jo prigimtį, tysą, įkvėptų knygų skaičių ir k. Dėl įkvėpimo fakto jau pačioje krikščionijos pradžioje buvo vieningas Bažnyčios Tėvų nusistatymas. Tas vieningumas čia svarbus: visų Tėvų bendrame žodyje reiškiasi Bažnyčios mintis ir drauge pirmykštės krikščionijos įsitikinimas. Antra, vieningas Bažnyčios Tėvų sutarimas mums teikia dvejopą argumentą: dogmatinį ir apologetinį. Teikia:

1) Dogmatinį, jei imsime Bažnyčios Tėvus, apreikštų tiesų, aiškiau tariant, Tradicijos (apreiškimo šaltinio) liudytojus. Jie sudaro tikrą objektyvios Tradicijos kriterijų, nes jų sutartiniame žodyje teisingai nusakoma tikroji neklaidingos Bažnyčios mintis.

2) Apologetinį, jei žiūrėsime į juos, kaip į pirmykštės krikščionijos įsitikinimo liudytojus. Jie paliudija, kad jau pačioje krikščionijos pradžioje žmonės buvo įsitikinę, kad esą knygų, kurių pirminis autorius esąs pats Dievas. Tas įsitikinimas pakankamą raciją savo ruožtu tegali turėti Dievo paliudytoje teisoje apie įkvėpimo faktą.

Dabar sustosime prie dogmatinio argumento.

Katalikų Bažnyčios dogmą apie Šv. Rašto įkvėpimą Bažnyčios Tėvai liudija tiek tiesioginiais ir aiškiais posakiais, tiek vartodami metaforas; bet ir vienu ir antru būdu jie liudija, kad Dievas yra Šv. Rašto knygų pirminis autorius, žmonės — rašytojai ar raštininkai — tik padėjėjai (causae instrumentales), bet vis dėlto (nors ir antriniai) autoriai.

a. Bažnyčios Tėvai moko, kad Šv. Rašto knygos yra Dievo parašytos. Pav.: Šv. Klemensas Romietis laiške korintiečiams apie Šv. Raštą sako: „Stropiai ištyrėte šventuosius raštus, kurie yra tikri ir Šv. Dvasios duoti".[2]) Šv. Irenėjus rašo: „Raštai yra tobuli, nes eina iš Dievo Žodžio ir Jo Dvasios".[3])

---

[1]) „Supernaturali ipse (Spiritus Sanctus) virtute ita eos (homines) ad scribendum excitavit et movit, ita scribentibus adstitit, ut ea omnia eaque sola, quae ipse juberet et recte mente conciperent et fideliter conscribere vellent et apte infallibili veritate exprimerent: secus non ipse esset auctor sacrae Scripturae universae".

[2]) Ep. 1 Cor. 45, 2: „Inspexistis diligenter Scripturas Secras, quae verae sunt et datae per Spiritum Sanctum".

[3]) Adv. haereses, II, 28, 2: „Scripturae perfectae sunt, quippe a Verbo Dei et Spiritus ejus dictae".

Panašiai išsireiškia ir kiti pirmųjų dviejų amžių Bažnyčios Tėvai, pav., šv. Ignacas[1]), šv. Polikarpas[2]) ir šv. Justinas[3]); bet reikia pasakyti, kad, griežtai kalbant, iš minėtųjų rašmenų negalima sudaryti svarių liudijimų; svarbiausias sunkumas, kad jie nevisai aiškiai skyrė tai, ką kalbėjo šventasis autorius (pav., kaip pranašas), ir tai, ką parašė (kaip knygos autorius).

Be jų, jau daug aiškiau pasako knygų įkvėpimą Origenas, kuris šitaip rašo: „Raštai yra parašyti Dievo Dvasios".[4]) Šv. Jeronimas sako, kad visi raštai „parašyti vienos ir tos pačios Šv. Dvasios ir todėl vadinami viena knyga"[5]); „Iš karalystės, kur keliaujame, atėjo mums laiškai; tai Raštai, kurie mus ragina, kad gerai gyventume".[6]) Šv. Grigalius Didysis rašo: „Kas yra Šv. Raštas, jei ne Visagalio Dievo laiškas savo sutvertiesiems?"[7])

b. Bažnyčios Tėvai tiesiog ar palyginimais parodo, koks yra veikimas Dievo ir žmogaus (rašytojo), rašant Šv. Rašto knygas. Jie liudija, kad Dievas yra pirminis Šv. Rašto autorius, o žmogus rašytojas tėra įrankis Dievo rankose, tarsi plunksna žmogaus rankoje, lyra grojančio ar giedančio rankose ir t. t. Pav., Šv. Augustinas sako, kad evangelistai esą, lyg Kristaus rankos, parašiusios evangelijas: „Kad jie (evangelistai) parašė tai, ką Jis (Kristus) (jiems) nurodė ir pasakė, dar nereiškia, jog ne Jis parašė, nes Jo sąnariai pažino tai, ką galva padiktavo. Ko Jis norėjo, kad mes apie Jo darbus ir kalbas skaitytume, tai įsakė jiems (evangelistams), it savo rankoms, parašyti".[8]) Grigalius Didysis rašo: „Be reikalo klausiama, kas parašė šią (Jobo) knygą, nes Šv. Dvasia ištikimai laikoma jos autorium. Jis (žmogus) parašė tai, kas buvo diktuota rašyti. Parašė tas, kas buvo to veikalo įkvėpėjas".[9])

---

[1]) Smyrn. 5; Philad. 5, 1; 7, 1.

[2]) Ephes. 12, 1.

[3]) Apologia I, 31, 33, 44, 66; Dial. c. Tryphone, nn. 7, 33, 36, 38.

[4]) De Principiis, I. Praef. 7—8: „Est praeterea et illud ecclesiastica praedicatione... quod per Spiritum Dei Scripturae conscriptae sint". Kitoje to paties veikalo vietoje, būtent, IV, 9 rašo: „Sacros libros non hominum esse opera, sed ex afflatu Spiritus S. voluntate Patris omnium per Iesum Chr. scriptos esse et ad nos pervenisse".

[5]) In Is. 29, 9: „(Omnes Scripturae) uno scriptae sunt Spiritu Sancto et propterea unus liber appellantur".

[6]) In Ps. 80, Sermo 2, 1: „De illa civitate unde peregrinamur, litterae nobis venerunt: ipsae sunt scripturae, quae nos hortantur, ut bene vivamus".

[7]) Epistulae 1, 4, ep. 31: „Quid est Scriptura S. nisi quaedam epistula omnipotentis Dei ad creaturam suam?"

[8]) De consensu evangelistarum, I, 35, 54: „Cum illi (evangelistae) scripserunt quae ille (Christus) ostendit et dixit, nequaquam dicendum est quod ipse non scripserit, quandoquidem membra ejus id operata sunt, quod dictante capite cognoverunt. Quidquid enim ille de suis factis et dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tamquam suis manibus imperavit".

[9]) Moralia, Praef. c. 1 n. 2: „Quis haec (librum Iob.) scripserit, valde supervacue quaeritur, cum tamen auctor libri Spiritus Sanctus fideliter credatur. Ipse igitur haec scripsit qui scribenda dictavit. Ipse scripsit qui et in illius opere inspirator exstitit."

c. Bažnyčios Tėvai Dievo veikimą rašytoją vadina įkvėpimu. Pav., Origenas rašo: „Dievo raštai... t. y. Dievo Dvasios įkvėpti“;[1]) „Raštai, kurie pranašavo apie Kristų, Dievo įkvėpti“;[2]) „Dievo Dvasios parašyti raštai“.[3])

Grigalius Nysietis sako: „Dievo įkvėptas raštas, kaip jį vadina dieviškasis apaštalas, yra Šv. Dvasios raštas; Jos valia, žmonėms nauda, nes *visas,* sako, *Raštas yra Dievo įkvėptas ir naudingas*“.[4])

3°. Teologai. Panašiai, kaip Bažnyčios Tėvai, kalba ir teologai. Jie nėra tik akli Bažn. Tėvų pamėgdžiotojai; kalbėdami apie Šv. Rašto įkvėpimą, pasakė tik savo laiko Bažnyčios nuomonę, mokslą, kuris yra neklaidingas. Pav., Šv. Bonaventūra rašo: „Jame (Šv. Rašte) nieko nėra, kas turėtų būti atmesta, kaip nenaudinga, atstumtina, kaip klaidinga, paniekintina, kaip niekinga. Tai yra dėl to, kad tobuliausias jo autorius, Šv. Dvasia, negalėjo pasakyti nieko klaidinga, nieko perdaug ir nieko permaža“.[5]) Didysis teologas Šv. Tomas Akvinietis apie Šv. Rašto įkvėpimą sako trumpai ir aiškiai: „Vyriausias Šv. Rašto autorius yra Šv. Dvasia... Žmogus buvo tik pagalbinis Šv. Rašto autorius“.[6])

4°. Bažnyčios praktika. Ji šiuo atveju pakankamo argumento nesudaro, bet su kitais argumentais drauge vis dėlto šį tą reiškia Bažnyčios minčiai pavaizduoti. Ta praktika rodo, kad Bažnyčioje Šv. Raštas buvo ypač gerbiamas. Ir tai:

a. Šv. Rašto knygos buvo griežtai skiriamos nuo kitų knygų.

b. Jos buvo vartojamos iškilmingais momentais, ypač liturgijoje.

c. Pamoksluose (homilijose) buvo aiškinami jų tekstai.

d. Kovoje su žydais, eretikais ir k. iš Šv. Rašto knygų buvo imami argumentai ir tai tokio svarumo, kad jų vienų pakanka tezei įrodyti.

e. Pačios knygos pagerbiamos ir išoriškai: parenkama garbingesnė vieta, pačios knygos gražiai aptaisomos ir t. t.

2) Kristus, apaštalai, pirmieji krikščionys buvo įsitikinę, kad Šv. Raštas yra tam tikrai įkvėptas, t. y. kad tų knygų autorius yra pats Dievas (istorinis argumentas).

---

[1]) De Principiis, 1, 4, 1: „Scripturae divinae... e Dei Spiritu inspiratae“.

[2]) l. c., 6: „Scripturae, quae de Christo prophetaverint, divinitus inspiratae“.

[3]) l. c., Praef. 8: „Per Spiritum Dei Scripturae conscriptae“.

[4]) C. Eunomium, 7: „Divinitus inspirata Scriptura, sicut ipsam divinus apostolus nominat, Sancti Spiritus est Scriptura; hujus autem voluntas, hominum est utilitas. *Omnis enim,* inquit, *Scriptura divinitus inspirata et utilis*“.

[5]) Breviloquium, prol. § 5: „In ipsa (S. Scriptura) nihil contemnendum tamquam inutile, nihil respuendum tamquam falsum, nihil repudiandum tamquam iniquum, pro eo, quod Spiritus S., eius auctor perfectissimus, nihil potuit dicere falsum, nihil superfluum, nihil diminutum“.

[6]) Quodlibetum 7 a. 14: „Ad quintum dicendum, quod auctor principalis sacrae Scripturae est Spiritus Sanctus... homo fuit auctor instrumentalis“. Plg. Quodlibetum 7 a. 16.

Kalbamojo įsitikinimo pakankamas pamatas galutinai glūdi pačiame Dievo tarpiškame (per Kristų, Dievišką Siųstąjį, ir per apaštalus, Šv. Dvasios įkvėptus) ar betarpiškame liudijime (nes tik jis yra pakankamas įkvėpimo kriterijus).

1°. Kristaus ir apaštalų liudijimas. Kalbėdami apie Kristaus ir apaštalų liudijimus, žinias imsime iš Šv. Rašto; į juos (liudijimus) žiūrėsime, kaip į tikėtinus istorinius dokumentus. Čia Kristaus ir apaštalų liudijimai yra svaresni už šiaipjau tikėtinus žmonių, nes čia žiūrime į Kristų, kaip Dievo Siųstąjį, ir apaštalus, gavusius Šv. Dvasią.

a. Kristus ir apaštalai aprobuoja žydų įsitikinimą, kad bent kaikurios Šv. Rašto knygos esančios įkvėptos. Žydai buvo įsitikinę, kad yra knygų, kurios yra įkvėptos, arba, kurių pirminis autorius yra pats Dievas. Tą įsitikinimą mums gali paliudyti: patys S. Įstatymo autoriai, rašytojai pasaulininkai ir Kristaus amžininkai.

α. S. Įstatymo liudijimai. Naudojantis šiais liudijimais, jau pačioje pradžioje tenka pastebėti, kad S. Įstatymo knygose neturime posakių, ištisai liudijančių bent vienos knygos įkvėpimą. Ten randame tik pasakymų, kad atskiros Šv. Rašto vietos arba atskiros kurios knygos dalys parašytos, liepiant Dievui. Pav., Išėjimo knygoje 17, 14 pasakyta: „Viešpats tarė Mozei: Tai įrašyk atminčiai knygon ir perskaityk Jozuei girdint". Tos pačios knygos 34, 27 parašyta: „Ir Viešpats tarė Mozei: Užrašyk sau šiuos žodžius, kuriais su tavim ir su Izraeliu padariau sandorą". Pranašas Izajas rašo: „Viešpats man tarė: Imk sau didelę knygą ir rašyk joje žmogaus rašykle".[1]) Tas pats pranašas kitoje vietoje rašo: „Taigi, dabar įėjęs rašyk tai ant lentos ir rūpestingai parašyk tai knygoje: paskutinėje dienoje tai bus amžinas liudijimas".[2]) Pranašas Jeremijas: „Štai ką sako Viešpats, Izraelio Dievas: Rašyk sau į knygą visus žodžius, kuriuos aš tau kalbėjau".[3]) Pranašas Danielius: „Tu gi, Danieli, užrakink žodžius ir padėk antspaudą ant knygos iki paskirtam laikui; daugelis ją tyrinės ir žinojimas padaugės".[4]) Pranašas Habakuk rašo: „Tuomet Viešpats atsakė man ir tarė: rašyk regėjimą ir išdėstyk jį ant plokščių".[5])

S. Įstatymo knygos stipriai pabrėžia tų knygų didelį autoritetą religiniam gyvenimui. Pav., 1 Makabiejų knygoje 12, 9 skaitome: „Nors mes nieko iš to neprivalome, nes paguodai turime šventas

[1]) 8, 1.
[2]) 30, 8.
[3]) 30, 2.
[4]) 12, 4.
[5]) 2, 2.

knygas esančias mūsų rankose". 2 Makabiejų knygoje 8, 23 parašyta: „Po to, kai jiems buvo Ezdro paskaityta iš šventos knygos ir buvo duotas Dievo pagalbos ženklas, jis pats, vesdamas pirmąjį būrį, pradėjo kovą prieš Nikanorą". Pranašo Danieliaus knygoje 9, 2 pasakyta: „Pirmais jo viešpatavimo metais, aš, Danielis, supratau iš knygų metų skaičių, apie kurį Viešpats buvo kalbėjęs pranašui Jeremijui, kad Jeruzalės sunaikinimas baigsis su septyniomis dešimtimis metų". 2 Kronikų knygoje 34, 19—33 aprašyta, su kokia meile ir pagarba karalius Jozijas skaitąs Šv. Raštą, o minia klausanti.

β. Rašytojai pasaulininkai kalba apie žydų įsitikinimą, kad kaikurios knygos esančios dieviško kilimo. Pav., Filonas Šv. Rašto S. Įstatymo knygas vadina Dievo raštais, Dievo laiškais, parašytais įkvėptų autorių.[1]) Juozapas Flavijus aiškiai rašo, kas esąs Šv. Raštas, kokią vertę turėjęs žydų tautai.[2])

γ. Tą patį parodo ir Kristaus amžininkai. To meto žydai tiki, kad Šv. Rašto S. Įstatymo knygose randą sau amžiną gyvenimą: „Jūs tyrinėjate raštus, nes tariatės juose turį amžinąjį gyvenimą; jie tai ir yra, kurie liudija apie mane".[3]) Be to, jie tas knygas laiko vyriausiu šaltiniu savo argumentacijai: „Argi Raštas nesako, kad Kristus ateis iš Dovydo ainijos ir iš Betliejaus miestelio, iš kur buvo Dovydas?.. Atsakydami jie jam tarė: Gal ir tu galilejietis? Tyrinėk raštus ir veizdėk, kad joks pranašas nekyla iš Galilėjos".[4]) Galop, į krikščionybę atvirtę žydai sako, kad Šv. Dvasia kalbėjusi Dovydo lūpomis: „...kurs šventąja Dvasia per savo tarną, mūsų tėvą Dovydą, kalbėjai: Kam siaučia pagonys, ir tautos mąsto tuščių dalykų?"[5])

Taigi, žydai buvo įsitikinę, kad kaikurios knygos esančios dieviško kilimo. Reikia pasakyti, kad jau vienas tas įsitikinimas yra nemažas argumentas (istorinis) įkvėpimo faktui įrodyti. Tai štai kodėl: žydų tauta, taip stipriai tikėjusi į tą tiesą, to nedarė be jokio pamato ar priežasties; o tokia priežastimi, reikia manyti, yra ėjęs koks nors dieviškas ženklas, paliudijęs įkvėptų Šv. Rašto S. Įst. autorių tvirtinimus, kad jie rašą Dievo įkvėpti, Jo pastumėti, rašą Jo vardu.

Bet tas pats žydų įsitikinimas pasidarė dar stipresnio autoriteto ir objektyvumo, kai jį patvirtino (aprobavo) Kristus (Dievo Siųstasis) ir apaštalai (kai gavo iš Šv. Dvasios ypatingos pagalbos).

α. Kristus, įrodinėdamas žydams savo mesijaniškumą, argumen-

[1]) De Cherubim, § 14 n. 49: „(Scriptores) valde inspirati... ex persona Dei loquentes".
[2]) Contra Apionem, 1, 8.
[3]) Jon. 5, 39.
[4]) Jon. 7, 42. 52.
[5]) Apd. 4, 25.

tą ima iš Šv. Rašto. Jis sako: „Tėvas, kurs yra mane siuntęs, jis liudijo apie mane... Jūs tyrinėjote Raštus, nes tariatės turį juose amžinąjį gyvenimą; jie tai ir yra, kurie liudija apie mane... nemanykite, kad aš jus kaltinsiu pas Tėvą; jūsų kaltintojas yra Mozė, kuriuo jūs tikitės. Nes jei jūs tikėtumėte Mozei, juk tikėtumėt ir man, nes jis rašė apie mane".[1]) Toliau, Kristus Šv. Raštui pripažįsta didžiausią autoritetą; taip, pamokslo metu kalne Kristus pasakė: „Nemanykite, būk aš atėjęs Įstatymo ar pranašų panaikinti; ne panaikinti aš atėjau, bet įvykdyti. Nes ištikrųjų aš sakau jums, kolei dangus ir žemė nepraeis nei viena jota ir nei vienas bruoželis neišnyks iš įstatymo iki visa įvyks".[2]) Dar toliau, Kristus nurodė į tų knygų autorių įkvėpimą, sakydamas: „...Kaip gi Dovydas vadina jį Dvasioje Viešpačiu, nes sako: Viešpats tarė mano Viešpačiui..."[3])

β. Taip pat ir apaštalai, kalbėdami su žydais, nurodinėjo S. Įstatymo knygas; jie drauge su žydais pripažino S. Įstatymo knygoms didelį autoritetą.[4])

b. Kristus ir apaštalai liudija Šv. Rašto dievišką kilimą (aukščiau minėjome, kad jie paliudijo žydų įsitikinimą; tai buvo „argumentum indirectum"; čia yra „argumentum directum").

Jau pradžioje reikia pastebėti, kad Naujojo Įst. knygose apie Šv. Rašto S. Įstat. knygas pasakyta, kad bent atskiros tų knygų vietos bei atskiros dalys esančios dieviško kilimo ir dėl to jos esančios vertos didžios pagarbos. O apie tai, kad N. Įstat. knygos Dievo įkvėptos, pačiose N. Įst. knygose nieko griežta nepasakyta. Yra, tiesa, keli posakiai, kurie nurodo įkvėpimą, bet tai liečia tik atskiras Šv. Rašto N. Įst. knygų vietas ir, be to, ne taip aiškiai nusako patį įkvėpimą. Iš viso nei S. Įstat. nei N. Įst. knygose explicite nepasakyta, kad Šv. Rašto knygų pirminis autorius yra pats Dievas.

Kristaus liudijimai apie Šv. Rašto S. Įstatymo knygų (bent atskirų jų vietų) garbingumą, didelį jų autoritetą.

α. Kristus citavo Šv. Raštą, turintį absoliutų ir dievišką autoritetą, nepajudinamą tiesos amžinybę. Pav., šv. Lukas rašo: „Po to Jėzus pasiėmė dvyliką ir jiems tarė: Štai mes einame į Jeruzalę, ir įvyks visa, kas per pranašus parašyta apie žmogaus sūnų..."[5]); „Po to jis jiems tarė: Tie yra mano žodžiai, kuriuos esu jums pasakęs, dar tebebūdamas su jumis. Reikia, kad įvyktų visa, kas parašyta apie mane Mozės įstatyme, Pranašuose ir Psalmėse. Tuomet jis davė jiems išmanymo, kad jie supras-

---

1) Jon. 5, 37, 39, 45—46.
2) Mat. 5, 17—18; žiūr. dar Jon. 10, 35.
3) Mat. 22, 43—44.
4) Žiūr. Apd. 2, 14; 3, 21; 7, 2. Apie Kristaus ir apaštalų liudijimus toliau bus daugiau.
5) 18, 31.

tų Raštus, ir jiems tarė: Taip parašyta ir taip turėjo Kristus kentėti ir trečioje dienoje keltis iš numirusių".[1])

Šv. M a t a s rašo: „Ištikrųjų aš (Kristus) sakau jums, kolei dangus ir žemė nepraeis, nei viena jota ir nei vienas bruoželis neišnyks iš įstatymo, iki visa įvyks".[2]) Šv. J o n a s rašo: „Jėzus jiems tarė: Argi neparašyta jūsų įstatyme: jūs dievai. Jei jis pavadino dievais tuos, kuriems buvo suteiktas Dievo žodis, — Raštas gi negali būti panaikintas, — tai ar valia jums sakyti tam, kurį Tėvas pašventino ir siuntė į pasaulį: Tu piktžodžiauji, dėlto kad aš pasakiau: Aš Dievo Sūnus".[3])

β. Kristus naudojasi Šv. Raštu, kaip galutinai l e m i a m u a r g u m e n t u. Pav., šv. M a t a s rašo: „Jis (Kristus) atsakydamas tarė (gundytojui): Parašyta: Žmogus yra gyvas ne vien duona, bet kiekvienu žodžiu, kuris išeina iš Dievo burnos".[4]) Šv. J o n a s rašo: „Jūs tyrinėjate raštus, nes tariatės juose turį amžinąjį gyvenimą; jie tai ir yra, kurie liudija apie mane (Kristų)";[5]) „Jei jis pavadino dievais tuos, kuriems buvo suteiktas Dievo žodis, — Raštas gi negali būti panaikintas..."[6])

γ. Kristus nurodo Dievą, k a l b a n t į per Šv. Raštą į ano laiko žmones. Seka, kad Jis Šv. Rašto autorium laiko Dievą, kuris per Šv. Raštą, tarytum, kokį laišką, kalba į visus žmones: „Apie mirusiųjų atsikėlimą ar neskaitėte kas *kalbančio į jus* Dievo jums pasakyta: Aš Abraomo Dievas..."[7])

A p a š t a l ų l i u d i j i m a i apie Šv. Rašto garbingumą. Apaštalai, kalbėdami apie Šv. Rašto S. Įstatymo knygas, buvo įsitikinę:

α. Kad Šv. Rašte (kalba apie kaikurias jo vietas) esanti d i d e l ė t i e s a ir Jo a u t o r i t e t a s esąs didelis. Pav., šv. P e t r a s sako: „Turėjo įvykti Rašto žodžiai, šventosios Dvasios išanksto pasakyti per Dovydo burną..."[8]) Šv. P o v i l a s rašo: „Todėl, kaip sako šventoji Dvasia: Šiandien jei išgirstumėte jo balsą".[9])

β. Kad Šv. Rašto knygos yra D i e v o ž o d i s. Pav., šv. P o v i l a s rašo: „Raštas, pramatydamas, kad Dievas tikėjimu nuteisina pagonis, išanksto apskelbė Abraomui..."[10])

γ. Kad jos Dievo į k v ė p t o s. Pav., šv. P o v i l a s sako: „Įkvėptas Raštas yra naudingas mokinti, sudrausti, pataisyti, auklėti teisybėje".[11]) Šv. P e t r a s rašo: „Tai visų pirma suprasdami, kad nė viena Rašto pranašystė

[1]) 24, 44.
[2]) 5, 18.
[3]) 10, 34—35.
[4]) 4, 4.
[5]) 5, 39.
[6]) 10, 35.
[7]) Mat. 22, 31—32: „De resurrectione autem mortuorum non legistis, quod dictum est a Deo *dicente* vobis: Ego sum Deus Abraham..."
[8]) Apd. 1, 16.
[9]) Žyd. 3, 7.
[10]) Gal. 3, 8; plg. Apd. 1, 16.
[11]) 2 Tim. 4, 16; pl. 2 Petr. 1, 17.

neaiškinama savaip... nes Šventosios Dvasios įkvėpti kalbėjo šventi Dievo žmonės".[1])

Apaštalai posakius, kurie, žiūrint gramatikos formų, yra rašytojų, kaikada cituoja, kaip Dievo posakius, arba antraip, — kas tik Dievo tegali būti pasakyta, apaštalai retkarčiais cituoja, kaip Šv. Rašto pasakyta. Taip, šv. Povilas sako: „Nes jis yra pasakęs vienoje vietoje apie septintąją dieną taip: Dievas ilsėjosi septintoje dienoje nuo visų savo darbų"[2]; „Juk Raštas sako Faraonui: Tam tai aš pažadinau save, kad ant tavęs parodyčiau savo galybę, ir kad mano vardas būtų skelbiamas visoje žemėje".[3]) Cituojant mintis, toks asmenų ir veikalo antraštės (pavadinimo) sukeitimas galimas tada, kai tas veikalas priklauso anam asmeniui, pav., galima sukeisti: Bažnyčia įsako — Kodeksas I. C. įsako.

Apie N. Įstatymo knygų įkvėpimą apaštalai aiškiai beveik nieko nepasako arba visai maža tepasako. Pav., šv. Jono apreiškime 1, 10—11 parašyta: „Aš buvau dvasios pagavime Viešpaties dieną ir girdėjau už savęs didelį kaip trimito balsą, kurs sakė: Ką matai, rašyk knygoje ir siųsk septynioms bažnyčioms Azijoje...", ir 19 9—10 pasakyta: „Tuomet jis man tarė: Rašyk: Palaiminti pakviestieji į Avinėlio vestuvių pokylį. Jis man kalbėjo: Tie yra tikri Dievo žodžiai. Aš gi puoliau jam į kojas jo pagarbinti". Be to, šv. Petras apie šv. Povilo laiškus šiaip išsitaria: „Ir mūsų Viešpaties kantrume matykite savo išganymą, kaip ir mylimiausis mūsų brolis Povilas duotąja sau išmintim yra jums rašęs, ir tai visuose laiškuose, kame jis apie tai kalba. Tuose laiškuose yra dalykų, kurie vargu suprasti; juos neišmanantieji ir svyruojantieji iškreipia, kaip ir kitus raštus savo pačių žuvimui".[4]) Šv. Povilas cituoja šv. Luko 10,7, sakydamas: „Nes Raštas sako: Neužriši kuliančiam jaučiui nasrų. Ir: Darbininkas vertas savo algos".[5])

2⁰. Bažnyčios Tėvai. Kaip aukščiau minėjome, kalbant apie įkvėpimo faktą, Bažnyčios Tėvus galima panaudoti ir dogmatiniam ir apologetiniam argumentui. Bet juos jau kartą minėjome; kaikurių Tėvų ir posakius apie įkvėpimo faktą atkartojome; todėl čia jų daugiau nebeliesime. Pasitenkinsime priminę, kad, įrodinėjant įkvėpimo faktą tik istoriškai, jie šioje vietoje reikėtų būtinai plačiau pagvildenti,

3⁰. Žydų įsitikinimas. Žydai buvo įsitikinę, kad Šv. Rašto S. Įstatymas yra įkvėptas. Tas įsitikinimas nemaža gali patarnauti, sprendžiant knygų įkvėpimo faktą. Mat, konstatavus įsitikinimą, tenka ieškoti

---

[1]) 2 Petr. 1, 20.
[2]) Žyd. 4, 4.
[3]) Rom. 9, 17.
[4]) 2 Petr. 3, 15—16.
[5]) 1 Tim. 5, 18.

to įsitikinimo pakankamos priežasties, kurią, reikia manyti, kaip tik ir ėjo pats knygų įkvėpimo faktas. Bet kadangi žydų įsitikinimą jau minėjome, tai jo čia plačiau ir nebeminėsime.

II. Šv. Rašto įkvėpimo prigimtis

Tezė: Šv. Rašto įkvėpimas yra antgamtiškas ir pozityvus (ir betarpiškas) Dievo veikimas žmogaus (rašytojo) protą ir valią ir vykdomąsias galias bent asistencijos būdu, kad rašytojas parašytų visa ir tik tai, ko Dievas nori savo vardu parašyti.[1])

Paaiškinimai:

1. Minėjome, kad Dievas yra Šv. Rašto autorius. Šioje tezėje smulkiau žiūrėsime įkvėpimo prigimties, kitaip sakant, žiūrėsime, kas įeina į įkvėpimo turinį, arba, dar kitaip betariant, ką konkrečiai Dievas darė su antriniu rašytoju, kad, parašius knygą, Dievas vadintųsi pirminis autorius.

Kalbėdami apie biblinio įkvėpimo prigimtį, kalbame konkrečiai, ne abstrakčiai, t. y. žiūrime to įkvėpimo, kuris reiškiasi tam tikrų knygų, Šv. Rašto, parašyme. Konsekventiškai ir argumentus to įkvėpimo prigimčiai įrodyti imame ne iš abstrakčių „autoriaus" ar „įkvėptos knygos" sąvokų, bet iš tų sąvokų, kurias mums duoda Tradicija per svarbiausius savo liudytojus: neklaidingai mokančią Bažnyčią ir Bažnyčios Tėvus. Mokančios Bažnyčios dogmatinis sprendimas — Šv. Rašto knygos *Spiritu Sancto inspirante Deum habere auctorem* ir Bažnyčios Tėvų posakiai, kad *Dievas esąs vyriausias, o žmogus tik antrinis, pagalbinis knygų autorius,* — yra mūsų pamatas, kuriuo remiame visą tolimesnę kalbą apie įkvėpimo prigimtį. Kadangi ir Bažnyčios pasakymas, kad Šv. Rašto knygos „Spiritu Sancto inspirante Deum habere auctorem", išreiškia mintį, jog *Dievas yra pirminis, o žmogus antrinis autorius,* tai visa tolimesnė kalba apie įkvėpimo prigimtį šia mintimi svarbiausiai ir remsis.

Į šią mintį įeina dvi svarbios sąvokos: „autoriaus" ir „pagalbinės priežasties bendradarbiavimo". Tradicija liudija, kad tiek viena, tiek antra sąvoka įkvėpime tikrai realizuotos. Mokančios Bažnyčios dokumentai, tiesa, daugiau pabrėžia autoriaus sąvoką, bet jos abi drauge aiškiai išreiškia dvi mums čia svarbias mintis, būtent: kad Šv. Rašto knygų auto—

---

[1]) L. Lercher, Institutiones theologiae dogmaticae, I 587 šitaip apibrėžia įkvėpimą: „Inspiratio, qua Deus est auctor Scripturae, est charisma extraordinarium, et quidem essentialiter consistens primo in illustratione intellectus, qua hagiographi ea, quae ad formalem rationem Scripturae pertinent, ut scribenda conciperent, deinde in motione voluntatis, qua ad haec omnia et ea sola scribenda moverentur, et demum in assistentia, qua in exsecutione a Deo infallibiliter dirigerentur".

rius yra Dievas ir žmogus, ir Dievas — „agens principale“, o žmogus — „agens instumentale“.

2. Dėl „autoriaus“ sąvokos esame keletą žodžių tarę aukščiau. Čia ją paliesime kiek plačiau. „Autoriaus“ sąvoką galima imti plačiąja prasme, pav., sakoma: Jonas šių planų, šių namų, šio pranešimo autorius; siauresne prasme, pav., turįs teisę įsako kitam parašyti knygą ir, jei tą knygą aprobuoja, taip pat gali būti pavadintas autorium; griežtąja ir tikrąja prasme autorius yra tas, kuris savo determinuotas mintis savo vardu pareiškia kitiems tam tikrais ženklais, paties ar kieno kito parašytais. Iš autoriaus tikrąja prasme reikalaujama, kad jis determinuotų ir tvarkytų medžiagą (autoriaus proto funkcija), norėtų tas mintis savo vardu pareikšti kitiems (valios funkcija) ir tą visą surašyti norimą medžiagą suimtų į tam tikrą formą ir ją pats ar per kitą išreikštų raštu (vykdomųjų galių funkcija). Pirmieji du elementai pirminiam autoriui yra esminiai. Dėl trečiojo pasakytina štai kas: surašyti medžiagą gali ir kitas; parinkti literatūrinę formą gali kitas, bet kartais turi parinkti pats pirminis autorius; tai priklauso nuo to, kiek ta ar kita forma glaudžiai susijusi su knygos tikslu; taip, pav., norėdamas pareikšti kurias mintis, tik ko pamokyti arba ką papasakoti, autorius parinkti formą gali palikti ir kitam. Bet jei autorius nori, kad kitas, skaitydamas jo mintis, patirtų taip pat ir literatūrinio grožio, tai negali pavesti to darbo kitam, nes čia stilius iš esmės susijęs su pačia knyga ir, jei tas darbas būtų pavestas kitam, tai veikalo autorius būtų jau tas kitas.

Kalbėdami apie Šv. Rašto autorius, mes suprantame, kad ir Dievas ir žmogus rašytojas yra Šv. Rašto autoriai tikrąja prasme. Skirtumas tik tas, kad Dievas yra pirminis, o žmogus antrinis autorius.

a. Kad Dievas yra autorius tikrąja prasme, matėme aukščiau.

b. Kad žmonės rašytojai yra tikri (nors ir antriniai) šv. knygų autoriai, liudija:

α. Bažnyčios mokymas. Čia daugiausia sveria „propositiones Commissionis de re Biblica“. Pav., kalbamoji komisija 1911 m. 19 birž. yra pareiškusi, kad Mato evangelijos autorius tikrai yra apaštalas Matas.

β. Bažnyčios Tėvai: Šv. Augustinas sako tvirtai tikįs, kad nė vienas Šv. Rašto knygų autorius (nullum eorum auctorem) rašydamas nesuklydo.[1])

γ. Teologai: šv. Tomas sako, kad Šv. Rašto surašyme žmogus buvo „auctor instrumentalis“.[2])

N. Įst. knygose S. Įstatymo rašytojai laikomi tų knygų autoriais

---

[1]) Epistulae 82, 1, 3; plg. C. Faustum XI c. 5.
[2]) Quodlibetum 7 qu. 6 a. 14 ad 5.

tikrąja prasme: jiems priskiriami tokie dalykai, kurie tegali būti priskirti tikriems autoriams.[1])

c. Taigi, Dievas — autorius ir žmogus — autorius; vadinasi, bendras darbas vienam ir tam pačiam veikalui parašyti; tai visa sutaikoma tuo būdu, kad Dievas yra pirminis, o žmogus antrinis autorius. Dievas pirminis, o žmogus antrinis autorius yra tada, kai Dievas, tam tikrai antgamtiškai veikdamas, šiam veikalui padaro žmogų pagalbine veikiančiąja priežastimi.

Paaiškiname:

α. Dvejopa yra veikiančioji priežastis: vyriausia (principalis) ir pagalbinė (instrumentalis). Vyriausia priežastis, pasak šv. Tomo: „Operatur per virtutem suae formae cui assimilatur effectus, sicut ignis suo calore calefacit... causa vero instrumentalis non agit per virtutem suae formae, sed solum per motum quo movetur a principali agente; unde effectus non assimilatur instrumento, sed principali agenti: sicut lectus non assimilatur securi, sed arti, quae est in mente artificis".[2]) Taigi, pagalbinė priežastis veikia akinama, o vadovauja vyriausia priežastis; padarinys labiausiai seka iš šios, bet ne iš anos priežasties: dirbamas stalas eina paskui dailydę, geriau tariant, paskui planą, esantį dailydės galvoje, bet ne paskui kirvį, kuriuo stalas dirbamas. Tik nereikia užmiršti, kad ir daiktas, einąs kuriuo atveju pagalbine priežastimi, turi dvejopą veikimą (actionem), būtent, savą (propiam actionem quae competit ei secundum propriam formam) ir įrankinį arba pagalbinį (instrumentalem quam non operatur in virtute propria, sed in virtute principalis agentis); taip, kirvio savas veikimas yra kirsti, skelti, nes aštrumas kirviui yra savas dalykas, o pagalbinis jo veikimas yra, pav., padirbti stalą; čia jis yra kito, vyresnio diriguojamas įrankis. Instrumentas nepadaro pagalbinio veiksmo, neatlikdamas ir savo veiksmo; taip, kirvis kerta medį (savas veiksmas) ir tuo būdu padeda dailydei padaryti stalą (pagalbinis veiksmas). Be to, reikia žinoti, kad tų padėjėjų gali būti įvairių: svarbiausi jų yra mechaniškieji ir protingieji. Jųdviejų skirtumas yra tas, kad mechaniškas instrumentas neturi jokių intencijų padarinio atžvilgiu; jis čia yra tik judinamas vyresnio veiksnio. O protingas padėjėjas ne tik yra veikiamas, bet ir pats veikia.

Baigiant šį pirmą paaiškinimą, galima pridėti, kad, žiūrint tų dviejų priežasčių ryšio su padariniu, reikia pasakyti, jog abi betarpiškai (nors ir visai skirtingais būdais) veikia padarinį; pav., smuiku galima sugroti gražią melodiją, kuri susidaro betarpiškai iš bendro žmogaus ir smuiko veikimo.

β. Tą paaiškinimą reikia pritaikyti Šv. Rašto knygoms, kurių pirminis autorius arba vyriausia veikiančioji priežastis yra Dievas, o antrinis autorius arba pagalbinė veikiančioji priežastis yra žmogus (šiuo atveju instru-

---

[1]) Žiūr. Mat. 2, 17; 4, 14; 15, 7; 24, 15; Mork. 7, 10; Jon. 5, 46; 12, 38.
[2]) 3 qu. 62 a. 1.

mentum rationale). Visas šis dalykas čia atrodys šiaip: Dievas, tam tikrai antgamtiškai veikdamas, paakina žmogų rašyti. Paakina jį, nesužeisdamas jo protingos ir laisvos prigimties. Žmogus, to antgamtinio veikimo pajudintas, įgyja noro rašyti ir iš tiesų rašo. Tuo būdu parašoma knyga, kuri visa parašyta yra ir Dievo ir žmogaus. Kadangi pagalbinė priežastis turi dvejopą veikimą — savą ir pagalbinį, — tai ir pačioje įkvėptoje knygoje ji pasirodo su savo veikimu (kai liečiama ta knyga, kaip rašomas dalykas, rašinys) ir pagalbiniu (kai paliečiamas knygos įkvėpimas).

γ. Tą dalyką, kad žmogus yra antrinis Šv. Rašto knygų autorius, liudija: Bažnyčios mokymas. Pav., encikl. „Providentissimus" pasakyta, kad Šv. Rašte Dievas kalbąs per šventus autorius; encikl. „Spiritus Paraclitus" giriamas šv. Jeronimas, kuris, pavaizduodamas bendrą Šv. Dvasios ir įkvėptų autorių darbą, pavartoja dailininko ir jo vartojamų įrankių pavyzdį. Bet raštininkais čia pasinaudojama taip, jog neįžeidžiama protinga jų prigimtis; iš encikl. „Providentissimus" pasakymo matyti, jog Dievas juos veikia taip, kad jie norėtų parašyti. Tą patį liudija Bažnyčios Tėvai. Pav., jau nekartą minėtas šv. Augustinas aiškina, kaip Kristus ir evangelistai rašę evangeliją: Kristus, galva, panaudojęs evangelistus, kaip sąnarius (membra).[1]) Tas pats šventasis antrinius autorius laikė mechaniškais įrankiais.[2]) Liudija ir Teologai. Pav., šv. Tomas sako: „Pirminis Šv. Rašto autorius yra Dievas..., žmogus tebuvo pagalbinis autorius".[3])

Žmogus galėjo būti pagalbinė Šv. Rašto priežastis, tik antgamtiškai paveiktas. Pradedant kalbėti apie Dievo veikimą žmogų, reikia pasakyti, kad iš viso kiekviename žmogaus veikime Dievas yra pirmoji, o žmogus tik antroji priežastis. Pirmoji žmogaus veikimo priežastis (to veikimo atžvilgiu) gali reikštis dvejopai: intrinsece — kai Dievas arba vien žmogų veikia arba, veikdamas jį, dar per jį veikia ką nors kitą, ir extrinsece — kai Dievas pasirengęs dar nepaprasta pagalba žmogui padėti, kai žmogus per accidens reikiamo veiksmo nedaro,

Kai Dievas veikia žmogų, tai toks veikimas įprastai yra vadinamas pagalba (concursus). Iš tokio Dievo veikimo žmogų gauname padarinį, kuris (secundum totam suam entitatem) visas eina iš Dievo ir visas iš žmogaus; tik čia žmogus yra pirminė padarinio priežastis, kuriai tas padarinys ir priskiriamas, pav., kai žmogus nori, tai tas noras eina ir iš Dievo ir iš žmogaus; bet tą norą priskiriame žmogui, ne Dievui. Dar, pav., tinkamai tikėti reikalinga Dievo pagalba, ir padarytas tikėjimo veiksmas

---

[1]) De consensu evangelist. 1, 35, 54.
[2]) L. c., 3, 7, 29.
[3]) Quodlibetum, 7 qu. 6 a. 14 ad 5: „Auctor principalis Sacrae Scripturae est Spiritus Sanctus... homo fuit auctor instrumentalis".

čia eina visas iš Dievo ir visas iš žmogaus; tačiau tiki žmogus, bet ne Dievas.

Bet jei Dievas veikia ne tik žmogų, bet per jį dar ir ką nors kitą, tai toks veikimo būdas įprastai vadinamas įrankiniu (influxus instrumentalis). Tokio Dievo veikimo atveju žmogaus padarinys taip pat visas eina iš Dievo ir visas iš žmogaus. Bet čia Dievas yra pirminis veiksnys ir todėl padarinys pirmoje eilėje priskiriamas Dievui, o tik antroje eilėje žmogui. Kai kalbame apie įkvėpimą, tai kaip tik ir turime galvoje šį ką tik minėtąjį veikimą (influxus supernaturalis ab intrinseco et instrumentalis).[1])

4. Šv. Raštą vadindami „šventomis knygomis", posakį „šventas" neimame čia įprastai vartojamąja prasme, kur imami kartu ir įkvėpimas ir kanoniškumas (įkvėptos knygos paskyrimas viešam Bažnyčios vartojimui), nes kanoniškumas įkvėpimui nėra būtinas dalykas. Absoliučiai imant, gali būti knyga Dievo įkvėpta, bet vis dėlto nepaskirta viešam Bažnyčios vartojimui.[2])

5. Kaip jau anksčiau minėjome, įkvėpimą galima imti trejopai: aktyvia prasme — kaip Dievo veiksmą ad extra tam tikru tikslu, pasyvia prasme — Dievo veikimo reiškimąsi žmoguje įkvėpimo metu, terminativia prasme — kaip Dievo ir žmogaus veikimo terminą, būtent, pačią įkvėptą knygą. Čia kalbame apie aktyvų ir labiausiai pasyvų įkvėpimą, apie tą veikimą, kurį patyrė žmogus rašytojas; terminativus įkvėpimas yra labiau anų padarinys.

6. Įvairios nuomonės apie įkvėpimo prigimtį:

1) Nekatalikų nuomonės:

a. Protestantų nuomonės. Pirmieji protestantai, reformatoriai tuo reikalu ex professo kaip ir neprasitarė; kalbėjo daugiau bendrais posakiais. Jų įpėdiniai, verčiami tos reformacinės minties, kad Šv. Raštas esąs vienintelis apreiškimo šaltinis, dažnai įkvėpimą egzageravo, net pačius originalinio teksto žodžius laikė įkvėptais. Naujesnių protestantų nuomonė nėra vienoda. Vieni (jų nedaug) savo supratimu apie įkvėpimą yra artimi katalikų nuomonei. Kiti įkvėpimą sumaišė su apreiškimu; manė, kad apreiškimas, jei tik leidžia skaitančiam pajusti Šv. Dvasios veikimą, tuo pačiu

[1]) Iš čia aiškėja, kuo ikvėpimas skiriasi nuo veikiančios malonės ir Bažnyčiai suteikto neklaidingumo: a. Įkvėpimas panašus į veikiančią malonę tuo, kad abu pasireiškia žmogaus viduje (sunt intrinsecae); skiriasi tuo, kad įkvėpimas yra įrankinis veikimas, o malonė „concursus supernaturalis". Be to, įkvėpimas yra „gratia gratis data, charisma". b. Įkvėpimas panašus į neklaidingumą, nes abu yra „charisma"; skiriasi tuo, kad pirmasis yra „per se intrinsecus", o antrasis „extrinsecus — assistentia".

[2]) Čia pat reikia pasakyti, kad: a. po paskutinio apaštalo mirties nebebus įkvėptų knygų, skirtų viešam Bažnyčios vartojimui; b. šiandien negali būti įkvėptos knygos, skirtos viešam Bažnyčios vartojimui, kuri nebūtų buvusi įteikta Bažnyčiai saugoti; (iš čia seka) c. knyga „publice" įkvėpta yra Bažnyčios labui, todėl Bažnyčiai atiduota saugoti ir konsekventiškai tokia knyga yra drauge ir įkvėpta ir kanoniška arba, tariant šios dienos technišku terminu, „šventa".

esąs jau įkvėpimas. Treti skiria paties autoriaus įkvėpimą ir faktišką knygų įkvėpimą; įkvėptas autorius esąs Šv. Dvasios pagautas ir tame pagavime (Šv. Dvasios pripildytas) rašąs; bet, rašydamas Dievo dalykus, sumaišąs su savais ir žmonių dalykais. Ketvirti įkvėpimą mato specijalioje Dievo Apvaizdoje, kurioje parašomos knygos. Penkti Šv. Rašto įkvėpimą laiko grynai natūraliu dalyku, prilygindami jį poetiniam įkvėpimui, tam tikram pagavimui, religiškam išgyvenimui, tiesiog jame pačiame kilusiame arba iš kitur (pav., iš Kristaus) gautame ir paties išgyventame.[1])

b. Racijonalistai, liberalai, neigdami žmoguje galią pažinti antgamtinį Dievo veikimą, įkvėpimu laiko religišką žmogaus susijaudinimą, pakilimą, verčiantį patį žmogų tai pareikšti raštu, kad panašius jausmus išgyventų ir kiti (skaitytojai).

c. Modernistai, išeidami visame religiniame gyvenime iš religinio jausmo, esminio religinio gyvenimo prado, įkvėpimą suveda į autoriaus ypatingus išgyvenimus, kuriuos jis verčiamas esąs pareikšti net raštu.

2) Katalikų nuomonės. Ir katalikų buvo neviena nuomonė. Nevisas jų šiandien begalima suderinti su Vatikano susirinkimo ir vėlybesniais Bažnyčios sprendimais. Štai tos nuomonės:

a. Kai kas tą Dievo veikimą Šv. Rašto rašytoją telaiko išoriniu (autoriaus arba knygos atžvilgiu). Šis veikimas gali būti dvejopas:

α. Knygai duota Dievo bei Bažnyčios aprobata (inspiratio subsequens).

β. Išorinis veikimas, pasireiškiąs antgamtine asistencija, kuri apsaugo rašytoją nuo klaidos (inspiratio concomitans, negativa).

b. Pasak kitų, tas Dievo veikimas rašytoją esąs vidujinis, atsieit, siekiąs ir autorių ir knygą. Tas vidujinis veikimas savo ruožtu gali būti:

α. Tarpiškas, būtent, kai Dievas, norėdamas savo vardų parašydinti knygą, tam dalykui, kurdamas pasaulį, parenka tokią tvarką, kur ir turėtų būti ta knyga parašyta. Taigi šiuo atveju žmogus paliečiamas, tarpininkaujant kitiems. Tokia tarpiška įtaka galima esą įsivaizduoti šiaip: Dievas determinuotas mintis (proto veiksmas) būtinai nori (valios veiksmas) pareikšti savo vardu ir tai raštu žmonėms. Jis numato, kad konkretus žmogus tam tikroje įtakoje (ne betarpiškai Dievo, bet kitų priežasčių) šias determinuotas mintis parašys; todėl sutvarkąs dalyką, kad šis žmogus, veikiamas kitų, Jo vardu surašytų determinuotas Jo mintis. Reikia pripažinti, kad ir šioje supozicijoje būtų autoriui statomi esminiai reikalavimai išpildyti: yra determinuojamos mintys, išreiškiama valia surašyti savo vardu, surašančiam padedama. Tai visa, galima sakyti, abstrak-

---

[1]) Dr. P. Jakūbėnas, Kuo skiriasi evangelikai nuo katalikų?, 5 rašo: „Šventas Raštas parašytas žmonių Viešpaties Dievo įkvėptų ir teikia tobuliausį mokslą apie žmonių išganymą". Kaip suprasti žodžius „Dievo įkvėptus" autorius, gaila, nepasakė, todėl iš šios knygos apie Lietuvos evangelikų reformatų tuo reikalu mintį griežtai spręsti negalime.

čiai, dar neminint, ką šiuo atveju (Šv. Rašto pirminio autoriaus reikalu) sako faktiški duomenys, ką sako apreiškimo šaltiniai.

β. Gali būti betarpiškas vidujinis Dievo veikimas, kuris betarpiškai paliečia antrinį rašytoją.

Tezėje mes tvirtiname, kad Dievo veikimas antrinį autorių, yra šioks:

α. Antgamtiškas. Jis priešpastatomas paprastam Dievo veikimui gamtoje, pav., „concursus generalis".

β. Vidujinis ir pozityvus. Tokį veikimą priešpastatome išoriniam veikimui: vien knygos aprobatai ar vien asistencijai, rašant knygą.

γ. Betarpiškas, kuris tiesiog paliečia patį autorių. Jį priešpastatome tarpiškam veikimui, kuris suponuoja, kad Dievas pasauliui paskyrė tą tvarką, kad knyga vėliau būtų parašyta. Tas betarpiškas veikimas liečia labiausiai antrinio rašytojo protą. Yra atskirų klausimų dėl betarpiško veikimo valią. Galima suponuoti, kad, nors veikimas protą yra betarpiškas, bet veikimas valią gali būti kartais tarpiškas, pav., kai kitas asmuo paprašo antrinį autorių parašyti, kai paakina jo valią ir t. t.

Tas veikimas liečia antrinio autoriaus protą, valią, vykdomąsias galias.

Anksčiau minėjome, kad Dievas ir žmogus yra tikri Šv. Rašto knygų autoriai, kad įkvėpimas yra tam tikras tų dviejų autorių bendradarbiavimas vienam veikalui parašyti, kad tas bendradarbiavimas reiškiasi antgamtine Dievo įtaka žmogui, kad ta įtaka padaro tą žmogų pagalbine bendrojo darbo priežastimi (causa instrumentalis). Čia galime jau pasakyti, kad anksčiau, mūsų nekartą minėtoji antgamtinė galia (virtus supernaturalis) reiškiasi tuo, kad vidujiniu būdu ir pozityviai veikia žmogaus protą (nurodydama, ką parašyti), valią (palenkdama ją norėti rašyti) ir kitas vykdomąsias galias (prižiūrėdama, kad jos rašydamos nesuklystų).

7. Jei klausiama, kaip pabrėžiamos (žiūrint dogmos akimis) atskiros tvirtinimo dalys, tai tenka atsakyti:

a. Kad Dievas yra Šv. Rašto knygų autorius, yra de fide div. def.

b. Kad Dievas yra Šv. Rašto knygų autorius tikrąja prasme (vere), yra de fide div. catholica.

c. Kad žmonės rašytojai yra tikri (tikrąja prasme) Šv. Rašto knygų autoriai, yra certum.

d. Kad, rašant Šv. Rašto knygas Dievo veikimas žmogų rašytoją, kur Dievas yra pirminis knygų autorius, yra antgamtinis, yra doctrina catholica.

e. Kad tas veikimas yra vidujinis ir pozityvus, mažiausia yra sententia certa.

f. Kad tas veikimas yra betarpiškas, yra sententia communis ar net certa.

g. Kad tas veikimas liečia žmogaus (rašytojo) p r o t ą, v a l i ą, v y k d o m ą s i a s g a l i a s, yra sententia communis ar net certa.

Į r o d y m a s:

Šv. tėvo Leono XIII encikl. „Providentissimus" pasakyta, kad įkvėpimas esąs antgamtinė galia (virtus supernaturalis), kuria Šv. Dvasia šventus rašytojus taip paakino ir paskatino rašyti, taip su rašančiais drauge buvo, jog tie rašytojai visa tai ir tik Šv. Dvasios įsakyta teisingai suprato, ištikimai parašyti norėjo ir tinkamai, neklaidingai parašė. Vadinasi, čia turime tas pačias mintis, kur ir pačioje mūsų tezėje. Dalyką įrodinėsime atskiromis tezės dalimis:

a. Antgamtinis Dievo veikimas rašytoją yra v i d u j i n i s i r p o z i t y v u s. Tai matyti štai iš ko:

α. Bažnyčios mokymo. Be kitko, Vatikano susirinkimas sako: „Bažnyčia (Šv. Rašto knygas) laiko šventomis ir kanoniškomis ne todėl, kad jos, vien žmonių parašytos, vėliau buvo Bažnyčios autoritetu patvirtintos, ir ne todėl, kad jose neklaidingai surašytas apreiškimas, bet dėl to, kad jos parašytos, įkvėpiant Šv. Dvasiai".[1])

β. Bažnyčios Tėvų. Jie tam tikru atžvilgiu įkvėpimą lygina su pranašyste; o kaip žinome, pranašystėje Dievo veikimas pranašus yra vidujinis ir pozityvus.

γ. Kad kas būtų knygų autorius, žmonių supratimu, neužtenka rašytojui nesuklysti arba parašytai knygai duoti aprobatą.

b. Tas Dievo veikimas yra a n t g a m t i n i s. Tai matyti iš šių dalykų:

α. Bažnyčios mokymo. Pav., encikl. „Providentissimus" pasakyta: „Įkvėpimas yra antgamtinė galia" (virtus supernaturalis).

β. Bažnyčios Tėvų, kurie įkvėpimą tam tikru atžvilgiu lygina su pranašyste.

γ. Autoriaus sąvokos pagal Tradiciją; čia Dievas laikomas pirminiu autoriumi, kuris pasinaudoja pagalbine priežastimi. Dievas nebūtų autorius, pasinaudojąs pagalbine protinga priežastimi, jei tos priežasties antgamtiškai neveiktų; „concursus naturalis et generalis" čia nepakanka, nes kitaip Dievas būtų vyriausias kiekvienos knygos autorius.

c. Tas antgamtinis veikimas yra b e t a r p i š k a s. Pamatas yra šis:

α. Tarpiškam veikimui (parenkant tam tikrą pasaulyje tvarką) Tradicijoje nerandama jokių liudijimų.

β. Atrodo, kad Bažnyčios dokumentai kalba už betarpišką apreiškimą.

γ. Bažnyčios Tėvai įkvėpimą tam tikrais atžvilgiais lygina su pranašyste; bet pranašui pripažino betarpišką Dievo veikimą.

d. Pozityvus Dievo veikimas žmogaus (rašytojo) p r o t ą (illustratio intellectus), kad rašytojas žinotų, ką reikia rašyti. Tai matyti iš šio:

---

[1]) Sess. III, c. II, *de revelatione.*

α. Bažnyčios mokymo, pav., encikl. „Providentissimus".

β. Bažnyčios Tėvų posakių, kuriuose antriniai šventų knygų autoriai yra vadinami įrankiais Dievo rankose, įrankiais vis dėlto protingais ir laisvais. Iš to aišku, kad Dievas, respektuodamas savo naudojamų įrankių prigimtį ir nenorėdamas sužeisti žmogaus proto, taip paveikė jo protą, kad kalbamieji autoriai gerai žinotų, ką reikia rašyti.

γ. Iš autoriaus sąvokos. Pamatas — Dievas yra pirminis Šv. Rašto knygų autorius; todėl Jam pirmam tenka spręsti, determinuoti rašytinas mintis. Bet iš kitos pusės pats Dievas nerašo, tik pasinaudoja žmogumi, nesužeisdamas jo prigimties (laisvos ir protingos); todėl Dievui tenka paveikti to padėjėjo (žmogaus) protą, kad žmogus suprastų, ką reikia rašyti ir kaip tas reikiamas mintis tinkamai išreikšti. Jei žmogus parašys nevisa ir ne tik tai, ką Dievas nori paskelbti savo vardu, arba jei rašydamas suklys, tai Dievas nebe parašytos knygos autorius.

Be to, tenka pasakyti: v i e n a, minėtasis Dievo veikimas siekia dviejų dalykų: teorinio žmogaus sprendimo apie Dievo vardu rašytinas mintis ir praktinio, kad tas mintis reikia surašyti; a n t r a, tas Dievo veikimas iš rašytojo neatima sąmoningumo, nenustelbia jo dvasinių gabumų; t r e č i a, Dievo veikimas žmogaus protą nėra visur vienodas. Tas nevienodumas priklauso nuo rašytinų minčių. Jei Dievas žmogui pareiškia parašyti visai jam nežinomus dalykus, kurių natūraliu keliu visai negali pažinti, tai pranešimas ir proto apšvietimas turi įvykti per apreiškimą tikrąja prasme. Bet gali būti ir taip, kad rašytinus dalykus žmogus jau žino. Čia apreiškimo nereikia. Reikia tik Dievo apšvietimo, ką žmogus turi rašyti, ar dar pastūmėjimo, kad natūralių, bet rašytinų dalykų pats jieškotų. Iš pastarosios pastabos aiškėja, kad įkvėptas autorius nebūtinai jau atleidžiamas nuo tyrinėjimo, nuo savo paties darbo.[1])

e. Pozityvus Dievo veikimas žmogaus v a l i ą, kad ši pasiryžtų visa ir tai, ką protas patyrė, rašyti Dievo vardu. Tai matyti iš šio:

α. Bažnyčios mokymo. Pav., encikl. „Providentissimus" pasakyta: „Šv. Dvasia taip paakino ir pastūmėjo rašyti..., kad jie (autoriai) n o r ė j o parašyti".

β. Bažnyčios Tėvų, kurie šv. knygų autorius (rašytojus) vadina sąmoningais, laisvai veikiančiais įrankiais ir todėl galimus pavadinti tikrais, nors ir antriniais knygų autoriais.

γ. Autoriaus sąvokos, nes negalima būtų Dievo laikyti autoriumi to dalyko, kurs be Jo valios įvyko. Tai tinka tiek pačiai knygai, tiek ir visoms mintims ir dalykams, išreikštiems knygoje. Tad jei pats žmogus terašytų, ką jaučia ir nori, tai pats būtų ir knygos autorius.

Bet čia reikia pridurti, kad tas veikimas, paakinimas (actio, impulsus,

---

[1]) Plg. Jon. 19, 35; 1, 3.

motio) gali būti įvairus. Jis gali būti betarpiškas — kai Dievo impulsas (fiziškas) betarpiškai veikia žmogaus valią, ir tarpiškas. Pastarasis yra arba vidujinis, būtent, pats praktinis proto sprendimas rašyti reikiamas mintis, kur sprendimas gali paakinti ir valią norėti rašyti, arba išorinis, kai žmogaus valiai paakinti pavartojamos išorinės priemonės, pav., paties Dievo pajaustinai tarti žodžiai (Iz. 8, 1), kitų žmonių prašymai (romėnai, pav., galėjo prašyti šv. Morkų, kad rašytų skelbiamą evangeliją, o Dievas tuo pačiu metu galėjo pastūmėti Morkų, kad sutiktų rašyti) ir t. t.

Jei Dievas net ir betarpiškai veikia žmogaus valią, tai valia vis dėlto palieka laisva. Dievas moka veikti taip, kad žmogaus valia liktų laisva, ir vis dėlto Jis savo tikslą pasiekia. Paslaptis, tiesa, kaip sutaikyti Dievo betarpišką veikimą žmogaus valią su jos laisve. Tokia pat paslaptis glūdi ir sutaikyme laisvos žmogaus valios su sėkmingu Dievo malonės veikimu. Bet Dievas gali mokėti padaryti tai, ko žmogaus protas ir nesupranta.

f. Dievas tam tikru būdu (bent savo asistencija) veikia ir vykdomąsias žmogaus galias, kad žmogus rašydamas nesuklystų. To veikimo reikia tam, kad rašytojas tikrai parašytų visa ir tik tai, ko Dievas nori. Tas veikimas gali būti ar pozityvus — ypač tuo atvėju, kai yra pavojus rašytojui suklysti — ar negatyvus arba vien asistencija saugoti, kad visa būtų teisingai parašyta.

Pastebėtina, jog nėra reikalo, kad tas veikimas verstų mechaniškai rašyti, lyg kas antriniam autoriui diktuotų, o jis tik rašytų. Antriniam autoriui paliekama tam tikra laisvė reikiamoms mintims išreikšti, pasirinkti formą. Tuo būdu antrinis autorius Dievo norimas pareikšti mintis apvelka žmonėms pažįstamu ir suprantamu rūbu.

Be to, įkvėpimas nereikalauja, kad antrinis autorius pats atliktų visą parašymo darbą. Jis gali pasinaudoti ir kitais.[1])

Baigiant kalbėti apie Dievo veikimą žmogaus galias įkvėpimo metu, gali kilti klausimas, kiek pats rašytojas rašomuosius dalykus teisingai suprato, pav., sakydamas, kad „saulė leidžiasi", ar tikrai manė, jog saulė sukasi aplink žemę (tada turėtume jo klaidingą teorinį sprendimą apie pasakojamojo dalyko esmę) ar ne? Atsakyti galima štai ką: a. Įkvėpimo metu teikiamas proto apšvietimas nebūtinai turi nušviesti rašomų dalykų prigimtį; svarbiausias jo tikslas žmoguje sukelti sprendimą, kad tie dalykai reikia rašyti. b. Bet pritinka, kad rašytojas, rašydamas tikėjimo ir dorovės tiesas, pats irgi teisingai galvotų. Pav., šv. Morkus, pradėjęs evangeliją žodžiais: „Dievo Sūnaus Jėzaus Kristaus Evangelijos pradžia", žodžiais „Dievo Sūnus" suprato natūralų sūnų, bet ne įsūnį (naturalem,

[1]) Plg. Rom. 16, 22; 1 Kor. 16, 21.

non adoptivum). c. Galima suponuoti, kad autorius, rašydamas dalykus, nesusijusius su tikėjimo ir dorovės tiesomis, pats anuose dalykuose galėjo ir klysti drauge su savo amžininkais. Nėra tad aiškaus prieštaravimo, jei autorius, rašydamas, jog saulė leidžiasi, būtų manęs apie jos sukimąsi aplink žemę. Bet nieku būdu negalima suponuoti, kad tas manymas atsispindėtų ir pačiame pareiškime, pačiuose rašytuose žodžiuose, sveriant juos pagal objektyvią vertę. Pav., pasakymas „saulė leidžiasi" objektyviai išreiškia mintį (artinasi vakaras) iš akies.[1])

Klaidingi įkvėpimo apibrėžimai. — Išnagrinėjus tikrąjį įkvėpimą, galima trumpai paminėti vieną kitą bandymą įkvėpimą kitaip aiškinti ir drauge keliais žodžiais paminėti kitokių aiškinimų vertę.

Skriptūristikos vystymosi istorijoje buvo ir kitokių įkvėpimo apibrėžimų.

1. Kaikurie, net katalikai, teologai tvirtino, kad įkvėpimas esąs tik Dievo asistencija rašytojui, kad jis nesuklystų. Toks įkvėpimo apibrėžimas vadinasi negatyvus, nes Dievas čia nieko neveikia, nekuria, tik žiūri į veikiantį, kuriantį žmogų. Jei tas žmogus ima klysti, tai Dievas jį tik pataiso ir leidžia toliau pačiam dirbti.

Reikia pasakyti, kad šis įkvėpimo supratimas nėra biblinio įkvėpimo apibrėžimas, tėra išgalvotas. Biblinio įkvėpimo turinį mes sužinome iš Tradicijos. Tad pagal Tradiciją kalbamasis apibrėžimas yra atmestinas:

a. Biblinis įkvėpimas padaro tai, kad Dievas yra pirminis, o žmogus antrinis knygų autorius. Vatikano susirinkimas aiškiai yra pasakęs, kad „libri Spiritu Sancto inspirante Deum habent auctorem".[2]) Taigi, pirmasis ir tikrasis autorius yra Dievas. O minėtąja nuomone, toks autorius būtų žmogus. Pastarasis čia sumano knygą rašyti, ją pats pradeda rašyti ir pats rašo. Dievas čia budi ir sergsti knygos autorių nuo klaidos. Tiesa, tuo būdu (per meram assitentiam div.) parašytoje knygoje nebus klaidų (bus infallibilis), bet ji nebus įkvėpta (inspirata).

b. Priėmus šį naują įkvėpimo apibrėžimą, Šv. Raštu reikėtų laikyti popiežių ir visuotinių susirinkimų dekretus. Tuose dekretuose yra apreikštos tiesos; jie nutarti, prižiūrint pačiam Dievui, taigi, laisvi nuo bet kokios klaidos. O Bažnyčia juos vis dėlto telaiko dekretais ir t. t., bet ne Šv. Raštu.

2. Kiti teologai manė ir skelbė, kad knyga pasidaranti įkvėpta, kai ją žmogaus ir žmogišku būdu parašytą aprobuoja Dievas ar bent Bažnyčia. Tas apibrėžimas nesutinka su bibliniu apibrėžimu, nes:

a. Pagal minėto Vatikano susirinkimo nutarimą įkvėptos tėra tos knygos, kurių pirminis autorius yra Dievas. Prieš aprobatą parašyta knyga jau turi savo autorių — žmogų.

[1]) Plg. L. Lercher, Institutiones theologiae dogmaticae, I 591—592.
[2]) Sess. III, c. II, *de revelatione.*

b. Toks įkvėpimas, atrodo, yra contradictio in adiecto. Paprasčiau sakant, „įkvėpimo“ prasmė parodo kieno nors įtaką kitam ką nors veikti, šiuo atveju rašyti. Įkvėpti reiškia paveikti kitą; vadinasi, įkvėpimas yra ankstybesnis už savo padarinį (šiuo atveju už parašytą knygą). Taigi, knygos aprobavimas dar nėra jos įkvėpimas.

c. Priimant tas nuomones, tektų sakyti, kad visų knygų, kurias vyskupas aprobuoja, autorius yra pats aprobuojąs vyskupas. Tačiau niekas to dalyko nesako. Numanau, kad čia gali kaikas pasakyti ir tai: vyskupo sekretorius parašo raštą, vyskupas pasirašo ir tas raštas yra ne sekretoriaus, bet vyskupo. Tai paaiškintina šiaip: pirmiausia reikia žinoti to rašto kilimą: ar vyskupas pasakė parašyti tam tikro turinio raštą ar sekretorius jį visai savarankiškai parašė. Pirmuoju atveju, t. y. jei vyskupas buvo sekretoriui sakęs, turinį nurodęs, kaip dažniausiai yra, paskui perskaitė, reikale dar kaiką pataiso ir pasirašo, tai, aišku, tikras to rašto autorius yra pats vyskupas. Mat, čia yra esminiai autoriaus sąvokos elementai (determinuoti medžiagą, kiek paveikti kito valią, kad parašytų ir t.t.) ; toks atvejas. tinka palyginimui, kalbant apie Šv. Rašto įkvėpimą. Antruoju atveju, t. y. kai sekretorius visai savarankiškai arba, pats vienas sugalvojęs, parašė raštą ir nunešė vyskupui pasirašyti, kad paskui tas raštas su vyskupo parašu būtų skaitomas, tai toks raštas tėra vyskupo ratione a u c t o r i t a t i s, bet ne ratione s r i p t i o n i s. Šis atvejas netinka palyginimui, kalbant apie Šv. Rašto įkvėpimą. Žmogaus parašytos ir Dievo aprobuotos knygos būtų Dievo ratione a u c t o r i t a t i s, bet ne ratione a u c t o r i s.

III. Šv. Rašto įkvėpimo apimtis (tysa)

Tezė: Į k v ė p i m a s a p i m a v i s a s m i n t i s (res et sententias), k u r i a s a n t r i n i s a u t o r i u s r a š o; j ų i š r e i š k i m ą į k v ė p i m a s p a l i e č i a t i k t i e k, k a d p a t s t u r i n y s b ū t ų t i n k a m a i i š d ė s t y t a s.

P a a i š k i n i m a i:

1. Kalbėdami apie įkvėpimo tysą, čia nekalbame, kurios knygos yra įkvėptos. Tai paliekame Šv. Rašto įvadui. Mes čia kalbame apie tai, kiek toli įkvėptoje knygoje įkvėpimas siekia.

2, Įkvėptoje knygoje reikia skirti du dalykus:

a. Pačias dėstomas m i n t i s, arba t u r i n į, „res et sententias“, „ideas et iudicia“ arba tai, ką daugelis vadina f o r m a l i a knygos puse. Į pasakymą „res et sententiae“ įimami yra: α. faktai bei mintys, kurie betarpiškai liečia religiją ir dorovę (pav., mirtis ant kryžiaus, pamokslas kalne); β. faktai ir tiesos, kurie yra glaudžiai susiję su dorovės ir tikėjimo tiesomis (pav., gyventojų surašymas prie cezario Augusto); γ. mintys, kurios su tikėjimo ir dorovės tiesomis savaime neturi jokio ryšio, atsitiktinai pasakytos tiesos (obiter dictae). Šių visų sakytųjų tiesų bei faktų

atžvilgiu įkvėpimas suprantamas taip, jog Dievas norėjo, kad Jo knygoje anos mintys bei faktai būtų paminėti.

b. Pats minčių išdėstymas, išreiškiant turinį tam tikru stiliumi, žodžiais. Tai materijalinė knygos pusė.

Pagal kalbamąjį knygos suskirstymą susidaro dvi dalys: viena — apie turinį, antra — apie to turinio išreiškimą, raštišką sužymėjimą, kitaip betariant, apie žodžius plačiąja prasme.

3. Kalbėdami apie įkvėptas knygas, turime galvoje originalinį Šv. Rašto tekstą. Vertimai ir nuorašai čia mums tiek verti, kiek sutinka su originalu.

4. Paliečiant to klausimo istoriją, reikia štai ką pasakyti: Tridento susirinkimas pažymėjo Šv. Rašto įkvėpimo ribas, bet nepilnai; jis čia sako: „Jei kas iš tiesų pačių knygų ir jų dalių... nepripažintų šventomis ir kanoniškomis, tebūnie ekskomunikuotas". Pavartotas žodis „dalis"; tas pasakymas ir paliko spragą įvairioms nuomonėms, kurių netrūko.

Pasak vienų, įkvėpti tesą tie dalykai, kurie liečią dorovę ar tikėjimą ir su jais glaudžiai susijusias tiesas; jie arba visai neigė pasaulinių dalykų įkvėpimą, arba jiems tepripažino žemiausią įkvėpimo laipsnį. O žemiausias laipsnis nebūtinai apsaugojąs anuos dalykus nuo klaidos. Pasak kitų, atsitiktinai pasakyti dalykai (res obiter dictae) neturį reikšmės tikėjimo ir dorovės dalykams, pav., pasakojimas, kad Povilas palikęs skraistę Troadoje, nesąs įkvėptas.[1]) Pasak trečių, visas Šv. Raštas esąs įkvėptas, bet tas įkvėpimas nuo klaidos teapsaugojąs tikėjimo ir dorovės dalykus. Kituose dalykuose galį būti klaidų, kurios priskirtinos ne Dievui, bet žmogui.

Kalbamieji įkvėpimo tysos aiškinimai nėra sugalvoti vien išvengti priekaištams, daromiems Šv. Rašto įkvėpimui: pasauliniuose Šv. Rašto atpasakotuose dalykuose klaidų buvimo negalima esą neigti, nes tai parodanti gamtos mokslų pažanga. Sugalvoti ir kitais motyvais.

Iškeltas įkvėpimo tysos klausimas buvo labai svarbus. Į tą klausimą įsikišo popiežiai. Leonas XIII 1893 m. lapkričio mėn. 18 d. išleido encikliką „Providentissimus", kur aiškiai pasisakė prieš ką tik minėtąsias nuomones ir jas laiko ne tik nenaudingomis, bet ir pragaištingomis pastangomis. Panašiai kalba Pijus X dekrete „Lamentabili", 1907 m. liepos 3 d., ir Benediktas XV enciklikoje „Spiritus Paraclitus", 1920 m. rugpiūčio m. 15 d. Taigi, Bažnyčia moko, kad visas Šv. Raštas įkvėptas. Tuo būdu pastangos įkvėpimą tepriskirti kaikurioms Šv. Rašto vietoms sustabdytos.

Bet tuo pačiu metu ėjo nuomonių rungtynės ir dėl žodinio įkvėpimo. Todėl kalbėdami tuo klausimu, susiduriame dar bent su keliomis nuomonėmis.

---

[1]) 2 Tim. 4, 13; žiūr. dar Judit 1, 5.

Viena iš jų pripažįsta vadinamąjį m e c h a n i n į įkvėpimą, būtent, kad Dievas pasako autoriui ne tik mintis (res et sententias), bet ir atskirus žodžius. Ją palaikė nemaža teologų scholastikų ir senieji protestantai. Tos nuomonės katalikų sekėjų šiandien visai maža bėra ar gal ir visai nebėra.

Kita nuomonė pripažįsta p s i c h o l o g i n į įkvėpimą, būtent, kad Dievas veikia antrinį rašytoją, paliesdamas jo psichines galias taip, jog antrinis autorius parenka stilių, kalbą, žodžius, kurie tinka Dievo mintims išreikšti. Tas veikimas visai nepanaikina rašytojo individualumo, todėl atskirų autorių knygose ir matome įvairumą.[1])

Šiandien ši nuomonė turi daug sekėjų katalikų teologų tarpe.

Trečioji nuomonė, palyginti drąsi ir nedaug turinti sekėjų, sako, kad nebūtinai reikią bet kurio žodinio įkvėpimo. Ta nuomone, žodinis įkvėpimas neturįs pamato jokiuose dokumentuose ir, žiūrint įkvėpimo sąvokos, esą negalima įrodyti žodinio įkvėpimo būtinumo. Bet tos pačios nuomonės sekėjai prideda, kad negalima paniekinti ir psichologinio žodinio įkvėpimo, nes šis galįs greičiau paaiškinti įkvėpimo prigimtį, tysą ir t. t.

5. Klausimas, kaip tezėje minimosios tiesos Bažnyčios yra pabrėžiamos? Ir tai:

a. Kad įkvėpimas liečia visas Šv. Rašto knygas ir visas jų dalis, konsekventiškai visas tikėjimo ir dorovės tiesas, yra d e f i d e d i v. d e f. (Vatikano susirinkimas, sess. III, c. II, *de revelatione).*

b. Kad įkvėpimas liečia ir atsitiktinai pasakytas tiesas, Bažnyčios nėra definitiviai pasakyta. Laikoma s a l t e m t h e o l o g i c e c e r t u m (encikl. „Providentissimus").

c. Dėl žodinio įkvėpimo Bažnyčia aiškaus nutarimo nėra padariusi.

α. Mechaninio žodinio įkvėpimo šiandien katalikų teologai, apskritai (neskaitant vieno kito), nepripažįsta.

β. Psichologinio žodinio įkvėpimo šiandien laikosi daugelis teologų. D i e k a m p (anksčiau minėtoje vietoje) šią nuomonę laiko „uti sententiam p r o b a b i l i o r e m".

---

[1]) Fr. D i e k a m p – H o f f m a n n A., Theologiae Dogmaticae Manuale, I. 38—39: „Inspiratio biblica est inspiratio verbalis i. e. extenditur ad verborum compositionem, imo ad singula verba... In propositione nostra, quae est principaliter Thomistarum, supponitur scriptorem sacrum sub influxu inspirationis conscientiam et libertatem retinere, affirmatur vere facultates ejus talem influxum a Deo recipere, ut non tantum ideas a Deo comunicatas in se efficiat, sed etiam illis verbis, quae secundum Dei voluntatem eligere debet, eas exprimat... a) Deus est auctor principalis totius S. Scripturae, quod jam non esset verum, si operatio inspirati scriptoris non tota, scilicet non quoad verborum formationem, influxui Spiritus Sancti subesset... b) Sententia opposita, qua scriptoris sententia ab interna rei intellectae locutione realiter separatur ac solam sententiam inspiratam esse docetur, rationabiliter sustineri non potest. Homo enim intelligere nequit, nisi rem intellectam mediante phantasia sensibiliter exprimendo. Ista interna locutio, quae est verbi exterius prolati causa efficiens et finalis (De verit. q. 4, a. I), intellectionem non subsequitur nec concomitatur, sed est conditio necessaria intellectionis. Ista duo,

γ. Nuomonė, kad nereikią ješkoti bet kurio žodinio įkvėpimo ir tereikią turinio (omnes res et omnes sententiae), teturi, galbūt, mažiau sekėjų teologų tarpe. Todėl šią nuomonę kaikas nori laikyti „uti sententiam probabilem".

Tezės įrodymas:

Pradžioje įrodoma pirmoji tezės dalis: Šv. Rašto įkvėpimas apima visus faktus, dalykus, mintis ir sentimentus (facta, res, sententias, sentimenta), kuriuos antrinis autorius rašo.

Tai įrodo:

1) Objektyvios Tradicijos liudijimas, teikiamas per jos liudytojus.

1⁰. Bažnyčios mokymas. Šv. tėvas Leonas XIII encikl. „Providentissimus" rašo: „Visai draudžiama įkvėpimo tepripažinti kaikurioms Šv. Rašto vietoms".[1]) Benediktas XV enc. „Spiritus Paraclitus" sako: „(Šventieji rašytojai) rašydami sekė Dievo Dvasia, kad tuo būdu Dievas būtų laikomas vyriausia Šv. Rašto prasmės ir visų minčių priežastimi".[2])

2⁰. Bažnyčios Tėvai. Jie įsitikinę ,kad įkvėpimas liečia visą Šv. Raštą.

α. Jie, imdami iš Šv. Rašto argumentus, be skirtumo naudojasi visomis ir įvairiomis Šv. Rašto vietomis. Argumentų jėgą jie remia įkvėpimu.

β. Bažnyčios Tėvai, ypač savo komentaruose ir homilijose, Šv. Rašto žodžius dažnai kuo smulkiausiai aiškina ir randa tą gilią jų prasmę, kurią ten įdėjo Šv. Dvasia. Jų aiškinimas, tiesa, nevisados vykęs; bet ryškus pats faktas, kad buvo įsitikinę, jog visų Šv. Rašto minčių autorius yra pats Dievas.

γ. Bažnyčios Tėvai gina visas ir atskiras Šv. Rašto vietas, rūpinasi vieną Šv. Rašto tekstą suderinti su kitomis vietomis, Šv. Rašto posakius su gamtos mokslu. Šis faktas suponuoja Bažnyčios Tėvų įsitikinimą Šv. Rašto neklaidingumu, kuris, jų nuomone, priklausąs nuo Šv. Rašto įkvėpimo.

Viso Šv. Rašto įkvėpimą Bažnyčios Tėvai laikė apreikšta tiesa. Mes, minėdami Bažnyčios Tėvus ir jų manymą, necituojame jų veikalų, kuriose tos mintys reiškiamos, nes tie tekstai jau anksčiau paminėti.[1])

---

intellectio et interna locutio, tam intime connectuntur, ut inspiratio quaedam sententiae a verbo separatae omnino impossibilis videatur".

[1]) „Nefas omnino fuerit inspirationem ad aliquas tantum S. Scripturae partes coangustare".

[2]) „In scribendo Dei Spiritum secuti sunt, ut omnis sensus omniumque sententiarum Scripturae Deus causa princeps habendus sit".

[3]) Plg., pav., šv. Bazilius, De fide: „Quidquam rejicere de iis, quae scripta sunt, vel ad ea quidquam addere, defectio a fide et temeraria superbia est". Šv. Grigalius Naz., Orat. de fuga, 105, kalbėdamas apie istoriškus Šv. Rašte esančius dalykus, sako: „Numquam concedemus, neque enim fas est vel res minimas a scriptoribus temere esse positas". Šv. Leonas Didysis, Ep. 82, 1. „Ab evangelica apos-

2) Kristaus ir apaštalų liudijimai (remiantis Šv. Raštu). Šv. Rašto knygos čia laikomos tikėtinais istoriniais dokumentais, kurie teisingai atpasakoja Kristaus (jau kaip Dievo Siųstojo) ir apaštalų (jau gavusių Šv. Dvasią) mintis.

Kristus ir apaštalai savo kalboje dažnai vartoja pasakymą „parašyta" (scriptum est) arba „Rašte parašyta" (Sciptura dicit). Pasakymą „scriptum est" taikė įvairioms (be skirtumo turinio atžvilgiu) S. Įstatymo mintims: ar jos liestų religiją ar pasaulinius dalykus.[1]) Posakiu „sciptum est" Kristus ir apaštalai nori pabrėžti tų žodžių didelį autoritetą. S. Įstatymas žydų buvo labai gerbiamas. Tas Jo autoritetas rėmėsi įkvėpimu.

3) Autoriaus sąvoka bei paties kalbamojo dalyko prigimtis.

a. Dievas vadinamas Šv. Rašto autoriumi; konsekventiškai visa knyga yra Dievo įkvėpta. Priešingai tvirtinant, reikia įrodyti.

b. Šv. Rašto tiesų skirstymas į tikėjimo, dorovės ir pasaulines nėra savaime stiprus kriterijus įkvėptoms vietoms konstatuoti. Be to, jis, taikomas konkrečiais atvejais, sudaro sunkybių.

Dabar antroji tezės dalis apie įkvėpimo tysą: turinio (tiesų, faktų, sentimentų) išreiškimas (stilius, kalba, figūros, patys žodžiai) įkvėpimo tik tiek paliečiamas, kad pats turinys būtų tinkamai išdėstytas. Paminėsime paeiliui jau anksčiau sakytas tuo klausimu nuomones.

1°. Mechaninis įkvėpimas. — Pagal jį Dievas ne tik įkvėpęs turinį (res et sententias), bet dar determinavęs net visus žodžius; vadinasi, Dievas tarsi būtų diktavęs, o rašytojas klausęsis ir visa rašęs; o diktuoti Dievas galėjęs, veikdamas rašytojo vaizduotę, ar kitu būdu. Mechaninis įkvėpimas nėra priimtinas. Tai štai dėl ko:

a. Neverčia jo priimti nei pati autoriaus sąvoka (ir nediktuojant gali būti autorius) nei apreiškimo šaltiniai.

b. Mechaniniam įkvėpimui daug prieštarauja šie dalykai: α. rašytojai skiriasi savo stiliumi[2]), citavimu Dievo žodžių ar kurių kitų Šv. Rašto vietų[3]); jie skiriasi, rašydami apie tą patį faktą (antilogijos); taigi, čia reiškiasi rašytojų individualumai; β. patys rašytojai pasisako turėję tam tikrą laisvę, rašydami, pasirinkdami stilių[4]); γ. priėmus mechaninį įkvėpimą, ra—

tolicaque doctrina ne uno quidem verbo liceat discedere aut aliter de scripturis divinis sapere, quam b. b. Apostoli et Patres didicerunt atque docuerunt". Žiūr. dar šv. Hilarijus, In Ps. 135, n. 1; šv. Jonas Chizostomas. Ad popul. antioch. bom. 1, 1 ir k.

[1]) Žiūr. Mat. 2, 17; 22, 31; 26, 31; Jon. 10, 34; Žyd. 10, 38; 12, 27; Mat. 4, 4; 1 Kor. 9, 9; Gal. 4, 22; 1 Kor. 10, 7.

[2]) Plg. 2 Mak. 15, 38; 2 Kor. 11, 6.

[3]) Plg. Rom. 9, 33 su Iz. 8, 14; 28, 16 arba Ps. 17 su 2 Kor. 22.

[4]) 2 Mak. 15, 38; 2 Kor. 11, 5.

šytojas nebebūtų autorius tikrąja prasme; taip įkvėpiamas žmogus nebebūtų ne tik autorius, bet net ir sekretorius ir t. t.

2⁰. Psichologinis žodžių įkvėpimas (inspiratio verbalis psichologica). — Jis neigia mechaninį žodžių įkvėpimą, atsieit, pozityvų Dievo veikimą visų žodžių atžvilgiu (omnium verborum materialium in individuo). Bet pozityvaus Dievo veikimo visai neatmeta. Tos nuomonės sekėjai visą dalyką įsivaizduoja šiaip: įkvėpimas tam tikrame laipsnyje turįs paliesti ir minčių tinkamą išdėstymą; tai padarąs Dievas, tam tikrai veikdamas, kas reiškiasi sudėtingai: α. Dievas parenkąs tinkamą žmogų, t. y. tokį, kuris savo gabumais, mokslu ir t. t. maždaug tiktų Dievo norimoms mintims išreikšti; β. pozityviai paveikiąs žmogaus protą taip, jog jame kylančios tos, ne kitos mintys ir reikale ta, ne kita knygos rūšis, tie, ne kiti posakiai ir žodžiai; γ. prižiūrįs (assistentia), kad visa kita būtų tinkamai parenkama (labiausiai žodžiai) ir visa būtų gerai rašoma.

Tuo būdu ir pačiame minčių išdėstyme pozityviai dalyvauja ne tik rašytojas, bet daug kur ir Dievas. Bet kadangi jau čia ne mechaninis, bet psichologinis įkvėpimas, tai čia gali pasireikšti ir iš tiesų pasireiškia ir rašytojo savumai (indoles auctoris).

Kaip minėjome, ši nuomonė turi daug sekėjų. Bet yra ir tokių, kurie šią nuomonę laiko neįrodyta. Tokio įkvėpimo net negalima esą įrodyti, remiantis:

α. Pirminio autoriaus sąvoka.

β. Bažnyčios Tėvais; nors jie sako, kad visa knyga Dievo parašyta, bet iš to neseka, kad visi manė, jog Dievas ir žodžius padiktavęs.

γ. Lyg būtinu psichologišku ryšiu tarp minties ir žodžio, nes atsitinką, kad turimai minčiai išreikšti nesurandama tinkamo žodžio. Negalima esą matyti prieštaravimo, kad Dievas, norėdamas surašydinti kurią istoriją, veikiąs rašytojo vaizduotę, lyg kinematografo vaizdai; tada rašytojas, specialiai veikiamas Dievo, galįs pats nuspręsti, kad ta regima istorija esanti tikra ir reikią surašyti.

d. Šia nuomone negalima išaiškinti kaikurių dalykų, pav., hipotezės, kad įkvėptas Moizė veikalą išleidęs, pavesdamas jį kitiems rašyti ir redaguoti. Tie kiti rašytojai teisingai sužymėję Moizės mintis ir nieko patys nepridėję nei atėmę. Priėmus žodinį, nors ir psichologinį įkvėpimą, jau reikia sakyti, kad tie rašytojo padėjėjai, redagavę Moizės veikalą, taip pat turėję būti įkvėpti, kitaip betariant, gimsta trečios rūšies autoriai (auctores minores inspirati).

3⁰. Trečioji nuomonė kilo daugiausia iš tų, kurie nesutiko su psichologiniu (nekalbant jau apie mechaninį) žodžių įkvėpimu. Ta nuomonė stipriai pabrėžia skirtumą tarp minčių ir jų išreiškimo žodžių plačiąja prasme (kalbos, stiliaus, figūrų, pačių žodžių). Šia nuomone, tiek mintys, tiek jų išreiškimas yra Dievo, tik su tuo skirtumu, jog žiūrima, kad mintys

būtų teisingos (verae) ir žodžiai bei minčių išreikimo forma tinkami (apta) toms mintims išreikšti.

Kadangi kiekviena tiesa yra determinuota ir kiekvieno dalyko tegali būti viena tiesa, tai autorius, norėdamas kurias tiesas išdėstyti savo vardu, būtinai pats turi jas determinuoti; tinkamumas vis dėlto nebūtinai tėra vienintelis, todėl ta vyriausio autoriaus žodžių determinacija yra secundum quid; vadinasi, čia turimas galvoje daugiau pats to ar kito žodžio (plačiąja prasme) tinkamumas, nereikalaujant, kad žodis būtinai turėtų būti tas, ne kitas. Taigi, (kitaip tariant) ir mintys ir žodžiai (plačiąja prasme) yra Dievo, Jo žmogui teikiamo apšvietimo padarinys; mintys teisingos (res ut vera), o žodžiai tinkami (verba ut apta) toms mintims išreikšti.

Kas parenka žodžius, kurių tinkamumą sprendžia Dievo teikiamas apšvietimas?

Čia reikia skirti du dalykus: žinių gavimą ir jų nagrinėjimą:

a. Rašytojas įvairiais keliais gali gauti žinių (iš apreiškimo, kitų žmonių ir savo patyrimo, pats surinkti ir t. t.).

b. Turint žinias, dar reikia proto sprendimo. Jis turi būti trejopas, būtent: α. teorinis — apie rašytinas tiesas (pav., tas Dievo pasakyta, tas dalykas istorinis ir t. t.); β. praktinis vykdomasis (exsecutivum) — kas parašytina; γ. praktinis užgiriąs (approbativum) — užgyrimas šio išdėstymo būdo, šių vartojamųjų žodžių tinkamumą norimoms mintims išreikšti.

Šis proto sprendimas, padarytas, veikiant Dievui žmogaus protą, gali atestuoti tinkamumą žodžių (plačiąja prasme), parinktų paties autoriaus; gali atestuoti tinkamumą ir tų žodžių, kuriuos parenka kitas, raštininkas.

Ši nuomonė sutaikoma su hipoteze apie Moizės knygų surašymą, pasigaunant vieno ar net daugelio raštininkų; ji lengviau paaiškina rašytojų konsekracijos žodžių nevienodumą, stilių nevienodumus ir net jų trūkumus ir t. t.

4°. Ketvirta nuomone, pozityvus Dievo veikimas žmogaus protą paliečiąs labiausiai turinį: jį nurodąs ir padedąs apie jį spręsti. Paskui jau rašytojas pats vienas galvojąs, kaip tinkamai išreikšti dalyką. Dievas tik prižiūrįs, kad rašytojas, įvilkdamas turinį į rūbą, atsitiktinai nesuklystų — assistentia negativa.

Dėl paskutiniosios nuomonės galima pasakyti tai, kad gali būti sutaikyta su dogma, jog „Dievas yra Šv. Rašto autorius".

Baigiant šį skirsnį, galima paminėti vieną kitą priekaištą.

1. Šv. Rašto rašytojai nekartą prisipažįsta, ko nežiną, kuo abejoją[1]) ir t.t.

---

[1]) Plg. 2 Kor. 12, 2.

Ar tie dalykai gali būti įkvėpti? Atsakoma: įkvėpimas nepadaro, kad antrinių rašytojų afektai, abejojimai virstų paties Dievo. Dievas tik per tą rašytoją pareiškia savo knygoje to antrinio rašytojo išgyvenimus. Dievas nori, kad ir šie išgyvenimai būtų įrašyti knygoje. Tuo būdu Dievo knyga savo forma virsta žmonių, liaudies knyga.

2. Šv. Rašto rašytojai retkarčiais kalba apie apreiškimą, kitų liudijimus, savo pačių patyrimus[1]), bet ne apie įkvėpimą. Atsakoma: a. įkvėpimo sąvoka nepabrėžia, kad knygos mintys būtinai būtų apreikštos ar ne; įkvėpimas pasako, kad tos visos knygos mintys įdėtos, norint Dievui; b. antrinis rašytojas nebūtinai turi žinoti esąs įkvėptas.

3. Šv. Rašto tikslas religinis dorinis. Todėl tiesoms, nesusijusioms su religija bei dora, nereikią įkvėpimo. Atsakoma: Šv. Rašte reikia skirti: a. tiesas, kurių tikslas visai religinis dorinis; tas tiesas įkvėpimas pirmiausia ir liečia; tos tiesos įkvėptos „propter se"; b. tiesas, kurios yra susijusios su anomis tiesomis; jos įkvėptos „propter aliud"; kodėl jos įkvėptos, pasako autorius: noras svarbesnes Šv. Rašto tiesas patiekti žmonėms prieinamu būdu, forma.

IV. Šv. Rašto įkvėpimo padariniai.

Anksčiau minėjome, kad Dievas yra pirminis Šv. Rašto autorius. Iš šios tiesos išplaukia labiausiai šios dvi tiesos: visas Šv. Raštas yra Dievo žodis ir Šv. Rašte nėra klaidų. O čia susidaro dvi tezės.

Pirmoji tezė: V i s a, k a s y r a Š v. R a š t e, s u r a š y m o (consignatio) a t ž v i l g i u y r a D i e v o ž o d i s, o m e d ž i a g o s a t ž v i l g i u — n e v i s a i r n e v i e n o d a p r a s m e y r a D i e v o ž o d i s.

P a a i š k i n i m a i:

1. Antrinis rašytojas nevisa, ką rašo, turi būtinai žinoti iš apreiškimo, nes gali, Dievui norint, surašyti, ką pats patyrė, pergyveno, iš kito sužinojo, iš kur nors paėmė ir t. t. Todėl suprantama, kad, kalbant apie Šv. Raštą, Dievo žodį, reikia skirti du dalykus: patį parašymą, t. y. patį dalykų į t r a u k i m ą į knygą (consignatio), ir parašytą m e d ž i a g ą (turinį) — mintis, imant jas p a r e i š k ė j ų atžvilgiu.

Visas Šv. Rašto parašymas, pats dalykų įtraukimas į knygą eina iš Dievo. Dievas nori, kad Šv. Rašto dalykai būtų ten surašyti; todėl sakoma, kad parašymo, į knygą įtraukimo atžvilgiu visa yra Dievo žodis.

Bet nevisa Šv. Rašto medžiaga yra paimta iš Dievo, tiesos šaltinio, ir iš paties Dievo lūpų ir todėl nevisa, kas tik yra Šv. Rašte, galima vadinti Dievo žodžiu medžiagos atžvilgiu.

2. Ši tezė su savo tiem dviem dalimis yra svarbi dogmatinei teologi-

[1]) Apd. 20, 35; 1 Kor. 9, 14; Luk. 1, 3.

jai, kuri iš Šv. Rašto, Dievo žodžio, daro įvairias išvadas, ima argumentus ir t. t.

Pirmoji tezės dalis: visa, kas įdėta Šv. Rašte, parašymo, į knygas įtraukimo atžvilgiu yra Dievo žodis (de fide catholica).

Įrodymai:

1. Bažnyčia moko, kad Šv. Raštas yra Dievo žodis. Iš čia mažiausia aišku bent tai, kad parašymo atžvilgiu visa priklauso Dievui.

2. Kaip minėjome, Dievas yra viso Šv. Rašto autorius, kitaip tariant, kas tik yra Šv. Rašte, yra mums paties Dievo raštiškai perteikta. Iš kitos pusės savo minčių perteikimas yra tam tikra kalbėjimo rūšis; todėl visa, kas tik yra Šv. Rašte, bent parašymo atžvilgiu, yra Dievo kalba bei Dievo žodis.

3. N. Įstatyme yra pervien vartojami posakiai: „Deus dicit" (Dievas sako) — „Scriptura dicit" (Raštas sako), „Scriptura dicit — Deus dicit" (Raštas sako — Dievas sako).[1])

Antroji tezės dalis: medžiagos atžvilgiu Šv. Rašte nevisa ir nevienoda prasme yra Dievo žodis (theologice certum).

Kaip minėjome, į knygas įtraukimo atžvilgiu visa priklauso Dievui. Jis norėjo, kad tos mintys ten būtų. Bet nevisa ten įdėta medžiiaga kyla iš Dievo, tiesos šaltinio. Dėl to galime štai ką pastebėti:

a. Kai antrinis rašytojas pats ką sako, tvirtina, yra jau Dievo žodis medžiagos atžvilgiu.

b. Kai antrinis rašytojas perteikia ką, kaip gautą iš kitų arba kitų posakius, tai reikia skirti:

α. jei pažymi paties Kristaus posakius, yra Dievo žodis; β. kai pažymi posakius, kuriuos kurs nors įkvėptas žmogus įkvėpimo metu pasakė, tai tais atvejais tas žodis irgi yra Dievo žodis medžiagos atžvilgiu; γ. kai autorius atpasakoja mintis to, kurį Dievas siuntė, tai reikia sakyti, kad tie žodžiai tarpiškai „ratione materiae" taip pat yra Dievo žodis (pav., arkangelas Gabrielius); δ. kai atpasakoja mintis pačių apaštalų, kalbančių tikėjimo ir dorovės dalykuose, tai tie žodžiai „ratione materiae" ir yra Dievo žodžiai[2]); ε. kai pasakoja ką nors paimta iš kitos įkvėptos knygos, tai reikia žiūrėti, kieno tas žodis yra anoje knygoje; ϑ. kai autorius ką nors pažymi iš visai žmogiško šaltinio, tai, apskritai, savaime tas iš kitur paimtas dalykas „ratione materiae" nėra Dievo žodis;[3]) tik jei autorius aiškiai aprobuoja[4]) ar reprobuoja[5]) tuos žodžius, tai tie žodžiai laikomi jau „ratione materiae" Dievo.

---

[1]) Plg. Žyd. 4, 4; Gal. 3, 8.
[2]) Plg. Apd. 2, 14.
[3]) Plg. Jon. 9, 31; Apd. 5, 34.
[4]) Plg. Tit. 1, 12; Mork. 12, 32.
[5]) Plg. Jon. 8, 49.

jai, kuri iš Šv. Rašto, Dievo žodžio, daro įvairias išvadas, ima argumentus ir t. t.

Pirmoji tezės dalis: visa, kas įdėta Šv. Rašte, parašymo, į knygas įtraukimo atžvilgiu yra Dievo žodis (de fide catholica).

Įrodymai:

1. Bažnyčia moko, kad Šv. Raštas yra Dievo žodis. Iš čia mažiausia aišku bent tai, kad parašymo atžvilgiu visa priklauso Dievui.

2. Kaip minėjome, Dievas yra viso Šv. Rašto autorius, kitaip tariant, kas tik yra Šv. Rašte, yra mums paties Dievo raštiškai perteikta. Iš kitos pusės savo minčių perteikimas yra tam tikra kalbėjimo rūšis; todėl visa, kas tik yra Šv. Rašte, bent parašymo atžvilgiu, yra Dievo kalba bei Dievo žodis.

3. N. Įstatyme yra pervien vartojami posakiai: „Deus dicit" (Dievas sako) — „Scriptura dicit" (Raštas sako), „Scriptura dicit — Deus dicit" (Raštas sako — Dievas sako).[1])

Antroji tezės dalis: medžiagos atžvilgiu Šv. Rašte nevisa ir nevienoda prasme yra Dievo žodis (theologice certum).

Kaip minėjome, į knygas įtraukimo atžvilgiu visa priklauso Dievui. Jis norėjo, kad tos mintys ten būtų. Bet nevisa ten įdėta medžiiaga kyla iš Dievo, tiesos šaltinio. Dėl to galime štai ką pastebėti:

a. Kai antrinis rašytojas pats ką sako, tvirtina, yra jau Dievo žodis medžiagos atžvilgiu.

b. Kai antrinis rašytojas perteikia ką, kaip gautą iš kitų arba kitų posakius, tai reikia skirti:

α. jei pažymi paties Kristaus posakius, yra Dievo žodis; *β.* kai pažymi posakius, kuriuos kurs nors įkvėptas žmogus įkvėpimo metu pasakė, tai tais atvejais tas žodis irgi yra Dievo žodis medžiagos atžvilgiu; *γ.* kai autorius atpasakoja mintis to, kurį Dievas siuntė, tai reikia sakyti, kad tie žodžiai tarpiškai „ratione materiae" taip pat yra Dievo žodis (pav., arkangelas Gabrielius); *δ.* kai atpasakoja mintis pačių apaštalų, kalbančių tikėjimo ir dorovės dalykuose, tai tie žodžiai „ratione materiae" ir yra Dievo žodžiai[2]); *ε.* kai pasakoja ką nors paimta iš kitos įkvėptos knygos, tai reikia žiūrėti, kieno tas žodis yra anoje knygoje; *ϑ.* kai autorius ką nors pažymi iš visai žmogiško šaltinio, tai, apskritai, savaime tas iš kitur paimtas dalykas „ratione materiae" nėra Dievo žodis;[3]) tik jei autorius aiškiai aprobuoja[4]) ar reprobuoja[5]) tuos žodžius, tai tie žodžiai laikomi jau „ratione materiae" Dievo.

---

[1]) Plg. Žyd. 4, 4; Gal. 3, 8.
[2]) Plg. Apd. 2, 14.
[3]) Plg. Jon. 9, 31; Apd. 5, 34.
[4]) Plg. Tit. 1, 12; Mork. 12, 32.
[5]) Plg. Jon. 8, 49.

klaida, kitaip tariant, neigiama Šv. Rašto klaidingumas. Antrojoje dalyje trumpai paaiškinama, kaip surastina kurio Šv. Rašto teksto prasmė.

8. Kad visos Šv. Rašto tiesos, liečiančios tikėjimą ir dorovę, yra neklaidingos, yra „de fide divina catholica"; kad kitos Šv. Rašto tiesos yra neklaidingos, yra „veritas theologice certa".

Pirmoji tezės dalis: Šv. Raštas yra neklaidingas.

Įrodymai:

1) Įrodydami dalyką, pasiremiame pirmiausia Tradicija ir svarbiausiais Jos liudytojais.

1°. Bažnyčios mokymas. Enc. „Providentissimus" aiškiai pasakyta, kad įkvėpimo negalima suderinti su klaida: „Bet kuri klaida taip yra svetima dieviškam įkvėpimui, jog jis savaime ne tik stačiai, bet net taip būtinai pašalina bet kurią klaidą, kaip būtina yra, kad Dievas, vyriausia Tiesa, nebūtų jokios klaidos autorius".[1])

2°. Bažnyčios Tėvai. Jie mokė ir savo elgesiu liudijo, jog Šv. Rašte negali būti klaidos. Pav., šv. Augustinas sako: „Esu giliai įsitikinęs, kad jų (knygų) autorius nė kiek nesuklydo... Jei kas šiuose raštuose... atrodytų priešinga tiesai, nė kiek neabejodamas pripažinsiu, kad čia kodeksas yra klaidingas ar vertėjas nesusivokia to, kas čia pasakyta, ar aš pats nesupratau".[2]) Panašiai kalba šv. Jeronimas,[3]) šv. Bazilius,[4]) šv. Jonas Chrizostomas[5]) ir kiti.

2) Kristaus ir apaštalų liudijimai, nes, kaip matėme, pačiame Šv. Rašte, Kristus ir apaštalai dažnai remiasi Šv. Raštu, stipriausiu argumentu. Faktas, kad „scriptum est" jau viską nulemia. Visai nežiūrima, kas pasakyta.

3) Proto (apšviesto tikėjimo) argumentas (ratio theologica):

a. Dievas negali būti jokios klaidos autorius. Bet jei Šv. Rašte būtų klaidų, tai jų kaltininkas būtų pats Dievas, nes visas knygų turinys (res et sententiae) į knygas įtraukimo atžvilgiu (consignatio) priklauso Dievui, pirminiam knygų autoriui.

b. Šv. Raštas yra Dievo žodis, Dievo kalba. Bet negalima sakyti, kad Dievo žodis būtų klaidingas.

Antroji dalis: Šv. Rašto tiesa yra ieškoma iš tos prasmės, kurią „hic et nunc" teikia autorius tekstui.

---

[1]) „Divina inspiratio errorem omnem tam necessario excludit et respuit, quam necessarium est, Deum summam veritatem nullius omnino erroris auctorem esse".

[2]) Epist. 82, 1, 3: „Ut nullum eorum (librorum) auctorem scribendo errasse aliquid firmissime credam, ac si aliquid in iis offendero litteris, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse codicem vel interpretem non assecutum esse quod dictum est vel me minime intellexisse non ambiguam".

[3]) Epist. 27, 1.

[4]) De fide 1: „Manifestum a fide lapsus est, si quis aut quidquam eorum quae scripta sunt reprobet".

[5]) In Psalm. 4, 11: „Si autem divina, quae de Deo in Scriptura dicta sunt, ea vera sunt omnia".

Pasak šv. Augustino, Šv. Rašto tariamų klaidų šaltiniai yra šie: ar kodeksas yra klaidingas, ar vertėjas nesuvokia to, kas pasakyta, ir ar pats skaitytojas nesupranta to, ką skaito. Pirmasis ir antrasis klaidų šaltiniai yra aiškūs. Mes sustojame prie trečiojo šaltinio ir sakome, kad skaitytojas daugeriopai gali nesuprasti Šv. Rašto tekstų prasmės: *α*. Šv. Rašte ieškoti to, ko iš tiesų ten nėra; *β*. suprasti tiesiogine prasme, kas ten pasakyta perkelta prasme; *γ*. vieną veikalo literatūros rūšį palaikyti kita; *δ* autoriui kalbant kitų vardu, matyti, kad savo vardu kalba ir t. t.

Visa tai pasakius, suprantama, kodėl Šv. Rašto tiesa ieškoma iš autoriaus tekstui teikiamos prasmės. Tekstas turi būti aiškinamas ne a priori, kaip, pav., yra su filosofinėmis sąvokomis, bet a posteriori — „ex mente auctoris".

Kad reikia kreipti akį į tekstui teikiamą prasmę, jau nurodo šv. Augustinas. Jis sako, kad Šv. Rašte netinka pergreit kuriai nuomonei pasiduoti, kad kartais, geriau ištyrus dalyką, nereiktų jos atmesti, kad neišsieikvotume, kovodami ne už Šv. Rašto, bet už mūsų pačių pažiūras, norėdami, kad mūsų nuomonė būtų Šv. Rašto nuomonė. Atvirkščiai, Šv. Rašto nuomonė turi būti mūsų nuomonė.[1])

Taigi, pradžioje reikia surasti tikrąją Šv. Rašto prasmę; tik tai padarius, jau galima spręsti tolimesnį klausimą, būtent, ar pasakyta konkreti mintis yra teisinga. Mes sakome, kad tekstui teikiamoji autoriaus prasmė yra neklaidinga.

Dabar didis klausimas, kaip tą tekstui autoriaus teikiamą prasmę surasti?

Šv. Rašto neklaidingumas paliečia tik įkvėpto rašytojo tvirtinimus; todėl kiekvienu atveju reikia žinoti, kuria prasme tas tvirtinimas imtinas, kuria prasme jis yra teigtas.

Nuo tvirtinimo, nuo jo turinio reikia skirti jo išreiškimo formą. Kalbant apie išdėstymo formą, reikia saugotis, kad XX amžiaus manymas, supratimas nebūtų perkeltas į senus Šv. Rašto rašymo laikus. Šv. Raštas rašytas seniai, tam tikrame krašte, kur buvo savotiški įpročiai, sava kultūra, geografinė padėtis, išsireiškimo būdas ir t. t. Be to, Šv. Raštas buvo skiriamas jau tų laikų žmonėms. Todėl ir nenuostabu, kad šių dienų skaitytojui ir kyla keblumų, net neaiškumų, skaitant Šv. Raštą. Ypač tai pasakytina apie Šv. Rašto S. Įstatymo knygas. Todėl norint gerai ir tiksliai suprasti veikalo prasmę, reikia persikelti į tuos laikus ir į tą aplinką, kurioje veikalas parašytas. Kas tolimoje praeityje, kitoje geografinėje padėtyje, kitame kultūros laipsnyje yra natūralu ir visai suprantama, tai po kiek amžių, kitoje šalyje, kitame kultūros laipsnyje gali pasidaryti nebesuprantama. Todėl norint pagauti tikrą Šv. Rašto prasmę, negalima į Jį

[1]) De Genesi ad litteram I, 18.

pažiūrėti tik XX amž. akimis. Juk nevisa mums suprantama iš Daukanto raštų, kurie, palyginti su Šv. Raštu, buvo parašyti daug vėliau ir mums daug suprantamesnėje aplinkumoje; tad ką besakyti apie Šv. Rašte pasitaikančius neaiškumus, jei nuo Jo skiria mus daugelis šimtmečių, kitas kraštas, kultūra, įpročiai.[1])

Suprantamas dalykas, kad ne mūsų čia uždavinys pasakyti, kaip tą autoriaus teikiamą Šv. Rašto tekstui prasmę sujieškoti, nes tai biblinių studijų dalykas. Mes, baigdami visą kalbą apie įkvėpimą, trumpai pažymėsime bent tas kelias paprasčiausias taisykles, kurių tenka laikytis, jieškant autoriaus prasmės.

Jieškant autoriaus teikiamos tekstui prasmės tenka žiūrėti:

1. K i e n o y r a t e k s t o m i n t y s, žodžiai, pasakymai (asserta). Tą dalyką jau šiek tiek minėjome, kalbėdami apie Dievo žodį turinio ir parašymo atžvilgiu. Pridedame dar tai, kad sprendžiant, kieno tas bei anas pasakymas, pradžioje pažiūrėti tenka, ar šis konkretus tekstas yra autentiškas, ar čia nėra kartais glosė ir ar autorius pats kalba ar cituoja kitus. Dėl citačių pasakytina, kad aiškiai pacituoti kitų žodžiai, kalbant apie Šv.Rašto neklaidingumą, paliudija „veritatem citationis"; pačių cituotų žodžių turinys turi įprastai tokį autoritetą, kurį turi jų autorius. Šv. Rašto rašytojo autoritetą įgyja tada, kai pats rašytojas juos aprobuoja.

2. K o k i ą i n t e n c i j ą t u r ė j o a u t o r i u s, rašydamas tą tekstą, galime pažinti iš: a. jo žodžių, pasakymų, pav., Luko 1, 1; b. vidujinių teksto kriterijų, pav., rašymo būdo, stiliaus, vartojamų šaltinių ir k.; c. anų laikų literatūrinių įpročių, tradicijų, priežodžių ir t, t.

Kai įkvėptas autorius atsitiktinai pamini kurį gamtos mokslo dalyką, tai dažniausiai neliečia jų esmės, netvirtina, neteigia, kad dalyko prigimtis esanti ta, ne kita. Savo kalboje pavartoja pasakymą, paimtą iš kasdieninės žmonių kalbos (saulė leidžiasi ir t. t.). Tuo atveju rašytojo sprendimas liudija, kad tas pasakymas žmonių vartojamas arba sutinka su pojučių patyrimu ir todėl pats posakis ta prasme yra teisingas. Autoriaus intencija čia yra pamokyti žmones religinių tiesų; jis jas tiksliai atpasakoja. Kadangi jis neturi intencijos tiksliai atpasakoti gamtos fenomenų prigimtį, tai apie juos tekalba taip, kaip jie atrodo pojučiams arba juos supranta anų laikų visuomenė, į kurią jis kalba.

3. V e i k a l o r ū š i s. Kreipti akį į knygos rūšį dažnai yra reikalinga. Atsitinka, kad du autoriai pasakoja, rodos, visai panašius dalykus, tuo tarpu turi intencijos pabrėžti skirtingas tiesas; pav., pasakodamas gerojo samaritono istoriją, vienas gali norėti pabrėžti „veritatem facti" (taip buvo ar ne), o kitas „veritatem doctrinae" — artimo meilę. Taigi veikalo rūšis dažnai gali padėti surasti autoriaus teikiamą tekstui prasmę.

---

[1]) Plg. Al. G r i g a i t i s, S. Įstatymo problemos, Kaunas 1925, I 87—88.

Veikalo rūšių gali būti įvairių. Viena turi tikslą pamokyti. Ja stačiai norima pasakyti tiesą; ją vadinsime didaktišką knygą. Šios rūšies knygos jau reikalauja, kad visa teisingai būtų papasakota. Bet ir šiuo atveju reikia nepamiršti, kad ir čia dalyko dėstymas priklauso rašytojo gabumų, būsiančios skaitytojų (knygos populiarios ir moksliškos) ir didaktinių knygų įprastų autorių siekimų. Pastarojo pamatas yra šis: α. Autorius gali norėti išreikšti ką nors, kaip „verum in se et propter se". Tai grynai didaktinės knygos. Aišku, čia turi būti visa teisinga. β. Autorius gali ką nors laikyti „verum in se propter se et propter aliud". Tai atsitinka tokiose Knygose, kur istoriškais pavyzdžiais norima kitą pamokyti ir istorijos ir gero darbo. Šios knygos reikalauja tiesos net dvejopu titulu. γ. Kartais kitam kuriam reikalui kas nors papasakojama, kaip tiesa (verum in se, sed propter aliud), pav., aprašo kas žmogaus organizmą visuomenės gyvenimo santvarkai pavaizduoti. Tai dažniausiai atsitinka alegorinėse knygose. Čia yra leidžiama didesnė laisvė, dėstant dalykus (in proponenda re). δ. Kartais dalykas aprašomas tik kitam dalykui pavaizduoti. Čia nesistengiama, kad pats pasakojamasis dalykas būtų teisingas. Suprantama, kad čia „veritas" tėra simbolinė. Prie šios rūšies galima priskirti ir parabolines knygas.

Istorinėse knygose pasakojamas dalykas turi būti teisingas, nes kitaip istorija liautųsi buvusi istorija ir tebūtų laisvas pasakojimas.

Retorinių knygų paskirtis yra paakinti, uždegti žmogaus valią. Čia reikalaujama, kad būtų tiesa, prie kurios žmogus skatinamas; „in modo proponendi" čia daugiau laisvės.

Knygos, kurios liečia daugiau grožį, stengiasi sužadinti estetinius jausmus. Čia priklauso poetinės knygos. Reikalaujama, kad jos būtų tikrai estetiškos, neužgautų dorovės, nežemintų kitų. Iš apie veikalo rūšis pasakytųjų dalykų darosi aišku, kiek, ješkant tekstui teikiamos prasmės, svarbu akį kreipti į to veikalo rūšį, nes kiekvienoje iš šių rūšių, kaip anksčiau minėta, savaip yra išreikšta tiesa. Todėl ji negali būti visais atvejais matuojama tuo pačiu matu.[1])

Nors Šv. Rašto knygų formos, skirtos žmonėms, turi netobulumų, vis dėlto ir tokios formos sutaikomos su įkvėpimu, nes Dievas kalba žmonių kalba, per žmones ir žmonėms. Įsikūnydamas Dievo Žodis priėmė visus žmogaus prigimties netobulumus, išskyrus nuodėmę. Panašiai ir su Šv. Rašto knygomis, kur paliko visa žmogiška, išskyrus klaidą. Todėl ir reikia mokėti po tuo žmogišku rūbu pamatyti dievišką tiesą.

4. Sprendžiant autoriaus kurio nors teksto prasmę, reikia akį kreipti ir į Tradiciją. Reikia patyrinėti liudijimus tų, kurie buvo arčiau tų laikų,

---

[1]) Apie veikalų rūšis, citatas, Šv. Raštą ir gamtos mokslus, istoriją ir k. žiūr. Dr. V. Padolskis, Šv. Rašto neklaidingumas: „Soter", n. 1 (1934) 20. Kalbamieji dalykai čia gvildenami net ištisuose 26 puslapiuose.

kada tos knygos buvo parašytos. Jei Padavimas tvirtina, kad ta ar kita knyga yra istorinė ar kitokia, tai čia turimas rimtas pamatas tam tvirtinimui pritarti.

5. Kadangi B a ž n y č i a yra Šv. Rašto saugotoja ir autentinė aiškintoja, tai tenka nepamiršti ir Jos nutarimų. Tuo reikalu Bažnyčia savo žodį nekartą jau yra tarusi, pav., dėl Šv. Jono evangelijos istoriškumo.

Dr. P. Malakauskis

Šv. P. Marijos ir šv. Juozapo moterystė

(De matrimonio B. V. Mariae et s. Josephi)

Apie Šv. P. Marijos ir šv. Juozapo moterystę yra ar, teisingiau kalbant, buvo keletas nuomonių.

Pasak vienų, Šv. P. Marija ir šv. Juozapas tebuvę sužieduotiniai, nebuvę susituokę, šv. Juozapas buvęs Šv. P. Marijos globėjas ir t. t. Vyriausias šios nuomonės atstovas yra vienuolis kamendulas Gratianus (mirė prieš 1179 m.),[1]) kurs padarė garsią bažnytinių teisių kolekciją „Decretum Gratiani". Gratianu pasekė nekatalikai ir kaikurie katalikai, pav., Patritius, De Angelis ir t. t.

Kalbamoji nuomonė yra neteisinga, nes jau šv. tėvas Benediktas XIV pasakė: „Kurie tvirtina, jog Šv. P. Marijos ir šv. Juozapo moterystė tebuvusi susižiedavimas, be pamato ir klaidingai mano".[2])

Pasak kitų, Šv. P. Marijos ir šv. Juozapo moterystė tebuvusi manoma, arba tik išorinėje srityje tikra. Ši nuomonė net seniau nedaug teturėjo sekėjų. Jos bene labiausiai laikėsi Santi-Leitner M.[3]) ir vienas pats M. Leitner,[4]) kuris šiandien jau pakeitė savo manymą, kaip pamatysime žemiau.

Antroji nuomonė taip pat yra neteisinga. Pamatas yra tas, kad visai nepamatuotai kalbama ir manoma moterystė yra objektyviškai jokia ir netikra. Todėl Fr. Wernz-Vidal P. sako: „Si Leitner... matrimonium B. V. Mariae et S. Joseph appellavit *matrimonium* putativum sive *matrimonium verum in forro externo,* i. e. tantum in forro externo, videtur per calami lapsum usus esse *verbis* obscuris et a communi modo loquendi *alienis,* aut secundum sensum obvium asseruisse doctrinam, cui theologi communiter calculum merito non adiiciunt".[5])

Pasak trečių, Šv. P. Marijos ir šv. Juozapo moterystė buvusi tikra. Tos nuomonės jau seniau buvo absoliutinis daugumas teologų ir kanonistų, o šiandien jos laikosi, galima sakyti, visi teologai ir kanonistai. Jiems

---

[1]) C. 39—45, C. XXVII, q. 2.

[2]) De synodo dioecesana, Venetiis 1787, 189: „Qui affirmant Beatissimae Virginis matrimonium cum Sancto Josepho in solis sponsalibus constitisse, ii temere falsoque opinantur".

[3]) Praelectiones iuris canonici, Ratisbonae 1898.

[4]) Lehrbuch des katholischen Eherechts, Paderborn 1902, 136.

[5]) Ius canonicum, V[2]: De matrimonio, Romae 1928, n. 521.

teatstovauja šie: Chr. Pesch[1]), L. Billot[2]), G. Huarte[3]), L. Lercher[4]), Fr. Diekamp (vertė A. M. Hoffmann)[5]), Benedictus XIV[6]), Fr. Wernz[7]), P. Gasparri[8]), M. Leitner[9]), F. M. Cappello[10]), Th. Schäfer[11]), A. Vermeersch et I. Creusen[12]), Fr. Wernz-Vidal P.[13]), N. Yoyce[14]) ir t. t.

Trečioji nuomonė yra teisinga. Tai įrodo štai kas:

1) Šv. Rašte J. Kristaus genealogija vedama pirma iš Abraomo ir Dovydo, vedama vyriškių eile, nueinama iki šv. Juozapo, o paskui staiga pasukama į Mariją. Štai kalbamojo teksto pradžia ir galas: „Knyga giminės Jėzaus Kristaus, sūnaus Abraomo. Abraomui gimė Izaokas... Matanui gimė Jokūbas, Jokūbui gimė Juozapas, vyras Marijos, iš kurios užgimė Jėzus, vadinamas Kristumi".[15]) Jei Šv. P. Marija nebūtų buvusi tikrai ištekėjusi, susituokusi su šv. Juozapu, tai Kristaus genealogija be jokio pagrindo ar nepamatuotai būtų pertraukta ir vėl pradėta nuo mergaitės. Be to, jei Šv. P. Marija nebūtų buvusi tikra šv. Juozapo žmona, tai Kristus nieku gyvu negalėtų vadintis Dovydo giminės, nes Šv. P. Marija buvo kilusi visai iš kitos giminės — nebūtų jokio liepto ar sijos tarp jos sūnaus Kristaus ir Dovydo giminės. Dabar tuo laiptu eina šv. Juozapas, Šv. P. Marijos vyras. Tai viena.

Antra, Šv. Rašte Šv. P. Marija laikoma ir vadinama šv. Juozapo žmona, o šv. Juozapas — Šv. P. Marijos vyru. Pav., ką tik cituotame tekste pasakyta: „Gimė Juozapas, vyras Marijos, iš kurios užgimė Jėzus". Toliau, Šv. Rašte parašyta, kad angelas šv. Juozapui taręs: „Juozapai, nebijok priimti savo žmonos Marijoa',[16]); „Pabudęs iš miego, Juozapas padarė taip, kaip Viešpaties angelas buvo įsakęs. Jis pasiėmė pas save savo žmoną".[17]) Šv. Rašte, tiesa, šv. Juozapas taip pat vadinamas Šv. P. Marijos sužieduotiniu: „Juozapas, kadangi jis buvo iš Dovydo namų ir giminės, ėjo iš Galiliejos, iš Nazarėto miesto, į Judieją, į Dovydo miestą, kurs vadinosi Betliejus, kad įsirašytų drauge su pažadėta sau moterimi, Marija,

---

1) De Sacramentis, Friburgi Brisgoviae 1920, VII[5] nn. 732—740.
2) De Ecclesiae Sacramentis, Romae 1922, II[2] 348—351.
3) Tractatus de Ordine et Matrimonio[2], Romae 1922, nn. 149—153.
4) Institutiones Theologiae Dogmaticae, Oeniponte 1930, IV n. 533.
5) Theologiae dogmaticae manuale, Parisiis-Tornaci-Romae 1934, IV 417.
6) De synodo dioecesana, 189.
7) Ius decretalium, IV[2]: De matrimonio, Prati 1911, n. 302.
8) Tractatus canonicus de matrimonio, 1932, II n. 902.
9) Lehrbuch des katholischen Eherehts[8], Paderborn 1920, 95—96.
10) Tractatus canonico — civilis de sacramentis, III: De matrimonio 1923, n. 637.
11) Das Eherecht[9], Münster i. W. 1924, 23.
12) Epitome iuris canonici, Mechliniae-Romae 1925, II[2] n. 381.
13) De matrimonio, n. 637.
14) Christian marriage, London 1934.
15) Mat. 1, 1—2; 1—16.
16) Mat. 1, 20.
17) Mat. 1, 24.

kuri buvo nėščia".[1]) Bet reikia atsiminti tai, kad Šv. Rašto S. Įstatyme susižiedavimas reiškė ne tik paprastą susižiedavimą tikrąja prasme, bet taip pat tikrą moterystę, ir sužieduotiniu buvo vadinama taip pat tikras vyras, o sužieduotine — tikra žmona. Tam dalykui įsitikrinti galime visą dalyką palyginti, pav., su Atkartojimu, kur parašyta: „Jei vyras sugultų su svetima moterimi, abudu numirs, tai yra svetimoteris ir svetimoterė, ir tai prašalinsi pikta iš Izraelio tarpo. Jei vyras susižieduotų su jauna mergaite ir kas nors sutikęs ją mieste sugulėtų, nuvesi abudu prie ano miesto vartų, ir bus akmenimis užmušti: mergaitė už tai, kad nešaukė, būdama mieste; vyras, nes pažemino savo artimo pačią".[2]) Net senovės bažnytinėse teisėse taip susižiedavę, taip susituokę iki moterystės pavartojimo be skirtumo buvo vadinami „sponsus" (sužieduotinis) ir „sponsa" (sužieduotinė), o susižiedavimas ir pati tokia moterystė — „sponsalia". Idėjų maišačiai išvengti XII amž. imta vartoti „sponsalia de futuro" ir „sponsalia de praesenti". Pirmieji reiškė susižiedavimą, o antrieji — moterystę. Tai buvo iki Tridento susirinkimo. Paskiau ta terminologija rečiau bevartota ir dabar aiškiai skiriamas ir savo terminu žymimas susižiedavimas ir moterystė, jungtuvės, susituokimas ir t. t.

2) Bažnyčios Tėvai moko, kad Šv. P. Marija ir šv. Juozapas buvę tikrai susituokę, ir net nurodo motyvus, kodėl Kristus norėjęs gimti iš susituokusios. Pav., šv. Ambrozijus rašo: „Nec illud moveat, quod ait: Quia Joseph accepit coniugem suam et profectus est in Aegyptum (Matth. 1, 24); desponsata enim virgo coniugis nomen accepit. Cum enim initiatur coniugium, tum coniugii nomen adsciscitur; non enim defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis. Denique, cum iungitur puella, coniugium est, non cum virili admixtione cognoscitur. Quod autem fuit desponsata conubio, licet alibi plenius dixerimus, licet nunc satis est causam caelestis mysterii; ut ab his, qui Mariam gravi utero cernerent, non adulterium virginitatis, sed desponsatae partus legitimus crederetur. Maluit enim Dominus aliquos de sua generatione, quam de matris pudore dubitare";[3]) „Ea potissimum electa est, ut Dominum pareret, quae erat desponsata viro. Cur autem non, antequam desponsaretur, impleta est? Fortasse ne diceretur, quod conceperat ex adulterio. Et bene utrumque posuit Scriptura, ut et desponsata esset et virgo: virgo, ut expers virilis consortii videretur, desponsata, ne temeratae virginitatis adureretur infamia... Quin etiam locupletior testis pudoris maritus adhibetur... Videretur enim culpam obumbrare voluisse mendacio innupta praegnans. Causam autem mentiendi indesponsata habuit, desponsata non habuit, cum coniugii praemium et gratia nuptiarum partus sit feminarum.,. Bene

---

1) Luk. 2, 4—5.
2) 22, 22—24.
3) De institutione virginis, c. 6 n. 42.

autem sibi diviserunt evangelistae, ut S. Matthaeus Joseph ab angelo moneri induceret Mariam coniugem accipere; Lucas illic evangelista testimonium ferret, quod non convenissent..."[1]) Šv. Augustinas sako: ;,Neque enim fallaciter ab angelo dictum est ad Joseph: ,Noli timere accipere Mariam coniugem tuam' Goniux vocatur ex prima fide desponsationis, quam concubitu nec fuerat cogniturus; nec perierat nec mendax manserat coniugis appellatio, ubi nec fuerat nec futura erat carnis ulla commixtio. Erat quippe illa virgo ideo et sanctius et mirabilius iucunda suo viro, quia etiam fecunda sinë viro, prole dispar, fide compar. Propter quod fidele coniugium parentes Christi vocari ambo meruerunt, et non solum illa mater, verum etiam ille pater eius sicut coniux matris eius, utrumque mente non carne".[2]) Šv. Bazilijus D. rašo: „Cum enim esset, inquit, desponsata mater eius Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto. Et virgo et viro desponsata habita est idonea ad huius dispensationis mynisterium, ut et virginitas honori esset et matrimonium non contemneretur... Quamquam et affectu et amore et omni studio coniugibus convenienti uxorem suam esse rebatur, tamen a nuptialibus operibus abstinuit (Joseph)".[3]) Origenas sako: „Debuit Christus de ea virgine nasci, quae non solum sponsum haberet, sed, ut Matthaeus scribit, iam viro tradita fuerat, licet eam vir necdum nosset... Principem huius saeculi latuit virginitas, latuit propter Joseph, latuit propter nuptias, latuit, quia virum habere putabatur".[4]) Šv. Jeronimas rašo: „Quod autem in somnis dicitur ad Joseph: ,Ne timeas accipere Mariam uxorem tuam', et rursum: „Exsurgens autem Joseph a somno fecit, sicut praecipit angelus Domini, et accepit uxorem suam', nullum movere debet, quasi ex eo, quod uxor est appellata, sponsa esse desierit, cum hanc esse Scripturae divinae consuetudinem noverimus, ut sponsas appellet uxores... Tu dicis Mariam virginem non permansisse; ego mihi plus vindico etiam ipsum Joseph virginem fuisse per Mariam, ut ex virginali coniugio virgo filius nasceretur,'[5]) ir t. t.

3) Šv. P. Marija susituokę, sakykime net, susižiedavo sutuoktuvių prasme taip pat, kaip tada tuokdavosi „išrinktoji tauta". Taigi ši moterystė buvo tikra. Be to, visi Kristų vadino šv. Juozapo sūnumi — žinojo, kad Šv. P. Marija ir šv. Juozapas buvo tikrai susituokę. Galop, Šv. P. Marija vadinama šv. Juozapo gentimi (agnata). O žinoma, kad ji savaime buvo svetima šv. Juozapui. Taigi „agnata" tegalėjo būti dėl savo moterystės.

Tikima (pie creditur), kad Šv. P. Marija prieš sutuoktuves padariusi amžinos skaistybės apžadus, kas daryti žydų nebuvo įprasta. Todėl klau–

[1]) In Lucam, II 1—5.
[2]) De nuptiis et concupiscentia, I 12.
[3]) De sancta Christi generatione, 3, 5.
[4]) In Lucam homilia VI.
[5]) Contra Helvid., 4, 19.

siama, kaip Šv. P. Marija begalėjo tuoktis. Kaikurie mano, kad jos sąlygiškai susituokta nesinaudoti moteryste.[1]) Kiti tą aiškinimą atmeta, nes, be kitko, tokia sąlyga prieštaraujanti moterystės substancijai ir todėl naikinanti pačią moterystę.[2]) Bene teisingiau bus pasakęs šv. Tomas Akv., kuris tvirtina, jog Šv. P. Marija susituokusi su šv. Juozapu, žinodama jo pasiryžimą amžinai laikytis skaistybės ir todėl, nesant jokio pavojaus sulaužyti apžadų, nepridėjusi net jokios sąlygos.[3]) Tam aiškinimui pritaria ir šv. tėvas Benediktas XIV[4]) ir daugelis kitų.

Reikia priminti čia ir tai, kad visi sutinka jog Šv. P. Marijos ir šv. Juozapo moterystė buvo nepavartota. Todėl apie tai plačiau ir nekalbėsime.

Kadangi Šv. P. Marija buvo tikrai susituokusi su šv. Juozapu ir seniai nusistojo susižiedavimo ir moterystės terminai, tai Šv. P. Marijos ir šv. Juozapo šiandien visai nebegalima vadinti sužieduotiniais.

---

[1]) Žiūr. F. M. Cappello, De matrimonio, n. 637.

[2]) Žiūr. F. M. Cappello, t. p.

[3]) In IV Scnt., d. 30 q. 2 a. 1 ad 2: „B. M. Virgo, antequam contraheret cum Joseph, fuit certiorata divinitus quod Joseph in simili proposito erat et ideo non se commisit periculo nubens; nec tamen propter hoc aliquid veritati deperiit, quia illud propositum non fuit conditionaliter in consensu appositum., talis enim conditio, cum ait contra matrimonii bonum, scilicet prolem procreandam, matrimonium tolleret".

[4]) De synodo dioecesana, 189.

Doc. Dr. Z. Ivinskis

Biblijografinė senovės lietuvių religijos ir mitologijos medžiaga

(Bibliographia de antiqua lituanorum religione et mythis)

I. Metodologiniai dalykai:
   1) Įvedamasis žodelis;
   2) Bibliografiniai rinkiniai ir sutrumpinimai.
II. Lietuvių religijos bei mitologijos šaltiniai.
III. Literatūra:
   1) Apskritai apie lietuvių ir jų kaimynų mitologiją;
   2) Apie lietuvių religiją bendruose (istorijos ir k. gretimų mokslų) veikaluose;
   3) Literatūra prūsų (senprūsių) religijai:
      a) Vokiečių ir lotynų kalbomis,
      b) Lietuvių, latvių, rusų ir lenkų kalbomis;
   4) Žiupsnis literatūros apie latvių ir estų religiją:
      a) Latvių ir estų kalbomis,
      b) Vokiečių, prancūzų ir lotynų kalbomis,
      c) Rusų, lenkų ir čekų kalbomis;
   5) Orijentaciniai literatūros nurodymai pagon. slavių religijai:
      a) Rusų, lenkų kalbomis,
      b) Vokiečių ir prancūzų kalbomis;
   6) Senovės lietuvių religijos bei mitologijos literatūra:
      A. Svetimomis kalbomis:
      a) Lenkų kalba,
      b) Rusų kalba,
      c) Vokiečių kalba,
      d) Prancūzų kalba,
      e) Kitomis kalbomis (čekų, italų, latvių);
      B. Lietuvių kalba.
IV. Papildymai.

I. METODOLOGINIAI DALYKAI

1. *Įvedamasis žodis.*

1928 m. žiemą prof. Dovydaičio buvau paragintas rinkti senovės lietuvių religijos biblijografinę medžiagą, kuri turėjo būti išspausdinta. Geroką pluoštą jos prirankiojus, dėl kitų darbų teko nutraukti rinkimą. Šiais metais, „Sotero" redakcijai maloniai sutikus ją atspausdinti, tada surinktoji medžiaga buvo gerokai papildyta nauju biblijografijos lobiu. Žinoma, toje biblijografinėje medžiagoje jos pilnumui yra sužymėta dešimtimis pasenusių, arba visai mokslinės vertės niekados neturėjusių rinkinių, straipsnių, straipsnelių. Reikia pasakyti, kad senovės lietuvio pa-

gonio religija, toks subtilus ir greitosiomis neišreiškiamas žmogaus dvasios turtas, neturėjo tinkamų tyrinėtojų. Bet nebuvo ir nėra nė tinkamų šaltinių. Kiek patikimesnės senųjų kronistų žinios iš XIII—XV amžių, kol tebeviešpatavo pagoniškasis senovės lietuvių tikėjimas, yra labai negausios, skurdžios ir paviršutiniškos, dažniausiai užrašytos žmonių beveik nepažinusių lietuvių gyvenimo, svetimtaučių. Svarbiausias senovės lietuvių religijos šaltinių vietas yra išrinkęs buvęs Varšuvos universiteto prof. A. Mierzinskis: *„Zródła do mitologiji litewskiej“*. Bet jo „Zródła“ šaltinių rinkinys siekia tik XV amžiaus pusės (trūksta jame dar ištraukų iš Dlugošo, Piccolomini ir daug kitų rašytojų). Tuo tarpu daugiausia žinių duoda XVI amžius ir dar vėlesni laikai, nors tada senovės kultas jau nyko, deformavosi, kur-ne-kur bebuvo išlikęs ir buvo viešai persekiojamas.

Svetimtaučiai rašytojai, daugiausia humanizmo perijode, apie lietuvių religiją prirašė visokių nesąmonių. Jų žinios buvo labai iškraipytos ir savo pagražinimais papildytos XVI—XVII amž. Klasiški tokių prasimanytojų pavyzdžiai yra prūsų vienuolis Simonas Grünau ir Žemaičiuose Žygimanto Augusto laikais žemę matavęs Jokubas Laskovskis (Kališo lenkas), kuris savo žinias, pats nesiimdamas plunksnos, perdavė Jonui Lasicijui. Daugiau svarbos reikia pripažinti lietuvių rašytoms pastaboms, praeinančiais pastebėjimais, šiaipjau turinčiais kitą tikslą. Tokie šaltinėliai yra Mažvydas, Bretkūnas, Daukša. Daugiausia reikia branginti tai, kas nesąmoningai apie pagonių religinį kultą buvo rašyta, jei jis kokia nors proga buvo užkliudytas netyčia. O kas buvo tyčia, sąmoningai rašoma, tas dažnai buvo painiojama. Todėl stengemės čia sužymėti atydžiau ir tiksliau XV amžiaus antros pusės ir ypač XVI ir vėlesnių amžių šaltinius.

Senovės lietuvių religijos tyrinėjimas, nežiūrint to, kad apie ją visi rašė, kas tik norėjo (rašė dažniausiai be nuovokos), yra padaręs geroką evoliuciją. Buvo laikas, kada perkūno kulnose įžiūrėtos kaikokios dievų statulos, kada buvo piešiami dievų paveikslai (pav., Kirkoras davė deivės Mildos paveikslą, o prieš jį Hartknochas — Romovės šventyklos, dievų trejybės ir Krivių-Krivaičio) etc. XIX amžiaus gale buvo daug kritiškiau žiūrima į lietuvių religiją. Daug tyrinėjimų yra davęs A. Mierzinski's. Jie, tiesa, nėra be tendecijos, bet parodė daug naujų dalykų. Toks pats vienašališkas tyrinėtojas buvo A. Brückneris, kuris savo raštuose visados iš aukšto žiūrėjo į lietuvius. Daug daugiau objektyvumo ir simpatijų parodė lietuviams Ed. Volteris Paskutiniuoju metu lietuvių religijos beveik nebetyrinėjama. Be J. Bertulaičio disertacijos (1921 m.), stambesnių dalykų nebeišleista. Iš lietuvių naujesnių darbų yra seno lietuvių mitologijos tyrinėtojo tyrinėjimas, Jono *Basanavičiaus* darbas (1926) ir Jono *Šliupo* (1932). Šiaip lietuvių mitologija dabar laukia atsidėjusio

tyrinėtojo iš lietuvių tarpo. Svetimtaučiai nepajėgė išaiškinti pagrindinių senovės lietuvių religijos klausimų. Po ilgų rankiojimų, krapštymų, rašinėjimų, kurie dažnai nedaug teturėjo mokslinės vertės, lietuvių mitologijos srityje jaučiamas poilsis. Besidominčiam lietuvių religija šitoji biblijografija, pirmiausia šaltinių sąrašas, turėtų palengvinti darbą, tiksliai nurodinėjant, ką kuriuose šaltiniuose galima rasti. Kad šitame literatūros ir šaltinių biblijografiniame sąraše būtų galima geriau orijentuotis, vyriausi, svarbieji dalykai yra nurodyti dviem žvaigždutėm (**), šiaipjau svarbi ir naudinga medžiaga — viena žvaigždutė (*). Ypač kreipta akis į naują literatūrą.

Žinoma, šitoks optiškas šaltinių ir literatūros vertinimas yra gana netobulas ir, turbūt, niekados negali išeiti iš subjektyvumo ribų. Nevisi darbai biblijografijos rinkėjui buvo lygiai ir tinkamai pažįstami, nevisus darbus jis turėjo rankoje.

Į ši rinkinį, plačiau imant dalykas, būtų reikėję sudėti visą folklioro bei tautosakos (dainų, pasakų, padavimų, patarlių etc.) biblijografiją.[1]) Bet to nepadaryta. Čia išimtis padaryta kai kur padavimams, burtams ir prietarams. Orijentacijai įdėta iš tų sričių šiek tiek biblijografijos. Neįtraukta paliko taippat daugybė archeologinių tyrinėjimų: kulto pobūdį turėjusių piliakalnių, alkakalnių, pagonių laidojimo vietų, kapų, grabų biblijografija. Platoką biblijografiją šiuo klausimu yra sustatęs P. T a r a s e n k a, Lietuvos archeologijos medžiaga, 1928, p. 270—311,[2]), o lietuvių archeologinės literatūros apžvalginį įvertinimą yra davęs savo disertacija dr. J. P u z i n a s, Vorgeschichtsforschung und Nationalbewusstsein in Litauen, Kaunas, 1935.

Šią biblijografiją rašant, nebuvo galima pasinaudoti visais reikalingais žurnalų ir laikraščių komplektais. Ypač trūksta Amerikoje išleistų dalykų. Tuo būdu biblijografija dar nėra iki smulkmenų visai pilna. Idealus biblijografijos sudarymas reikalautų, kad kiekvienas iš kito biblijografinio rinkinio surašomas dalykas būtų dar patikrintas ir peržiūrėtas. Daugelis straipsnių straipsnelių, deja, sutoriui nebuvo galima peržiūrėti.

Už biblijografinius nurodymus autorius dėkoja gerb. prof. V. Biržiškai, p-lei Eimaitytei, p. A. Šapokai, p. J. Ambrazevičiui ir p. I. Kisinui. Nuoširdžią padėką jis reiškia p. M. Urbšienei, kuri jam leido naudotis savo didžiule vakarų Europos kalbomis lituanistikos biblijografija, gu-

---

[1]) Dainų bibliografiją yra išspausdinęs V a c l. B i r ž i š k a, — Lietuviškų dainų literatūros biblijografija: „Mūsų Tautosaka‘, (red. V. Krėvė-Mickevičius, Humanitarinių Mokslų Fakulteto leidinys), XIII (1931) 187—229.

[2]) Plg. S. A. D u b i n s k i, Bibliografija pa archeoliogii Belarusi i sumežnych krain, Mensk 1933 (Belaruskaja Akademija navuk). Plati biblijografija Lietuvai ir Vilniaus kraštui — 1—50 pusl. LUB.

linčia rankraštyje, ir p. K. Jablonskiui, kuris autoriui, ypač sustatant šaltinių sąrašą, davė vertingų nurodymų.

2. Biblijografiniai rinkiniai ir sutrumpinimai.

Šios biblijografijos pagrindą sudaro Baltramaičio, Finkelio ir Wermkės biblijografijos. Jų papildymui naudotasi „Altpreussische Monatsschrift" (nuo 1864 m.), „Altpreussische Forschungen" (nuo 1924 m.), „Archiv für slavische Philologie" (nuo 1877 m.) ir „Kwartalnik historyczny" perijodiškai skelbiamomis biblijografijomis. Štai sąrašas biblijografijų, kuriomis labiausiai pasinaudota, sustatant šią biblijografinę medžiagą:

1. *AF* = Altpreussische Forschungen, Koenigsberg (eina nuo 1924 m.).

* 2. *AM* = Altpreussische Monatsschrift, Königsberg, (1864—1919 m.), Iki 1905 m. yra geras atskirai sudarytas žurnalo katalogas.

* 3. *AfslPh* = Archiv für slaviche Philologie, Bberlin (nuo 1877 m.).

* 4. *Bl* = B a l t r a m a i t i s S., Sbornik bibliografičeskich materialov dlia geografiji, istoriji, istoriji prava, statistiki i etnografiji L i t v y, St. Peterburg[2] 1904, 305—316, 318—325, 341—515.

* 5. *Br.* = V a c l o v a s B i r ž i š k a, Lietuvių bibliografija, 1924, 1 dalis (XVI—XVII amž.); 1926, 2 dalis (1800—1864) 3. dalis (Spaudos uždraudimo laikas 1865—1904); 1935, 4 dalis (1905—1914 m.) — 1 tomas (1905—1909 m.).

Iš 3 ir 4 dalies yra išrinkta lietuvių k. laikraščių ir žurnalų sltraipsniai.

* * 6. B i r ž i š k a V a c l., Dr. Basanavičiaus raštų bibliografija: „Mūsų Žinynas", XII tom. 138 pusl.

7. B i r ž i š k a V a c l., Prof. K. Būgos raštų bibliografija: „Tauta ir Žodis", XIII (1925), 224—231.

* 8. *Fk=Finkel L.* Bibliografija historyi polskiej, w Krakowie 1906, II, 635—636 (literatura religijna porównawcza); 636—639 (Mytologia słowiańska ir litewska).

9. *Gw* = G a w e l e k F r a n c i s z e k, Bibliografija ludoznawstwa litewskiego, atsp. iš „Rocznik Towarzystwa przyjaciół nauk w Wilnie". V (1911—1914) 326—400.

10. J a b l o n s k i s K., 1) 1928 ir 1929 metų Lietuvos istorijos biblijografija, atsp. iš „Praeities", 1 (1930); 2) 1930 ir 1931 metų Lietuvos istorijos biblijografija, atsp. iš „Praeities", II (1933).

11. K i s i n a s J., Prof. E. A. Volterio bibliografija; „Tauta ir Žodis", V (1928) 361—385.

12. *KH* = Kwartalnik historyczny, Lwów (nuo 1877). Naudotasi: Indeks generalny Kwartalnika historycznego 1887—1922, opracowany przez M. Rutkowskiego, uzupeln. Dr. M. Maleczyńskiego.

13. *MLLG* = Mitteilungen der Litauischen Litterarischen Gesellschaft, Tilsit 1886—1904.

14. *(N)PrPrPl* = (Neue) Preussische Provinzial-Blätter, Königsberg.

15. Plenzat Karl, Ostpreussische Heimatliteratur (Ein Ratgeber und Wegweiser), Königsberg i. Pr. 1922, 39—40.

16. Poblocki Leon, Kritische Beiträge zur ältesten Geschichte Litauens (Diss.), Königsberg 187..., 16—22.

17. Rautenberg Otto, Sst-und Westpreussen, (Ein Wegweiser durch die Zeitschriftenliteratur), Leipzig 1897, 32.

18. Tarasenka Petras, Lietuvos archeologijos medžiaga, (Biblijografija), Kaunas, 1928, 270—311.

19. *TiŽ* = Tauta ir Žodis, Humanitarinių Mokslų Fakulteto leidž. mokslo žurnalas, eina nuo 1923 m.

20. Ukazatel' statej pomeščenych v neofficijal'noj časti *Žurnala „Ministerstva Narodnago Prosveščenija"* za vremia 1867—1891, St. Peterburg 1894, Za vremia 1892—1900, St. Peterbg. 1902.

21. Ukazatel' materialov dlia izučenija Severo-zapadnago kraja (Kovenskaja, Vilenskaja i Grodenskaja gub.) v archeologičesko-etnografičeskom otnošeniji, „Pamiatnaja knižka Kovenskoj guberniji na 1882 god", 329—367 psl. (biblijografiją parašė P. O. Černevskij).

** 22. *Wk* = Wermke Ernst Dr., Bibliographie der Geschichte von Ost-und Westpreussen, Königsberg i. Pr. 1933, 41—42 (Voksglaube Nr. Nr. 666—685); 104—106 (Religion, Nr. Nr. 1717—1746).

23. *Wl* = Winkelmann Eduard, Bibliotheca Livoniae Historica (Systematisches Verzeichnis der Quellen und Hülfsmitel zur Geschichte Estlands, Livlands und Kurlands), Berlin, 1878.

* 24. Wisłocki Wł. T., Bibljografja prac Aleksandra Brücknera (*Studja staropolskie.* Księga ku czci Aleksandra Brücknera), Kraków 1928, 684—784.

II. LIETUVIŲ MITOLOGIJOS ŠALTINIAI

25. Acta Borussica, Ecclesiastica, civilia, Literaria etc., Königsberg i. Pr. und Leipzig 1730 sq.

Teol.-fil. f-to ist. sem. bibl., LUB D 33362—4 (Teisių fak.)
I (1730) 537—550: *Wagner* Erhard, Vita et Mores Litvanorum in Borussia sub districtu Insterburgens Ragnitensi degentium, brevi delineatione adumbrata.., Regiomanto 1621, in 4° (Bl. 4642); II (1731) 1—54 psl.: *Respublica* Prussiae (Romove 7 p. etc.), 401—412 psl.: Johannis *Meletii* epistola, de sacrificiis et idolatria veterum Borussorum, Livonum, aliarumque vicinarum gentium , ad clarissimum virum, doctorem Georgium Sabinum, Illustrissime Ducis Prussiae Consiliarium. 797—816 psl. (De habitu victu, linqua, cultu et indolę veterum Borussorum), III (1732) 155—217 psl.: *Behm* Joh. D., Dissertatio de statu Borussiae ecclesiastico et civili et polit., Königsberg i. Pr. 1644 (apie dievus, 156—157 psl.), 414—454 pusl.:

Hartknoch Chr., Dissertatio de Curonum et Semgaleorum Republica, tam antiqua quam moderna, et quomodo utraque respectu inprimis Poloniae, Prussiae et Livoniae, se habet, 418—422 — Romovė); 456—465 psl. — *De conviviis* veterum Borussorum (šventės Zazineck, Ozineck, 460 psl.).

26. Acta Poloniae historica, Cracoviae 1879, IV: Hosii epistolae, I tom. nr. 29, 429 psl.

Žygimanto – Augusto laiškas kancleriui Samueliui Maciejowskiui 1548 m. Jame kalbama apie lietuvių resp. žemaičių pagonystę ir jų gamtos kultą (išvardijami atskiri objektai). To laiško ištrauka žiūr. *A. Brückner,* Starożytna Litwa (Ludy i bogi), 1904, 74, *J. Fijałek,* Uchrześcijanienie Litwy przez Polskę, Polska i Litwa w dziej. stosunku, 1914, 299, ir *J. Puryckis,* Die Glaubenspaltung in Litauen, 1919, 67.

27. Acten der Ständetage Preussens unter der Herrschft des Deutschen Ordens, herausgegb. v. *Dr. M. Toeppen.* Bd. I—V 1878—1886).

Bd. I (1233—1435). Leipzig 1878, 117 psl. („zowberey und andern ungelowbin"), 469 p. (czuberer und czewberynne), 472 psl. (apie šermenis): Die Landesordnung, 1427: „XVII. Item czu der *sirmen,* die die Prewsen pflegen czu halden... Leidėjas registeryje (psl. 777) paaiškina: „Sirmen, i. e. Todtenschmäusse, der Preuszen. *(Litth. czermens, Pierson Altpreuss. Wörterschatz, 41)",* 625 p. (czoberye unglouben);

Bd. II. (1436—1446) Leipzig 1880, 362 psl. *(czowberer und czowberinne)* p. 363 *(apie šermenis — „sirmen"),* 617 p. *(zcoberer),* 621 p. *(„sirmen"* — šermenys) 664 p. (draudžia laikyti burtininkus ir burtininkes. Jie turi būti teisiami ir baudžiami. Jų neturi geri krikščionys priimti „und sunderlich die Preussen, das die abelegen heydensche weise als an cledoren, heiligunge des fyhes und des byers, und alle unortlich getrencke, das uff Zamenland die deyse und dy mettele is genant").

Bd. V (1458—1525 1886: apie *„czobereye"* 165 p. apie *zcewberer* 384, 480 psl.

28. Adam Bremensis, Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum, (Hamburgische Kirchengeschichte, herausgeg. von. Bernhard Schmeidler), Hannover und Leipzig, 1917. (Scriptores rerum germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae historicis separatim editi).

Adomo Bremiečio yra daug leidimų. Šis yra naujausias, išleistas su visu mokslo aparatu. Apie prūsų religiją, 244, „Dracones adorant cum volucribus..." 245—246 psl. žiūr. *Pr. Dovydaitis,* Adomas iš Bremeno, Lietuviškoji Enciklopedija, I, sk. 65—66 (ten nurodyta ir literatūra).

29. Annales Ingolstadiensis Academiae, Pars 2 (1572—1672 ed. I. N. *Mederer,* Ingolstadii 1782, 59—66.

Apie lietuvius: „...Colebant enim eius regionis incolae pro Deo vero varias res, adorabant solem, ignem, sylvas, serpentes et quaedam alia venerabantur numina idolaque..." Kokia proga ta ištrauka užrašyta, žiūr. *A. Šapoka,* Kur senovėje lietuviai mokslo ieškojo? „Židinys", Nr. 10 1935 m. 317 psl. pst. 4.

30. Bielauk J. ir Sappun M.: Iszguldimas Evangeliv per wisus Metus, surinktas dalimis isch Davgia Pastillv... 1573.

Wolfenbüttel'io biblijotekoje rankraštis buvo atrastas 1896 m. *Dr. Gaigalaitis,* Die Wolfenbütteler litauische Postillenhandschrift aus dem Jahre 1578 (MLLG V), 1—57, 117—165, 231—247 psl. 149—150; „...Tikedami ing szemepaczius, Eitwarius, kaukus, appidemes, kalnus, akmenis,

medzius, gaius (kaip ghe vadina alkus) Vpes, parkūnų... Tai wissa tadangi te daiktai ių meldzamei a garbinamei welina ira, kaip nesang welnas ira etwaras, teip besas ira szempatis, teipag czertas ira Apideme, teiegi pikullai ira kaukai..." *V. Biržiška,* Liet. bibl. I, nr. 10.

31. Blumenau, Laurentius, Chronicon Ordinis Theutonici, Scriptores rerum Prussicarum, IV tom. 49 pusl.

Ištrauka apie senprūsių kultą žiūr. *A. Mierzyński,* Zródła do myt. lit., II 153—154. Plg. *Voigt. J.,* Laurentius Blumenau, Geschäftsträger und Geschichtsschreiber d. deutschen Ordens NPrPrBl, IV (1859) 242—268. *Toeppen M.,* Geschichte der Preussischen Historiographie von P. v. Duisburg bis auf K. Schütz, oder Nachweissung und Kritik der gedruckten und ungedruckten Chroniken zur Geschichte Preussens unter der Herrschaft des deutschen Ordens, Berlin 1853, 35—44.

32. Bretkūnas Jonas, Postilla tatai esti Trumpas ir Prastas Ischguldimas Euangeliu... Karaliaucziuie 1591, 101, 180 psl.

Apie pagonystės liekanas ištrauka iš Postilės, žiūr. *M. Biržiška,* Rinktiniai mūsų senovės raštai, 1927, 23 (kaukas, aitvaras, žemėpačiai etc.). Apie Bretkūną žiūr. *V. Biržiškos* „Bretkūnas": Lietuviškoji Enciklonedija, IV tom., 6 sąs. *V. Biržiškos* s. Liet. bibl. I nr. 11, 11.

33. Bretkūnas J., Chronicon des Landes Preussens Colligirt durch Joannem Bretkium Pfarhern zu Labiau. Das Erste Buch aussgeschrieben von mir Casparo Hennebergern Pfarhern zu Mülhausen), 1588 Mscr.

„Summarische und warhafftige beschreijbung des Alten und edelen Landes zu Preussen darinnen erzeelet werden die furnembsten volcker so dasselbige bewonet, was ihre Sitten, Glaub vnd Gottesdienst gewesen, aus was fur verenderungen sich darinnen zugetragen, bis es entlich an den Deutschen Orden kommen". Ištrauka iš *J. Gerullis,* Bretke als Geschichtsschreiber, AfslPh, XL (1925) 119: „Von den Sudawen ihrem herrkomen leben, Glauben vnd Gottesdienst"; 119—120 psl.: „Der Sudawen Götter"; 120 psl.: „Von der Sudawen Priester", 120—121 psl.: „Der Sudawen fest ond Gottesdienst", 122 psl.: „Gotter der alten Preussen". 122—123 psl.: „Was die Scandiani für Abgotter mit sich in Preussen gebracht haben", 123—124 pusl.: „Wohnung vnd stelle darinnen diese der Bruthener Gotter wohnen". Žiūr. *Vacl. Biržiška,* Bretkūnas Jonas: Liet. Encikl., IV sąs. 6.

34. Brodowski Jakob, Lexicon Germano-Lithuanicum et Lithuanicum-Germanicum. Rankr.: Preussisches Staatsarchiv in Königsberg Pr. Mscr., Nr. 127—128.

Vytauto D. Un-to biblioteka turi žodyno fotokopinę nuotrauką. Jame yra sužymėtas didokas skaičius lietuviškų dievų, vardų. Juos išrinko ir išspausdino *A. Schleicher,* Lituanica, Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften ir Wien, phil.-hist. Classe, Bd. XI. Jahrgang 1853, 81—86 p. Plg. *Joh. Bertoleit,* Die Reformation unter den preussischen Litauern, Jahrbuch der Synodalkomission und der Vereines für ostpreussische Kirchengeschichte, Königsber i. Pr. 1932, 64—65.

35. Būga K., Liet. k. žodynas, žr. nr 165.

36. Chronicon Dubnicense, Historiae Hungarie Fontes Domestici, vol. III. 143—167 p. (Kęstučio 1351 m. pagoniškos priesaikos aprašymas).

Kronikos ištrauką žiūr. *A. Mierzyński,* Zródła, II 76. Plg. *E. A.*

Volter, Litovskij katichizis N. Daukšy (1895), 1886, XLI p. Apie Kęstučio priesaiką žiūr. skyrius 6 a B.

37. Collatio Episcopi Varmiensis facta coram Summo Pontifice (1418) *A. Mierzyński,* Zródła, II 145—146:

„...sunt gentes, servientes demonibus, colentes, patollu, Natrimpa et alia ignominiosa fantasmata..." Plg. *J. Bender,* De veterum prutenorum diis (žr. skyr. 3), 24 psl., *J. Bender,* Zur altpr. Myth. u. Sitteng. AM II (1865) 695 p., *J. Voigt* Gesch. Preussens, I 587—88 (su klaidomis).

38. Constitutiones synodales evangelicae (1530); Mscr. im Preussischen Staatsarchiv zu Königsberg (XVII amž. kopija): Volzsche Sammlung, nr. 17 (4).

Svarbi protestantų vyskupų, Jurgio Polentz'o ir Pov. Sperato įžangą, kurioje yra minima daugybė prūsų dievų vardų: „...sunt autem pro linqua barbara barbarissimi hi Occopirrnus, Suaixtix, Ausschauts, Autrympus, Potrympus, Bardeay s, Piluuytus, Parcuns, Pecols atque, Pocols, qui Dei, si corum numina secundum illorum opinionem pensites, erunt Saturnus, Sol. Aesculapius, Neptunus, Castor et Pollux, Ceres, Jupiter, Pluto, Furiae..." Ištrauką žr.: *J. Bender,* Zur altpreuss. Mythologie u. Sittengeschichte. AM IV (1857), 98 psl.; *P. Tschakert,* Urkundenbuch zur Reformationsgeschichte des Herzgothmus Preussen, I (189-) 11 psl., 166—168); II (1890) 235 psl. (Nr. 700), *Cosack* Speratus, 1861, 112—113 psl. *Mierzyński,* Co znaczy Sicco, Lwów 1891 (žr. sk. 3).

39. Cromerus M., De origine et rebus gestis Polonorum, libri XXX, Basiliae 1555.

G. Korbut: Lit. polsk. I (1929) 167—177 p. (bibl. nur.).

40. Daukša Mikalojus, Litovskij katichizis N. Daukši po izdaniju 1595 goda, vnov' perepečatannyj, išl. *E. Volter,* (Priloženie k LIII-mu tomu Zapisok Imp. Akad. Nauk), St. Peterburg 1886 (VIII + LXXXVI + 191 psl. in 8°).

Žinios apie pagonybę Lietuvoje 24 psl., 24—28 eil. „...garbina vgnį žemina, giwates, žalczius, perkūną, medžius, alkus Mędeines, kaukus ir kitus biessus: ir apie kurie zinauia, burę, nuodiia alwu yr waszku laia, ant putos ir ant pauto węizdi.

Naujausias tekstas Ernst *Sittig,* Der polnische Katechismus des Ledezma und die litauischen Katechismen des Daugsza und des Anonymus vom Jahre 1605 (nach den Krakauer Originalen und Wolters Neudruck), Göttingen 1929, 73. Ištrauka iš Daukšos katekizmo apie alkų, medeinių, kaukų etc. garbinimą žiūr. *E. Volter,* Lietúviška chrestomatija, 1904, 53 skiltis.

E. Volteris, Daukšos katekizmo įžangoje (XVI, XX—XXII pusl.) duoda įdomių žinių iš lietuvių mitologijos. Katekizmo XLI pusl. įdėta Kęstučio 1351 m. priekos citata (iš *„Chronicon Dubnicense")* ir ji iškomentuota. Daukšos katekizmo žodynėlyje platokai aprašoma su mitologija susijusieji žodžiai: alkas (66 pusl.), burtai (71 p.), kaukas (84—85 p.), Medeinė (89—90 p.), perkūnas (101—102) etc. 166—170 psl. ekskursas: „O kaukach". Zapadnorusskoje svidetelstvo o litovskich bogach (172—179 psl.). Pastabos prie Ipatjevo kronikos vietos (žr. nr. 60), liečiančios lietuvių mitologiją.

Rec.: *A. Brückner:* KH, II (1888) 406—407. Kitos (9-nios) recenzijos žiūr. *Kisino:* Volterio bibliografija, TiŽ, t. V (1928), 365 p. nr. 14. *V. Biržiška,* Liet. bibl., 12—13, nr. 26, žiūr. jo papild.

41. Daukša M., Postilla katolicka... 1599.

Fotografuotinis Lietuvos Univers. leidinys 1926 m. Lenkiškoje įžangoje (9 p.) autoriaus užsiminta apie lietuvių pagonybę. Ištrauką žiūr. *E. Volter* Lietuviška chrestomatija, 1904, 29 skilt. Apie mažai žinomą Daukšos gyvenimą naujų šaltinių paskelbė *K. Jablonskis,* Dokumentai apie kan. M. Daukšą (atspaudas iš „Tautos Žodžio", kn. VII), Kaunas 1931, 72 in maior

8°). *K. Jablonskis,* Papildomosios žinios apie kan. M. Daukšą: „Archivum Philologicum, IV (1933) 64—85. *V. Biržiška,* Liet. bib., I p. 14 nr. žiūr. jo papild.

42. D a v i d L u c a s, Preussische Chronik, herausgegeben von Dr. E. Hennig, Königsberg i. Pr. 1812, Bd. I.

Davido žinios apie prūsus imtos iš S. Grunau Kronikos, žiūr. nr. 48.

43. D ł u g o s z Joannis Senioris, canonici Cracoviensis Opera Omnia cura et impensis Alexandri Przezdziecki edita, Tomus XII (1300—1409): Historiae Polonicae libri IX, X, ed. J. P. Żegota Cracoviae 1876, Tomus XIII (1410—1444), Libri XI, XII, 1877.

XII tom., 466 p. (pagonybės naikinimas per krikštą Vilniuje 1387 m.); 471—472 p. („Lithuanorum origo et c u l t u s D e o r u m"); 473 psl. (garbinamieji gamtos objektai).

XIII tom., 159—160 p. (pagoniškų dievų kultas Žemaičiuose 1413 m. krikšto proga); 161 psl. — dievais laikomi gamtos objektai. Apie Dlugošo tikėtinumą žiūr.: *M. Bobrzyński i St. Smołka,* Jan Długosz, jego życie i stanowisko w pismienictwie, W Krakowie 1893 (VII+336), *Al. Semkowicz,* Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Wyd. Akademii Umiej. w Krakowie), Kraków 1882 (XV + 460). Premijuotas darbas. Daugiau bibliogr. apie Dlugošą žiūr. Teol.-Filosofijos fakulteto žurnale „Athenaeum", nr. 1 (1931) 95—96 *(Z. Ivinskio* sudaryta Vytauto D. laikotarpio biblijografija). ir *L. Finkel* Bibl. hist. polsk.: I Nr. 6728—6780. Gabr. *Korbut:* Literatura polska, I (1929) 48—51 psl. (plati liter. apie Dlug.).

44. D u s b u r g P. v., Chronicon terrae Prusiae, Scriptores rerum Prusicarum, t. I 52—53 (III cap. 4) De desolacione terrae Galindiae 53—54 p. (III cap. 5: de y d o l o l a t r i a et r i t u et moribus Pruthenorum); 55 p. (III cap. 6); 101 p. (III cap. 91); 153 p. (III cap. 240); 153 p. III cap. 241); 159 p. (III cap. 259); 175 p. (III cap. 307); 185 p. (III cap. 338); 189 p. (III cap. 347).

Lietuvių-prūsų religiją liečiančios vietos išspausdintos *A. Mierzyński,* Zródła, II 1—52 su leidėjo komentarais. Apie Dusburgą žiūr. *M. Toeppen* Geschichte der Preuss. Historiographie von Peter von Dusburg, Berlin 1853, 1—15. Jo paties Scr. rer. Pruss. I 3—20. Plg. *Joh. Vaigt,* Geschichte Preussens, III tom. Beilage nr. 2: Über den Werth und die Glaubwürdigkeit der Chronik der Ordenspriesters Peter vom Dusburg, 603—626 psl. *Max Perlbach,* Zur Chronik Peter von Dusburg (Preussisch-polnische Studien), II 95—120. Naujausias darbas *Christian Krolmann,* Die Chronik Preussens von Dusburg. (Aus dem Lateinischen übertragen und herausgegeben von Chr. Krollmann), Königsberg i. Pr. 1934. 40 (ca. 200 psl.).

45. E i n h o r n P a u l, Hisotria Lettica, Das ist Beschreibung der lettischen Nation... von... ihrem Gottesdienst, ihrer Republica oder Regimente so sie in der H e y d e n s c h a f f t gehabt, an ihren Sitten... 1649, Scriptores rerum Livonicarum, 1848, II 572—604.

583—584 psl., 3 Kapitel: Von dem Gottesdienste der Letten; 584—585 psl. „Von ihren Festen so sie in der Heydenschafft gehalten".

46. Die e v a n g e l i s c h e n Kirchenordnungen des sechzehnten Jahrhunderts, Bd. 4 (1911), herausgegeben von E. Sehling.

56 psl. (1541.XI.24) — įsakymas kovoti su prietarais. Prūsų Lietuvoje uždraudimas vaškines statulėles nešti į bažnyčią; 97 psl. (1568) — nurodymai pastoriams kovoti su prietarais, burtais etc. Plg. *Joh. Bertoleit,* Die Reformation unter den preuss. Litauern, o. c. 69 psl.

47. Giedraitis Melchioras, Jo laiškas 1587 m. jėzuitų generolui, gelbėti žemaičius iš tamsybės ir pagonystės. Išsp. Rostowskio St., „Lithuanicarum Societatis Jesu historiarum pars prima". Wilna 1768. Nauj. leid. Paryžiuje 1877 (Lit. Soc. Hist. Libri decem auctore St. Rostovski, recognoscente Joanne Martinov). Žr. nr. 90.

1 leid. 164 psl. (Nr. 55). II leid. (Martinovo) 153 psl.: „Communiter sacrificare tonitribus, serpentes colere, quercus et sacras venerari Manibus mortuorum dapes offere, et similia multa et ignorantia potius quam malitia profecta, portenta in peccatis non numerant... Itaque facilius passa gens esti exscindi suas quercus sacras. In aliquam earum cum Sacerdos noster stupente et sibi metuente per religionem, non penitus adhuc exemptam, populo, securim adigeret, abscoenus bubo... " Ištraukos iš *E. Volterio,* Litovskij Katichizis N. Daukši, XVI—XVII psl.

* 48. Grünau Simon, Preussische Chronik. Im Auftrage der Vereins für die Geschichte der Provinz Preussen herausgegeben von Dr. M. Perlbach 1876, I, (von Dr. M. Perlbach, R. Philippi und Dr. P. Wagner) 1889, II, (von Dr. P. Wagner) 1895, III.

Apie religiją, I 26, 62—64, 66, 71, 74, 78—80 (Vaidilutės, krivaitis, šventi ąžuolai etc.), 83, 85, 87—91, 94—98, 100—103, 105—106, 110, 115, 171—172, 178, 187, 190—192, 196, 208—211, 229, 231, 242, 245, 261.

Simono Grünau žinios apie lietuvių mytologiją, dievus, jų trejybę, Romovę etc. atkartojo Davidas Lucas, Kasp. Henneberger, K. Schütz, M. Waissel, Joh. Voigt, Poesche, Daukantas. Leidėjas M. Perlbach kronikos įžangoje jį pavadino nesąžiningu ir didžiausiu falsifikatoriu (I tom. VI psl.) Grunau'o garbę bandė atitaisyti *Jonas Yčas,* Der Chronist Simon Grünau im Wandel der Jahrhunderte (Ein biogr. und historiograph. Beitrag zu der kritik Simons Grünaus. Phil. diss.), Königsberg i. Pr. 1920, 138 in 4° (mašinraštis), *Wk nr.* 871. Lietuviškai, parafrazuota *Jonas Yčas,* Simono Grunau XVI amžiaus kronisto reikalu (atsp. iš „Švietimo Darbo", nr. 3—6 (1922 m.), Kaunas 1922, 63 in 8°. Rec. *V. Biržiška:* „Knygos", 238 psl. Plg. J. D. *Lilienthal,* Ein Beitrag zur Ehrenrettung Simon Grunaus" NPrNrBl., II (1846) 2—37.

49. Guagnini Al. (1538—1614), Guagninus, Sarmatiae Europeae descriptio, Spirae 1578, ²1581.

Spėjama, kad jis medžiagą pavogęs iš istorininko Mot. Strijkovskio (*Gerullis,* Senieji lietuvių skaitymai 1927, 197). Padedamas kažkokio Martyno Paszkowski'o, savo veikalą jis išvertė lenkiškai ir 1611 išspausdino: „Kronika Sármacyey Europskiey... na polskie przelożona, w Krakowie 1611. Guagnini aprašo pagoniškus papročius, ypač pažymėdamas žalčių kultą. Plg. *J. Puryckis,* Die Glaubenspaltung in Litauen, 1919, 68. *A. R. Niemi,* Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimai: „Mūsų Tautosaka", t. VI (1932) 39—40. *G. Korbut:* Literatura polska, I, 182 (bibl. nurodymai).

50. Hartknoch Christoph, Dissertatio historica de idolatria et aliis superstitiosis ritibus veterum Prussorum, Regiomont. 1675, 20 Bl. in 4°. Fk 12505, Bl 4954.

51. Hartknoch Chr.: 1) Dissertatio VI — De locis divino cultui destinatis apud veteres Prussos. Petrus de Düsburg; Chronicon Prussiae, cum Anonymi cujusdam continuatione aliisque antiquitatibus Prussicis, Königsberg 1679. Anh. 109—122 psl.

2) Dissertatio VII — De tribus veterum Prussorum diis majoribus, Percuno, Picollo et Potrimpo, ten pat, Anh. 123—126 psl.

3) Dissertatio VIII — De diis secundi et tertii ordinis, ten pat, 136—145 psl.

4) Dissertatio IX — De sacerdotibus veterum Prussorum. Petrus de Dusburg, Chronicon Prussiae, 1679, 146—156.

5) Dissertatio X — De cultu deorum apud veteres Prussos, ten pat, 156—176 psl.

* 6) Dissertatio XI — De festis veterum Prussorum diebus (Ziemiennik, die Bockheiliger in Sambia etc.), ten pat, 168—187 psl.

7) Disertatio XII — De funeribus veterum Prussorum, ten pat, 187–200 psl.

Visas tas Dusburgo kronikos priedas yra įvardintas: Hartknoch Chr., Selectae dissertationes, 1679 1—456 in 8°. Jis figuruoja kaip atskira knyga. 1 egz. yra Vytauto D. Un–to Teol.–Filosofijos F–to sem. bibl.

52. Hartknoch Chr., Alt- und Neues Preussen, oder Preussisches-Historien zwey Theile u. s. w., Frankfurt und Leipzig 1684. Plg. *Wl. nr 1823.*

Pilnas pirmos dalies pavadinimas: „Von dess Landes vorjähriger Gelegenheit und Nahmen, wie auch der Völker, so darinnen vor dem Teutschen Orden gewohnet Uhrankunfft, Lebens — Beschaffenheit, Sprache, Religion, Hochzeiten, Begräbnüssen Haushaltung, Kriegsrüstung, Republic und andern Sitten und Gewohnheiten".

53. Hartknoch Chr., Dissertatio de Curonum et Semgallorum Republica, žr. nr. 25.

54. Henneberger C., Erclerung der Preüssischen Landtaffell.

327, 389, 416 psl. Hennebergerio mitologijos žinios imtos iš S. Grünau'o, žiūr. nr. 48.

* 55. Heinrici, Chronicon Lyvoniae, Monumenta Germaniae ir usum scholarum, Scriptores rer. Germanicorum, 1874 (ed. Wilhelm Arndt).

Apie lietuvių religiją 23 psl. (pomirt. gyvenimas), 108 p. Ištraukos iš *A. Mierzyński'o* Zródła, I 97—114, Senesni leidiniai: Script. rer. Liv. 18533 I Monumento Germaniae, XXIII 231—332 in 4°. Apie Henriką Latvį žiūr. *H. Hildebrandt,* Die Chronik Heinrichs von Lettland. (Ein Beitrag zu Livlands Historiographie und Geschichte, Berlin 1865, 173 in 8°. *Eduard Pabst,* Heinrichs von Lettland Livländische Chronik. (Nach Handschriften mit vielfacher Berichtigung des üblichen Textes aus dem Lateinischen übersetzt und erläutert), Reval 1867, 368 ir 8°. *Robert Holtzmann,* Studien zu Heinrich von Lettland: „Neues Archiv", 43 (1920) 161—212, 650; 44 (1922) 364—368. *N. Kiprijanovič,* Livonskaja Chronika Genrika Latyša, Sbornik Učeno–Literaturnago Obščestva pri imperatorskom Jurjevskom universitete, Jurjev 1903, VI, 190—212. Naujausias darbas latviškai: *Bilkins V.,* Indrika Livonijās chronika vidus laiku gara gaismā, Riga, 1931.

56. *Herberstein:* De Lithuania 1549 (Pistorius J. Nidanus, Poloniae Historiae corpus), Basilae 1582, I 154.

57. *Hieronymus Pragensis,* žiūr. Aeneas Sylvio *Piccolomini.*

58. *Inocentas III* (1199), De negotio fidei in Livonia: „Scr. rer. Livonicarum, 1 (1853) 336 psl.:

„... honorem Deo debitum animalibus brutis, arboribus frondosis, aquis limpidis, virentibus herbis, et, spiritibus immundis impendunt..." *A. Mierzyński,* Zródła, I 50—51. *Klimas P.,* Lietuvių sen. bruožai, 1919, 155 pstb. 480.

59. *Instrvction,* Der Kauffschultzen vnd Wilkür der Ampts Insterburg... Anno 1604 (spausd. Karaliaučiuje), 4°, 13 psl.

Apie burtininkus (Börter), žynius (Szierer). Lietuviškus žodžius iškomentavo *A. Bezzenberger,* Zur litauischen Bibliographie, AM XVII (1880) 203—204. Plg.

MLLG I (1883) 35—36. K. Jablonskis, Lietuviški žodžiai oficijalinėje kalboje, („Burtnik") Kaunas, 1936, 20.

60. *Ipatjevskaja letopis:* Polnoje sobranije russkich letopisej, II t. 188 p.

Mytologijos ištrauka žiūr. A. Mierzyński, Zródła, žr. nr. 77. Minimi dievai: Nonadievis, Teliaveli, Diveriksas, Mejdeine. Plg. *A. Brückner,* Mythologische Studien (Beiträge zur litauischen Mythologie aus der Hypatiuschronik)..., AfslPh., IX (1886) 216—223. *E. Volter,* Zapadnoruskoje svidetel'stvo o litovskich bogach. Litovskij katichizis N. Daukši (1595), 1886, 173—179.

61. Jablonskis K., Archyvinės smulkmenos: 1) Apie 16-tojo amžiaus ūkininkų alaus apeigas: „Praeitis", II (1933) 412—414.

K. Jablonskis savo rašinyje įdėjo iš dviejų XVI amžiaus galo dokumentų žinių apie tam tikras lietuvių ūkininkų apeigas — *sambarias.* Plg. *A. F. Mierziński (Meržinskij),* Romove: Trudy IX-go archeol. sjėzda v Rige, I (1899) 422—424 *Rostowski S.,* Litvanicarum societatis Jesu historiarum provincialium pars prima, Vilnae 1769, 119. Žr. nr. 90.

62. Jablonskis Konst., Lietuviški žodžiai Lietuvos ofic jalinėje kalboje, Kaunas 1936.

Ištraukos iš šaltinių: „Apidemia" p. 1 žiūr. nr. 30 20 psl. *„Burtnik".* Parašytos žinios apie burtininkus (to žodžio paminėjimus svetimų kalbų tekstuose) iš šaltinių (jų tarpe Akty Vilenskoj Kom., XV 91 [apie burtininkus ir kerėtojus] apie pagoniškas liekanas (AM XIV 462 p., žr. nr. 85; XVII 277 p. žr. nr. 59); *„Olk",* (ištraukos iš šaltiniu) *„Šermenys" (ištraukos iš dokumentų).*

63. Jacobson, Geschichte der Quellen des Kirchenrechts des preussischen Staates, 1837—39, I—II.

Bd. I (Anhang) 39 psl.: Statuta Provincialia Concilii Rigensi (1428): „...rustici et incole in provincia nostre Lyvonie... a naturalibus effectibus et vilioribus creaturis, scilicet a tonitruo, quod deum suum appellant, et arboribus in quibus confidunt, incrementum rerum suarum temporalium ac infelicem suam expectant felicitatem...", 64—65 psl. „...a tonitruo... a serpentibus... vermibus, avibus et arboribus etc. incrementum rerum suarum temporalium querunt...", *(Mierzyński,* Zródła, II 146—149); Scr. rer. Pruss., III 543 p., *Jacobson:* Gesch. Kirch. Bd. II (1839) 23: „Reformationsmandat für d. Hrzgt. Preussen: draudžiama „ožio" auka — Bockheiligung).

64. Juškevič A., Litovskij slovar' s tolkovaniem slov na russkom i polskom jazykach, St. Petersbg. 1897, I, Vypusk pervyj [raidės A—D], St. Peterburg. 1904 Vypusk. vtoroj [raidės E—I].

LUB D 36568, 36543 (po keletą egzempl.).
Lietuviu mitologijai svarbos turi žodžiai: „Ajtvaras" 6 psl., „Ałka" 12 p., „Barzdukas" 195 p., „Dėjvis" (308 p.), „Dievas" (317—318 p.), „Gabjáujis" (399 p.) ir kt.

65. Katechismas Aba Pamokimas Wienam Kvriamgi Krikczonivy Reykiamas, paraszitas Nuog D. Jokubo Ledesmos... 1605.

Sittig Ernst, Der polnische Katechismus des Lebezma und die litauischen Katechismen des Daugsza und des Anonymus vom Jahre 1605, Göttingen 1929. Ledesmos tekstas lietuviškai, 73 psl.: „...Łabiausiey tie kurié méldzia vgni, Giwatés, załkcius, žeminas, Deywes, Perkunus, medzius ełkus, ir wel tiê, kuriê, tyki burtomûs, žinemus, nûdinkiemus, wászko, szwino, ir páuto łeymuy, ir kitiems tokiemûs dayktamus..." Senesnis leidimas: *J. Bystronio,* Katechizm Ledesmy w przekładzie wschodnio-litewskim, Krokuvoj 1890. Ištrauką žiūr. *E. Volteris,* Lietúviška chrestomatija, 1904, 59 sk, 41 eil. Tekstą apie pagon. liekanas iškomentavo *E. Volteris,* Zur Geschichte des litauischen Hexenwesens (žinawimas), MLLG IV (1899) 380.

66. Lasicius Johannes (1534—1602). De diis Samagitarum

caeterorumque Sarmatarum et falsorum Christianorum... 1580 (parašyta). Plg. *Fk nr. 7068, 7390, 7393.*

„De diis Samagitarum" buvo keletą kartų išleista. 1-sis leidimas: Michalonis Lituani de moribus Tartarorum... et Joh. Lasicii Poloni de diis Samagitarum... item de religione Armenorum... ed. J. Grasser, Basileae 1615. Toliau buvo išleista Lugduni 1627 (Bl nr. 4981), plg. Bl nr. 4983. Lenkiškai versta: *Lasicki Jan*, O bogach Żmudzinòw i innych Sarmatòw, z lac. przełożył Ad. Rogalski, Dziennik Wileński 1823, 1 248, 398 psl.; III 308 p. (plg. Fk 7391, Bl 4981, Gw 244). Paskutinis jo leidimas yra: *Joh. Lasicii* Poloni de diis Samagitarum Libellus, ed. v. W. Mannhardt, Riga 1868 (Atsp. iš „Magazin d. lettisch. - litterarischen Gesellschaft" XIV), 82 p. Plg. *Lasicius*, De religione Russorum, Moscovitarum et Tartarorum religione..., Spirae 1582, 4°. Jo paties „De religione Armenorum" (kartu su „De diis Samagit."), Basilae 1615 (Bl. 4983, Fk 7392). Apie Lasicijų žiūr. Wl nr. 1816, *Bender*, AM, Bd. IV (1867) 103—118 p. Biografijos žinios: *J. Gerullis*, Senieji lietuvių skaitymai, 1927, 207, ištraukos 208—209 psl. ir *V. Biržiška*, Lietuvių bibliografija, IV t. I papildymai CCIII psl. (pagal Th. Wotschke). Lasicijus mitologijai yra plačiai išnaudotas. W. Mannhardt bandė jo klaidas ištaisyti ir išleisti kritišką leidimą. Tas pat pasakytina apie A. Brückneri. Bet jis sekė M. Akielaičiu (žiūr. 6 skyrius), Solmsen'u (žiūr. 6 skyr.), von Grienberger'iu, kurie Lasicijų su visomis jo, lietuviškai nesuprantančio, klaidomis buvo pasitikėdami naudoję. Apie Lasicijų žiūr. literatūrą.

Grienberger Theodor R. von, Die Baltica des Libellus L a s i c k i (Untersuchungen zur litauischen Mythologie), AfslPh Bd. XVIII (1896) 1—86 (Sonderabdruck). Rec.: *A. Brückner*, KH t. XI (1897) 96—99. *Mierzyński Ant.* Jan Łasicki, źródło do mytologii litewskiej: „Rocznik towarz. prz. nauk. w Krakowie", XVIII (1870) 1—102; atskirai — Kraków 1870. *Meržinskij* A. F., Jan Lasickij i ego sočinenije: „De diis Samogitarum". Referat čitan. na III (kievskim) arch. sjezde 1875. Trudy III Archeologičeskago Sjėzda, 1878, III 173. *Wotschke Th.*, Johann Lasitius (Ein Beitrag zur Kirchen - und Gelehrtengeschichte des 16. Jh.), Teil 1 und 2: „Zeitschrift für slawische Philologie", II (1925) 77—104, 442—471. Žiūr. *V. Biržiška*, Lietuvių bibliografija, III, (antrieji) papildymai LXXXII psl. nr. 16 a. *A. R. Niemis*, Lietuvių liaudies dainų tyrinėj.: „Mūsų tautosaka", VI (1932) 38, 40, 41. *G. Korbut*, Literatura polska, I 182—183 (platūs bibl. nur.).

67. L e p n e r T h e o d o r, Der Preusssche Litauer, oder Vorstellung der Namensherleitung, Kindtaufen, Hochzeit, Lebens und Gemüthsbeschaffenheit, Kleidung, Wohnung, Nahrung und Ackerbau, Speise und Trank, Sprachen, Gottesdienst, Begräbnisse und andere dergleichen Sachen der Litthauer in Preussen, Danzig 1690, ²1774.

68. L i v l ä n d i s c h e R e i m c h r o n i k, žiūr. Reimchronik, nr. 88.

69. M a l a l a, Apie numirėlių deginimą Lietuvoje („Sovius"): Afsl Ph, IX (1886) 635. *F. Dobrianskij*, Opisanie rukopisej vilenskoj publičnoj biblioteki, cerkovno - slavianskich i russkich, Vil'na 1882, 249—250.

Ten paskelbta iš Malalos perrašinėtojo tėvo ir sūnaus pokalbis, kodėl Lietuvoje deginami lavonai. *E. Volter*, Mythlogische Skizzen (Bemerkungen zur lituslavischen Mythologie. Litauische Götter im russischen Malala vom Jahre 1261, Sonderabdruck aus AfslPh, IX (1886) 635. Plg. *E. Volter*, Litovskij katichizis N. Daukši, St. Petersbg. 1886, 178. *Mierzyński A.*, Zródła, I 126—137.

70. M a l e t i u s H i e r o n y m u s, Warhafftige beschreybung der Sudawen auff Samlandt sambt jhren Bockheyligen vnnd Ceremonien, (Wortgetreuer Abdruck nach dem in der Stadtbibliothek in Danzig befindl. Exemplar, 12 Bl., o. J. in 4°, Manuskript Msc. I. E. fol. Nr. 36, S. 370—384 jetzt Oa 767). Mitteilungen der Litterarischen Gesellschaft Masavia, Heft 8 (1902) 198—207.

Plg. Fk 7130, Wl 1814, Bl 4938.

„Warhafftige beschreybung der Sudawen..." buvo spausdinta anksčiau „Erläutertes Preussen", V (1742) 701. Bl 4997. Žiūr. *V. Biržiška,* Lietuvių biblgr., IV, t. 1 (tretieji) papild. CCIV psl., nr. 16 c. *G. Korbut:* Liter. pol. I 309 (bibl.).

71. Maletius Johannes, Libellus de sacrificiis et idolotria veterum Borussorum, Livonum, aliarum vicinarum gentium ad clarissimum virum doctorem Georgium Sabinum... scriptus, 1563.

Šitos knygutės resp. laiško, kurią sūnus Jeronimas Malecijus plačiai perdirbo, yra daug leidimų. 1582 m. leidimas yra Vytauto D. Un-to bibl. Spausdinta taip pat Scr. rer. Livonicarum II (1848) 389—392, kur įvardinta: „De sacrificiis et idolatria veterum Borvssorum, Livonum, aliarumque vicinarum gentium. Ad clarissimum virum Doctorem Georgium Sabinum, illustrissimi Ducis Prussiae conciliarium, Joannes *Menecius.* „Acta Borussica", II (1731) 40—412. (Žr. nr. 25). Su vokišku vertimu perspausdinta „Mitteilungen der Litter. Gesellschaft Masovia", Heft 8 (1902) 177—196. Atskiri leidimai nurodyta Wl 1813—1814, Fk 7129 (nurodyta 8 leidimai), plg. Bl 4995, 4996 ir *V. Biržiška,* Lietuvių bibliogr. II, papild. nr. 16 d., III, (antrieji) papild. LXXX psl., nr. 6a, 7a; IV, t. 1 (tretieji) papild. CCIII—CCIV psl., nr. 7a, $7a^1$, 16 b.

Malecijai Jonas, ir Jeronimas (tėvas ir sūnus) sužymėjo visą eilc dievų vardų. Apie juodu žiūr. *Sembrzycki Johannes,* Die Lycker Erzpriester Johannes und Hieronymus Maletius und des ersteren Brief „de sacrificiis et idolatria Borussorum" — eine Quelle für Ostlitauen: AM, Bd XXV (1888) 629—651. Nachträgliche Bemerkungen: AM Bd. XXVI 668—671. Atsp. Rec. M. Perlbach: KH 1890. *Koch F.,* Der letzte Druck des Joh. Maletius: AM, Bd. XL (1903) 481—507. *Bertuleit H.,* Das Religionswesen d. alten Preussen, 32—35 p. (žiūr. skyrius 3). *M. Biržiška,* Barzdukai, Liet. Encikl., II t., 1414—1415 sk. *G. Korbut:* Lit. polska I 302—303 (plati bibl.).

72. Mažvydas, Seniausieji lietuvių kalbos paminklai iki 1570 metams. (Spaudai parūpino Dr. J. Gerullis), Kaunas 1922.

LUB C 25018.

Apie lietuvių pagonybę žiūr. Mažvydo katekizmo 5 psl. (lot. įžanga), 9—10 p. (liet. įžanga). Mažvydo katekizmą išleido *A. Bezzenberger,* „Litauische und Lettische Drucke des 16. Jhr," Heft I (1874) — (atitaisymai ir papildymai Gött. Gel. Anz. 1874, 1484—86 p.; 1875 268—272 p. Rec.: *J. Basanavičius,* „Auszra", nr. 7—8 (1884) 240—244. Ištrauką apie dievus ir pagoniškus papročius išspausdino *A. Schleicher,* Lituanica, Sitzungsberichte der kaiserl. Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Classe, (1853) 88—89. Plg. *E. Volteris,* Lietúviška chrestomatija, St. Petersburg, 1904, 4 sk. (lot. tekstas), 6 sk. (liet. tekstas). Ištrauką žiūr. *E. Volteris,* Litovskij katichizis N. Daukši, 1886. *P. Klimas,* Lietuvių senobės bruožai, 1919, psl.80, 153, 460. Liet. vertimą lotyn, Mažvydo katekizmo įžangos in extenso žiūr. *M. Biržiška,* Rinktiniai mūsų senovės raštai, Kaunas 1927 6 p. (apie aitvarus, kaukus etc.), 8 p. (Mažvydo liet. žodis). Plg. *Bertoleit,* Die Reformation unter d. pr. Litauern, 27 psl. (žiūr. nr. 158). *A. R. Niemi,* Lietuvių liaudies dainų tyr.: „Mūsų Tautosaka", VI (1932) 43. Plg. MLLG, IV 418 p., V 150 p. (Gaigalaičio ištrauka iš 1573 m. postilės; žiūr. nr. 30). Apie Mažvydą žiūr. *V. Biržiška,* Liet. bibl. I p. 3 nr. 4; III, papild. nr. 4, 6; IV, papild. nr. 4, 5, 9.

73. Meyer, C. H., Fontes historiae religionis slavicae, Berolini (Walt. de Gruyter) 1931 112 in 8°.

74. Michalo Lituanus, De moribus Tartarorum, Lituanorum et Moschorum, fragmenta X et Joh. Lasicii de diis Samagitarum caeterarumque Sarmatarum et falsorum Christianorum, item de religione Armeniorum... Nunc primum per I. Jac. Grasserum. Basileae 1615.

Plg. nr. 66; žiūr. *Wl 1815* (vert. rusiškai), *Bl 5615, Fl 7068.* Plg. *Lelewel,* Dziejopisarstwo polskie. Polska, dzieje i rzeczy, I 10.

75. Miechowius-Miechowita (1456—1523), Chronica, Poloniae hist. corpus, ed. Pistorius, II, 1582.

Borzemski, Kronika Miechowity, Rozprawy Akademii Umiejętności, Kraków, wydział fil. - hist., XXVI 84. Miechovita mini, be kitko, žalčių kultą Lietuvoje.

76. M i e l c k e - (Ruhig), Litauisch - deutsches und deutsch - litauisches Woerterbuch, worinn das vom Pfarrer Ruhig ehemals herausgegebene zwar zu Grunde gelegt, aber mit sehr vielen Wörtern... vermehrt von Chr. Got. Mielcke, Königsberg 1800. (°, 576).

LUB C 314.

Mielcke, pasinaudodamas Ruhig'o ir Brodowskio žodynų medžiaga, savajame rašinyje sudėjo daug senovės prūsų lietuvių dievų vardų, išmėtytų pagal alfabetą žodyne: Aitwaras, Bangputys, Barzdukkai, Diewaites, Gabjauja, Girrystis, Giltinė, Jagaubis, Kaukas, Láima, Láimele, Perkunas, Pykulas, Žemyna, Žemynėle, Žempatys etc. Tų dievų reikšmė ir atributai yra žodyne vienu dviem sakiniu paaiškinta. Plg. *A. Schleicher*, Litaunica, Sitzungsber. der Wiener Akademie d. Wissenschaften, XI (1853), 90—103 (ištraukos iš Mielcke'e žodyno, sugretintos su Mažvydo, Rėzos ir Brodovskio patiektais dievų vardais) *V. Biržiška*, Liet. bibl., II, 402, 106 p.

* * 77. M i e r z y ń s k i A n t o n i (1829—1907), Mythologiae Lituanicae Monumenta. Źródła do mytologii litewskiej od Tacyta do końca XIII wieku (zebrał, ocenił i objawił Antoni Mierzyński), Warszawa 1892, 155 in 8°.

1) Cornerius *Tacitus* (5—33). 2) Wulfstan (34—38 p.), 3) Vita Sancti Adalberti (38—41). 4) Vita St. Adalberti, arcibyskupa Bruna z r. 1004 (41—44 p.). 5) Adam Bremeński (44—46 p.). 6) Mistrz Wincenty Kadłubek (47—50 p.). 7) Innocenty III. Łotwa 1199 (50—51 p.). 8) Oliverus Scholasticus (51—88 p.). 9) Układ w Chrystburgu z r. 1249 (88—97 p.). 10) Henryk Lotwak (97—114 p.). 11) Kronika Liwońska rymowana (114—124 p.). 12) Papież *Honoriusz III* (125 p.). 13) Papież Grzegoż IX (125—126 p.). 14) Wstawki Jana Malala (126—137 p.). 15) Kronika Wołynska (137—152 p.). 16) Dzierzwa (152—154 p.). 17) Magister Albrecht von Bardewik (154—155 p.).

Rec.: *Vanagas* (Pietaris), „Varpas", nr 1 (1894); *Sembrzycki:* AM, XXIX (1892) 578—580; *Sembrzycki:* „Wisła", VI (1892) 932—933; „Wędrowiec", (1892) 655; *Jan Karłowicz:* „Wisła', VI (1892) 634, plg. t. p. V 632 p.; *A. Brückner:* KH, VII (1893) 658—659. Plg. *Gw 256, Br 3200, Fk 12484* (nurodo 4 recenz.).

* * 78. M i e r z y ń s k i A n t o n i, Mythologiae Lituanicae Monumenta, (Źródła do mytologii litewskiej, Część II. Wiek XIV i XV. Zebrał, ocenił i objaśnił *Antoni Mierzyński...)*, Warszawa 1896 II + 154 in 8°.

LUB D 13062—63, D 13065.

Prakalboje autorius žadėjo kitais metais išleisti XV amžių liečiančius šaltinius dar III tome. Į jį turėjo patekti ištraukos iš J e r o n i m o P r a g i e č i o, D l u g o š o ir C h a l k o k o n d y l a s o. Šie visi autoriai priklauso dar XV amžiui. Tokiu būdu II-sis tomelis išėjo nebaigtas — nepilnas.

18) Piotr z Dusburga (1—55; 52—55 p. zdanie Lehrberga o Criwe). 19) Mikolaj z Jeroszina (55—69 p.). 20) Henricus de Hervord (69 p.). 21) Breve Chronicon Silesiae (69 p.). 22) Chronika Erfurcka czyli chronicon Sempetrinum (70 p.). 23) Piotr Suchenwirt (70—73) p.). Chronicon Dubnicense (73—79 p. — Kęstučio priesaika). 25) Rycerz de Sternegge, 1351 (79—82 p.). 26) Hermann de Wartberge (82—88 p.). 27) Brody krzyzackie (88—105 p.). 28) Wigand z Marburga (105—118 p.). 29) Jan z Posilge (118—121 p.). 30) Landesordnungen (121—129 p.). 31) Gilbert de Lannoy (129—131 p.). 32) Michał biskup Sambijski (131—144 p.). 33) Collatio episcopi Varmiensis (144— 146 p.). 34) Hennig Scharfenberg (146—149 p.). 35) Statuta provinciale Rigensis (Statuta abbreviata) (148—149 p.). 36) Mikołaj I biskup Sambijski (149—150 p.). 37) Henryk Beringer (150—152 p.). 38) Laurentius Blumenau (153—154 p.). Plg. *Br 3761, Gw 256.*

Rec.: *A. Brückner:* KH, XI (1897) 95—99. *A.Kuronėlis* (A. Alekna): „Tėvynės Sargas", nr. 6, 1396 m. *A. J(akštas)*, rašydamas Mierzyńskio mirties proga trumpą jo nekrologą („Draugija"), nr. 9 (1907) 121 psl., Mierzyńskio darbus taip apibudina: „Gilesnės moksliškos sintezės M. nesugebėjo savo veikaluose paduoti, nes iš prigimimo buvo daugiau darbščiu kompiliatoriu, negu tikru mokslininku. A. a. d-ras

V. Pietaris, kritikuodamas M. veikalus apie Lietuvos praeitį stačiai kaltino jį, kaipo tendentiškąjį ir net nesąžiningą lietuvių kultūros šmeižiką". Taip pat apie Mierzyńskio darbas gana neigiamai atsiliepė savo korespondencijoje kun. J. Tumui *Kaz. Būga*. Iš to rašinio aiškėja, kad prof. Jaunius ruošėsi visai sukritikuoti Mierzyńskio studiją „Romovė", „Mūsų Senovė" (veikėjų korespondencija), I (1920) p. 126, 129—130, 133, 136—137, 141—143.

79. O l i v e r u s S c h o l a s t i c u s, Scriptores rerum Prussicarum, I 241:

„...gens Livonum, Estonum, Prutonum variis erroribus delusa... colebal, Dryades, Amadryades, Oreades, Napeas, Humides, Satyros et Faunos. Sperabat enim super, quos nulla securis violare praesurabantur..." *A. Mierzyński*, Zródła, I 51—88. *G. Voigt*, Adalbert von Prag Berlin - Westend, 1898, 304 pst. 580.

80. P e k u l o, Tarkvinijaus, nuncijaus auditoriaus, 1579 metų Žemaičių vyskupijos vizitacijos ištraukos. Išspausdino *K. Jablonskis*, Papildomosios žinios apie kan. M. Daukšą: „Archivum Philologicum", IV (1933) 76.

Kaltinėnų vizitacija: „... Ego (Tark. Pek.) audivi, quod sunt etiam aliqui idolatrae, qui adorant serpentes, arbores, lapides et alia, sed ego nescio, qui sint et ubi sint".

81. P i c c o l o m i n i, (1405—1464), Aeneas Sylvius de Piccolomini: Scriptores rerum Prusic., IV (1870) 237.

Lietuvą liečiančią teksto dalį išspausdino *A. Janulaitis*, Enėjus Silvius Piccolomini bei Jeronimas Pragiškis ir jų žinios apie Lietuvą XIV—XV amž. (Istorijos kritikos piešinys), Kaunas 1928, 59 (žalčių garbinimas etc.). Piccolomini viską apie Lietuvą yra paėmęs iš Jeronimo Pragiečio pasakojimo, kuris Lietuvoje buvo krikščionybės apaštalas Vytauto laikais, bet pats nieko neparašė. Apie lietuvių tikybą žiūr. *Janulaičio* studijėles 31, 49 psl. Plg. *M. Andziulytė* (dr. Ruginienė), „Die Anfänge des Bistums Samaiten, nebst einer Untersuchung über den Bericht des Aenea Sylvio de Piccolomini (Pius II) über Litauen (Diss.), Friburg (Šveic) 1923 (mašinraštis).

82. P r a e t o r i u s M a r t h a e u s (1635—1707), Deliciae prussicae oder Preussische Schaubühne im wörtlichen, Auszuge aus dem Manuskripte, herausgegeben von Dr. *M. Pierson*, Berlin 1871, XV 152.

Pierson yra išleidęs Pretorijaus rankraščio ištraukas. 16—17 (medžių kultas), 41—48 p. *Pr. Meškauskas*, Diss. Leipcige 1934 m. Plg. *Bl 5030, Br 1769*. Praetorijaus lietuvių religiją liečiančias ištraukas žiūr. *A. Mierzyński:* Romowe, žr. sk. 3.

83. P r a e t o r i u s M a t h., Orbis Gothicus, id est historica narratio omnium fere Gothici nominis populorum origines, sedes, linquas, regimen, reges, mores, ritus etc., Oliva 1688.

Liber Ip. 75—76 (aisčiai); Liber II (1689) p. 22, 24—25.

84. P r e u s s i s c h e s U r k u n d e n b u c h: Politische Abtheilung (Bd. I, erste Hälfte, herausgeg. von Philippi und Wölky), Königsberg i. Pr. 1882. (Zweite Hälfte, herausgegeg. von August Seraphim), 1909,

1249 metų Christburgo sutartis (158—165). Svarbios žinios apie „Curche", pagoniškus papročius, „Tulissonus", „Ligaschonus" (quasi gentilium sacerdotes) etc. (I^1, 161 I^1, 18 (moter. lyties vaikų žudymas); I^2, 112 (ydola); I^2, 310, 372, 442, 508 minima „silva sancta".

85. P r ū s ų v a l d ž i o s į s a k y m a i (1578).

Prūsų hercogas Jurgis Friedrichas dviem 1578 m. raštais (jiedu yra Karaliaučiaus valstybiniame archyve) įsako prūsų lietuviams mesti pagoniškus papročius ir šiaip krikščioniškai gyventi:

1) Į s a k y m a s T i l ž ė s a p s k r i č i o b a ž n y č i o m s. Hercogas rašo: „...iag ne tiktai Kaukenuose bet ir kitasa wietasa, ir weikei wissuosa kiemuosa

Tilszies walscziaus, teipaieg ir sche mieste lietuwas basznitczaye per Kurschus ir lietuwnikus iju priszadais, mietimu waschkinu kudikeis alba sunareis kitakeis bei galwiju darimais teipaieg uszkalbeghimu saitu dawimu, Rhetcza begin'mu alba sukimu ir kitais daiktais, didis stabu meldims bei Diewa panekinims... (žmonės) „wissakiu stabu meldimu" per vestuves ir kitas apeigas laikosi „pagonischkus pratus". Tekstas (pirmą kartą) *G. H. F. Nesselmann'o* atsp. NPrPrBl, andere Folge I p. 241—246, 400 (pataisos) Atspausdino ir pataisė jį *A. Bezzenberger*, Nachrichten der der K. Gesellschaft der Wissenschafften zu Göttingen, philolog.-histor. Klasse, 1877, 263—264 p. Pagal du nuorašu atspausdino *J. Gerullis*, Senieji lietuvių skaitymai, 1927, 1 dal. 58, 59 p. (apie pagonybę).

2) Jurgio Fridricho įsakymas Ragainės apskričio bažnyčioms: „..die Ambts Vnderthanen, beuoraus die Littauen, ein wildes rholoses leben führen... allerley Missbreuche, Abgettereyen, Bortten vnd dergleichen üben vnd treiben... Mes priegitam ischtirem iog daug Kurschu ir Lietuwniku... didi Deiwiu alba stabu garbinaghima dara alba laika atla(n)kidami Ga'us, affierawadami bernelius waschka alba sanarius kak'us isch waschka padaritus ir paweiksl'us bandikschczia kakià daranczius ir kitus szalineghimus alba szinavimus bei burtawimus laikantis..." *A. Bezzenberger*, Nachrichten der K. Gesellschaft des Wissenschaften zu Göttingen, philolog.-histor. Classe 1877, nr. 12, 246—251. Antrukart vėl tą patį su lietuviško teksto komentaru paskelbė *A. Bezzenberger*, Eine neugefundene litauische Urkunde v. J. 1578, AM XIV (1877) 459—475. *J. Gerulis*, Senieji lietuvių skaitymai, I, 61—65. *E. Volteris*, Lietúviška chrestomatija, St. Petersbg. 1904, 98 sk. (apie pagonybės liekanas); mūsų rašomąja kalba tekstą atsp. *M. Biržiška*, Rinktiniai mūaų senovės raštai, 1927, 13. Vokiškąją teksto dalį žiūr. *K. Jablonskis*, Lietuviški žodžiai Lietuvos oficijalinėje kalboje, 1936, 20 („Burtnik").

86. *Recessus Generalis* der Kirchen Visitationen Insterburgischen und anderer Littawischen Embter im Herzogtumb Preussen, De Anno 1638: „Preuszisches Provinzial — Kirchenblatt', V Jahrg., Königsberg, (1843) 259—333.

To „Receaso" ištraukos žiūr. *A. Bezzenberger*, Zur litauischen Bibliographie, AM, XVII (1880) 206—207. Vizitacijoje yra aprašoma lietuvių laidotuvių papročiai. „...ist es ein gantz Heydnisch und Abergläubiges Werck, dasz etliche Littawen jhren verstorbenen die beten kleider anziehen vund auch Gelt ins Grab mit werffen, gleich alsz wenn sie dort in dem andern und ewigen Leben Kleidung und Zehrung bedürffen... Man findet auch..., das viel Burtenicker, Wahrsager und Zanteler an Mannes und Weiber Personen unter den Littawen giebet..." Žmonės jais naudojasi ir kviečia juos įvairiose nelaimėse, jiems labai tiki ir t. t. Tekstas atspausdintas. MLLG *K. Jablonskis*, Lietuviški žodž'ai Lietuvos oficijalinėje kalboje, 1936, 20—21. I (1883) 36—40. Corpus Constitutionum Prutenicarum, ed. Georg Grube, 1721. Pars I, 72.

K. Jablonskis, Lietuviški žodžiai Lietuvos oficijalinėje kalboje, 1936, 20—21.

87. *Regesta Lithuaniae* ab origine usque ad Magni Ducatus cum regno Poloniae unionem. (Tempora usque ad annua 1315 complectens). Recensuit Henricus Paszkiewicz, Cracoviae 1930, I.

Apie lietuvių religiją kalbama šiuose nr. nr.: 1 (Tacitus), 28, 60 (Dusburgas, III cap. 5), 75 (Henrikas Latvis), 113 (t. p.), 311 (Ipatjevo metr.), 567.

88. *Reimchronik*, die Livländische, herausgeg. von Leo Meyer, Paderborn 1876.

Senesni leidimai: Scriptores rerum Livonicarum, I (1848); *F. Pfeiffer'io*, 1844. Lietuvių religiją liečiančios vietos: eil. (Verse 1436, V. 4680 ir t. t.).

89. *Relacye nuncyuszów* apostolskich i innych osób o Polsce od roku 1548 do 1690 (Ed. E. Rykaczewski), Berlin—Poznań 1864, I.

LUB D 36073.

Apie pagonybę ir jos liekanas: 1) 98 psl. (opisanie królestwa polskiego przez Bernarda Bongiovanni z roku 1560). 2) 160 psl. Žemaičiuose žalčių garbinimas (Opis Polski przez Mos. Fulwiusza Ruggieri w roku 1565). 3) 185 psl. — daug

pagonystės liekanų Žemaičiuose (Relacya o stanie Polski złożona papieżowi Piusowi V przez nuncyusza jego Juliusza Ruggieri u dworu króla Zygmunta Augusta roku 1568. 4) 248 psl. — saulės, miškų ir namuose laikomų žalčių garbinimas (Relacya o Polsce z roku 1575 przez posła Weneckiego Hieronima Lippomano. Plg. *J. Puryckis,* Die Glaubenspaltung in Litauen, 67 (mini nuncijų rel acijų I d. 98, 160 ir 248 psl.).

90. *Rostowski Stanislaus,* Lituanicarum societatis Jesu historiarum libri decem (1768), recognoscente Joanne Martinow. Paris—Bruxelles 1877.

LUB Fs 47 (1 leid.) E 7395.

Rostowski'o istorijoje yra keletas vertingų nurodymų apie Žemaičių pagonybės liekanas XVI—XVII amž.: 10 p. (Perkūnas), 111—113 (platus ekskursas apie dievus ir garbinamuosius objektus), 251, 252. Istorijoje yra išspausdintas M. Giedraičio laiškas apie Žemaičių pagonybę (žr. nr. 47). Plg. *Brückner A.,* Mythologische Studien (Beiträge zur litauischen Mythologie... Aus Rostowskis Geschichte der litauischen Ordensprovinz der Jesuiten): AfslPh, IX (1886) 1—35, 161—191.

91. R u h i g P h i l i p p, Litauisch — Deutsches und Deutsch — Littauisches Lexicon Königsberg 1747, 1—2 192 + 424.

LUB Cs. 3914 (Vitr.).

92. R u h i g und M i e l c k e G. Chr., žiūr. Mielcke nr. 76.

LUB Cs. 3629.

93. S t a t u t a P r o v i n c i a l i a C o n c i l i i R i g e n s i s (1428): *Jacobson:* Geschichte der Quellen des Kirchenrechts des Preussischen Staats, Bd. I. Anhang 39 psl.; 64—65 psl. (žr. nr. 63).

Mierzyński A., Zródła, II 146—149; Scr. rer. Pruss., III 543. Minima daug pagonybės liekanų Livonijoje. Žr. nr. 63. *J. Bender,* Zur altpr. Mythologie und Sittengeschichte, AM, IV (1867) 4 psl. 6.

94. S t e l l a E r a s m u s: De Borussiae Antiquitatibus: Scriptores rer. Prussic., IV 294.

„...praecellentes arbores ut robora, quercus, deos inhabitare dixerunt, ex quibus sciscitantibus responsa reddi audiebantur, ob id nec huiuscemodi arbores caedebant, sed religiose ut numinum domos colebant... Sen. leidimas: Acta Borussica, I 99—143.

95. S t r y j k o w s k i M a c i e j, Kronika polska, litewska, żmódzka i wszystkiej Rusi, Warszawa 1846, I—II.

I t. 142 psl. (bendrai apie dievus), 143—144 p. („Romowe", „Kriwe-Kriwejto", „Žnicz"), 144—145 p. („Bogowie litewscy, żmodzcy, sambjiscy, lotewscy i pruscy"), 145—150 p. („Litewscy zaś i zmodzcy bogowie ci byli osobliwi"), 311 p. (Perkūno dievas); t. II 149—150 p. (lietuviškas dialogas). Apie jį plg. *J. Matusas-Sedauskas,* Albertas Vijukas Kojalavičius kaip Lietuvos istorininkas: „Praeitis", I (1930) 328. *J, Gerulis,* Senieji lietuvių skaitymai, 1927, 84. Seniausias Strijkowskio kronikos leidimas yra Karaliaučiuje 1582 m. *G. Korbut* Lit. pol. I 240—243 (bibl. nur.).

96. T s c h a k e r t P a u l, Urkundenbuch zur Reformationsgeschichte des Herzogthums Preussen, Leipzig 1890, I (Einleitung), II (1523—1541), III (1542—1549).

Bd. I p. 9—11 (apie pagonybės liekanas Prūsuose 16-me amž); p. 166—168 (apie „Constitutiones synodales evangelicae" — 1530); Bd. II nr. 371 p. 126 (Reformationsmandat für das Hzgt. Preussen); nr. 417 p. 142 (Turinys: „gemeyne Landesordnung der Hzgt. Preussen" — 1525: 10, Artikel: „von Zauberei und Bockheiligen" — išsp. 1526 m.); nr. 700 p. 235. (Constitutiones synodales evangelicae — regestas); nr. 1286 p. 411. (Die dritte preussische Landesordnung — 1540 (išsp.): (ein Abtchnitt) „von Zauberei und Bockheiligung, kaip 1525 m.). Bd. III nr. 2381 p. 265 (Johannes Maletius — platokas bibliografinis nurodymas apie atskirus J. Malecijaus leidimus). Žr. nr. 71.

97. W o l f f e n b ü t t e l'i o Postilla, žiūr. Bielauk, nr. 30.

98. V o l't e r E. Litovskij katechizis Daukši, St. Petersbg. 1886, žiūr. Daukša, nr. 40.

LUB D 772.

99. V o l t e r E., Zur Geschchte des litauischen Hexenwesens (žinawimas). MLLG, IV (1899) 375—382.

100. W u l f s t a n, Wulfstan's Reisebericht über Preussen: Scriptores rerum Prussicarum, I (1861) 732—735.

380—381 psl. 1 pst. lotyniška ištrauka apie latvių burtininkų apeigas.

III. LITERATŪRA.

1. *Apskritai apie lietuvių ir kaimynų mitologiją*

Čia yra sužymėta iš bendrosios pagonių religijų bei mitologijos istorijos pirmiausia tie veikalai, kuriuose vienu ar kitu būdu liečiama lietuvių, resp. jų kaimynų mitologija.

101. B e r t h o l e t A l f r. und L e h m a n n E d v., Lehrbuch der Religionsgeschichte, 1925.

A. Brückner, Slaven und Litauer.

102. B r ü c k n e r A., Mythologische Studien: AfslPh, VI (1882) 216—223 (I. Pripegala); IX (1886) 1—35, 161—191 (II. Beiträge zur litauischen Mythologie aus der Hypatioschronik und aus Rostowski's Geschichte der litauischen Ordensporvinz der Jesuiten; Unglaubwürdigkeit der Sammlung Veckenstedt's); XIV (1892) 161—191 (III. Mythol. Studien).

Plg. *A. Brückner*, Mytologische Studien: AfslPh, III (1878).

103. B r ü c k n e r A., Mitologja, jej dzieje, metoda i wyniki (Bibljoteka Warszawska), 1893, II 490—523.

104. B r ü c k n e r A., Osteuropäische Götternamen (Ein Beitrag zur vergleichenden Mythologie). Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen 1922, 50 tom. 161—198 p.

105. B r ü c k n e r A., Mythologische Thesen: AfslPh, 40 (1925) Heft 1—2, p. 1—25.

Apie Brücknerį, kuris yra rašęs gana daug iš lietuvių mytologijos, žiūr. *M. Biržiška*, Liet. Enc., IV.

106. B ū g a K., Medžiaga lietuvių, latvių ir prūsų mytologijai: 1 sąs. (Rickoyot'as, Suaistix, Idolum, Panicke), Vilnius 1908, 23 psl.; 2 sąs. („Romowe", „Criwe", „Zincz", „Waidelotte"), Vilnius 1909, 22 psl.

LUB D 13242, D 13250.

107. C a l a n d W., Die vorgeschichtlichen baltischen Totengebräuche. Archiv für Religionswissenschaft, 17 (1914) 476—512.

108. E h r e n r e i c h P., Die allgemeine Mythologie und ihre ethnologische Grundlagen, 1910.

109. Eckermann K., Lehrbuch der Religionsgeschichte und Mythologie, Halle 1845—1849. 4 Bde. Neue Titelausgabe Bd. I, II. 1848.

Bd. IV: Slaven und Preussen. Žiūr. *Wl 1858, Bl 4958.*

110. Gray L. H., Baltic Mythology: „The Mythology of all Racew", ed. L. H. Gray Boston 1918, III 316—330.

111. Grewingk C., Ueber heidnische Gräber Russisch — Litauens und einiger benachbarten Gegende insbesondere Lettland und Weissrusslands (Verhandlungen d. gelehrten Estnischen Gesellschaft), (1871), Bd. VI, Heft 1—2.

112. Grimm J., Deutsche Mythologie, Göttingen 1854.

113. Guirand Félix, Mythologie générale, publiée sous la direction de Félix Guirand, Paris (Collection in — 4° Larousse) 1935.

Skyriai: Mythologie slave, par *G. Alexinski* p. 250—269; Mythologie lituanienne, par *G. Alexinsky* et *F. Guirand* p. 270—277 (18 iliustr.). Žiūr. J. Balio pranešimas „Liet. Aide", (1935 rugsėjo mėn.).

114. Güntert H., Über die Namen des indogermanischen Donnergottes, Heidelberg 1914.

* 115. Hanusch Ignaz Johann, Die Wissenschaft des Slawischen Mythus im weitesten, den altpreussisch — lithauischen Mythus mit umfassenden Sinne. (Nach Quellen bearbeitet, sammt der Literatur des slawisch — preussisch — lithauischen Archäologie und Mythologie), Wien 1842. Tas pats — Lemberg — Tarnów 1842, XX + 432 in 8°.

LUB D 12499.

Žiūr. *Bl 4946, V. Biržiška,* Liet. bibl., IV, t. 1 (tretieji papild.) nr. 754 a CCLXV p. 212—231 psl. — Von den Grundzügen der slawisch — preussischen Mythen; 231—246 p. — von den Grundzügen der litauischen Mythen. Verhältnis d. lithauischen Sprache und Mythen zu den slawischen. Žr. nr. 120.

116. Hopkins Grace Sturtevant, Indo-european deiwos and related words, Philadelphia (Linquistie Society of America) 1932, 83 in 8°. Lanquage Dissertations 12 — Yale university dissertation.

Rec.: W. Brandstein, I. F., 51 (1933) 178—179.

117. Ingermann B. S., Grundtraek til en Nord — Slavisk og Vendisk Gudelaere, Kjobenharr 1824, 4°.

21 psl. kalbama apie Vaidėvutį, 24 p. — apie prūsų dievą Perkūną ir t. t., žiūr. *Bl 4964.*

118. Kirchen-Staat, Orientalischer, worinnen enthalten der Zustand: 1) griechischer Kirchen unter denen Turcken... 6) Armenischer... Deme auch beygefüget derer... alten... Litthauer, Samogiten und Churländer heydnischer Gottesdinst und Aberglauben, 1699.

Lietuvių mitologija 133—151 p.. plg. *Bl 4972.*

119. Kirkor A., Hroby a mohyly predhistorycke w Polsce, na Litwe a Rusi, Sbornik Slovianski Roč. 1882, Praha, I 1—28.

Plg. „Przegl. archeol. bibliogr.", III (1881) 131.

120. Kraszewski Józef Ignacy, Mytologja słowiańska i prusko-litewska (wedlug d-ra Hanusza): „Ateneum", (Kraševskio leidžiamas) II (1843) 26—61.

Žiūr. nr. 115. Plg. *Bl 4976, Gw 213.*

121. Lehmann E., Die Götterdämmerung in der nordischen Mythologie, Königsbg. i. Pr. 1881.

Rec.: *A. Rogge:* AM, XVIII 494—495.

122. Liebusch Geor., Skythika, oder etymologische und kritische Bemerkungen über alte Burgreligion und späteren Fetischismus, mit besonderer Berücksichtigung der slavischen Völker und Götternamen. (Mit einem Vorwort des Herin Prof. C. Ritter), Camenz 1833, 8⁰. Plg. *Bl 4986.*

123. Lippert Julius, Die Religionen der europäischen Culturvölker, der Litauer, Slaven, Germanen, Griechen und Römer, in ihrem geschichtlichen Ursprunge, Berlin 1881, XX + 496 in 8⁰.

68—77 psl. apie lietuvių religiją. Rec.: *Brachmann K. D.:* „Zeitschrift f. Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft", XIII (1882) 455—479. *Bassianis* (J. Basanavičius): „Auszra", nr. 2, (1883) 29—50.

124. Lukken H., Die Traditionen des Menschengeschlechts oder die Uroffenbarung Gottes unter den Heiden, Münster 1896.

Apie lietuvių religiją 229, 437 psl. ir k.; *Bl 4989.*

125. Mannhardt W., Die Korndämonen, Berlin 1868.

126. Mannhardt W., Der Baumkultus der Germanen und ihrer Nachbarstämme, Berlin 1875.

127. Mannhardt W., Antike Wald- und Felkulte aus Nordeuropäischer Überlieferung erläutert. 1875—1877, II; ²1904—1905.

128. Mannhardt W., Roggenwolf und Roggenhund, Danzig 1865.

129. Meyer (Maier) Fr., Allgemeines mythologisches Lexicon (Erste Abteilung, welche die nicht altclassischen Mythologien der Sineser, Japaner... der Slawen, Finnen, Lappen... enthält. Vols. 1—2), Weimar 1803—1804.

Bl 4999.

130. Mierzyński A. Dr., Przyczynki do mytologii porównawczej (Atsp. iš „Biblioteka Warszawska"), Warszawa 1867, 38 in 8⁰.

LUB *D 22522.*

131. Miller V., Očerki arijskoj mitologiji v sviazi s drevnejšei kulturoj. I. Asviny — Dioskury, Moskva 1876, 8 + 351 in 8⁰.

Apie lietuvių mitologiją 129—133 psl. *Bl 5008.*

132. Mythologie Générale publiée sous la direction de *F. Guirand* — žiūr. Guirand, žr. nr. 113.

133. Mythologie, „Der grosse Herder", VIII (1934) 868—871 sk.

134. Mone Franz Jos., Geschichte des Heidenthums im nördlichen Europa. I: Die Religionen der finnischen, slavischen und skandinavischen Völker (Vols. 1—2), Leipzig u. Darmstadt 1822—1823.

Tom. I 5–ji dalis 79—99 psl. — lietuvių mitologija. *Bl 5010.*

135. Nehring (Prof. in Bresl.), Die Anbetung der Ringelnatter bei den alten Litauern, Samogiten und Preussen. — „Globus", herausgeg. von André, 73 (1898) 65.

Plg. MLLG. *Bl 5014.*

136. Orientalischer Kirchenstaat, žiūr. „Kirchenstaat", nr. 118.

137. P o g o d i n A. N., Paasanen (Itäsuomalaisten kansain Runoudeata) Helsingissa 1897. — Izvest. otd. russk. jazyka i slovesn. Imper. Akad. Nauk, 1900, V 351.

Yra minima gaidžio, balandžio kultas pas slavius ir lietuvius, Bl 8430.

138. S i e c k e E r n s t, Götterattribute und sogenannte Symbole. Nebst Abhandlungen: 1) Über die Mythologischen Anschauungen der Litauer (Letten), 2) Über die Naturgrundlage der römischen (altitalischen) Religion), Jena 1909, VIII + 313.

LUB *D 16482, C 7855.*

139. S i e m i e ń s k i L., Podania i legendy polskie, ruskie i litewskie, Poznań 1845, X + 163 in 8°.

LUB *D 6808.*

Padavimų ir legendų tarpe yra: 10) Królowa — Baltyku (iš L. Jucevičiaus atsim.), 17) Witolf (iš Norbuto istor.), 23) Wajdelotka (iš Norbuto), 36) Dżuga (iš L. Jucevičiaus), Djabel i piorun, Wodnice, Madry Uburtis i djabel etc. žiūr. *V. Biržiška,* Liet. bibl., IV, tom. 1, (tretieji) papild. nr. 810 a, p. CCLXIX. Pl. *Gw 350, Bl 5260.*

140. S c h m i d t W., Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, 1930.

141. S c h r a d e r O., Realexikon der indogermanischen Altertumskunde. (Grundzüge einer Kultur - und Völkergeschichte Alteuropas), Strassburg 1901.

142. S c h r ö d e r L. V., Die arische Religion, 1914—1916.

143. S c h w a r t z W., Indogermanischer Volksglaube, Berlin 1885.

Rec.. „Liter. Centralbl.“ (1186) p. 436; *Bl 5035.*

144. S c h w a r t z F. L. W., Der Ursprung der Mythologie, Berlin 1860.

145. S c h w e n k, Mythologie der asiatischen Voelker, d. Aegypter, Griechen, Roemer, Germanen und Slaven, Frankfurt a. M. 1843.

146. T e t z n e r Fr., Die Slaven in Deutschland. Beiträge zur Volkskunde der Preussen, Litauer und Letten, der Masuren und Philiponen, der Tschechen, Mährer und Serben, Polaken und Slowinzen, Kaschuben und Polen, Braunschweig 1902.

LUB *D 1323.*

R.: A. Brückner: KN, XVIII (1904) p. 104—106. Dr. *J. B–s* (Basanavičius): Dr. Tetzneris Lietuvoje: „Varpas“, nr. 5 (1896) 67. AM, XXIX 137. Autorius kalba apie Romovę, dievus.

147. U s e n e r H e r m a n n, Götternamen. Versuch einer Lehre von der religiösen Begriffsbildung 1895 (Zweite unveränderte Auflage mit einem Geleitwort von Eduard Norden), Bonn 1929, X + 392.

LUB *D 21585.*

Litauische Götter 79—106 p. (alfabetinis liet. dievų sąrašas su interpratacija). Lettische Götternamen 106—109 p. Übersicht der litauischen Götter 110—115 p.

148. U s e n e r H. — S o l m s e n F., Litauische und Lettische Götternamen, Bonn 1894.

LUB *D — 14364.*

Sonderabdruck aus Useners Götternamen. *Br 3517, Bl 5048. Rec.:* V. Jagič: AfslPh. XVII (1895) 307—308. Austrums 1896 p. 68; *A. Brückner*, KH, XI (1897) 95—99.

149. V o l t e r, Göttersteine und Steinbilder in Südrussland, Böhmen und Litauen. Archiv f. Religionswissenschaft, 1889, II 258—261.

150. *Z u b a t ý* J., Z baltske demonologie. (Iš baltų demonologijos): „Listy fil.", XX (1893) 34—37. Plg. *Bl 4961*.

2. *Apie lietuvių religiją bendruose (istorijos ir k. gretimų mokslų) veikaluose,*

Šios biblijografijėlės skyrius, be abejo, neturi tikslo sužymėti visa, kas tik buvo pasakyta bendresnio pobūdžio veikaluose apie senovės lietuvių bei aisčių religiją. Juk visa tai sunku ir nėra pagrindo suregistruoti. Daug kartų buvo užsiminta apie senųjų lietuvių tikybą propagandinėje vokiečių D. Karo literatūroje, enciklopedijose, mokykliniuose vadovėliuose ir t. t.

151. A r b u s o w L e o n i d. s e n., Grundriss der Geschichte Liv.-Est- und Kurlands, Riga 1918.

152. A n t o n o v i č V. B., Monografij po istoriji zapadnoj i jugozapadnoj Rossiji, Kiev 1885, I 17.

153. B a c z k o, L., v., Geschichte Preussen, Königsberg 1792—1800, 6 Bde.

154. B a l i ń s k i M. i L i p i ń s k i T., Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym, Warszawa 1843—1846, I—II.

155. B a r t i u š k o v P. N., Belorusija i Litva (Istoričeskija sud'by Severo-zapadnago kraja), St. Peterburg. 1890, 49 p. 5 past.

156. B e l i a j e v I. D., Očerk istoriji Severo-zapadnago kraja Rossiji, Vilna 1867.

157. B e n e d i c t s e n Meyer Age, Lithuania („The awakeningk of a Nation"), Translation from the Danisch Language, Copenhagen 1924.

„Part II: The myths, the legends, and popular imagination of the lithuanians", psl. 43—61 (Iliustracijos, namų ugnelė, perkūnas, krivė, vaidilutė, Romovė etc.).

* 158. B e r t u l e i t Johann, Die Reformation unter den preussischen Litauern (Ihre religiös-kirchliche Entwicklung v. d. Regierungszeit Herzog Albrechts bis zu der Friedrich Wilhelms I, I t. „Jahrbücher der Synodalkommission f. ostpreuss. Kirchengeschichte 2", 1932, 5—79 n.; apie pagonybę 64—77 p. To rašinio ištraukos: Jahrb. d. Phil. Fak. Koenigsberg i. Pr. 1932, 27—28 p.

159. B o b r z y ń s k i Michal, Dzieje Polski, 1887—90 I.[3]

160. B r i a n c e v P. D., Istorija Litovskago gosudarstva s drevniejšich vremion, Vilna 1889.

Kaip Batiuškov'o ir Beliajev'o knygos, ir ši yra perdėm rusofiliška, nors gana plati, bet nekritiška ir nemoksliška. Rec.: *J. Jablonskis:* „Varpas", n. 10 (1891).

161. B r ü c k n e r A., Dzieje kultury polskiej, Kraków 1931, I;

Litwa 413 psl. (mitologija). Kaip visi veikalai Briuknerio ir šis yra lietuviams labai nepalankus. Aiškiai matyti autoriaus tendencija.

162. B r ü c k n e r A., Starożytna Litwa (Ludy i bogi. Szkice historyczne i mitologiczne), Warszawa 1904, 166 in 8⁰.

18—32 psl. (Mitologia), 39—60 p. (prusowie, wiara), 65—86 p. (wiara litewska), 98—116 (Żmudź, wiara, 124—138 p. (Łotwa, Wiara), 139—166 p. (Próby objasnienia kilku wierzeń i kultów. Stopien mitologji litewskiej w porownaniu z innemi. Charakterystyka mitologji litewskiej).

163. B ū g a K., Aistiški studijai (Tyrinėjimai lygintinojo prūsų, latvjų ir lietuvjų kalbômoksljo srityje), Peterburgas 1908 1 dal.

LUB D 512, D 8951, D 30989.

Dievų vardai ir jų pavadinimų etimologija, 156—163 psl. Papildymus bei pataisas prie savo aiškinimų „Aist. stud." Būga davė „Kalboje ir senovėje" (žr. nr. 164).

164. B ū g a K., Kalba ir senovė, Kaunas 1922, 1 dal. Iš lietuvių mitologijos yra šie straipsneliai, kurie papildo arba pataiso jau anksčiau paliestus jo dalykus: 10. „Romova" (14 p.) 14. Žinčius (15 p.) 21. Patrimpos su giminaičiais (24 p.) 23. Dievai Pikulas ir Patulas (25 p.) 24. Prūsų dievas Kurka (41 p.). 26. Krivė (59 p.). 29. Prūsų dievas Aušautas (76 p.). 31. Prūsų dievas Gardaitis (77 p.). 59. Waidelotte (116 p.). 66. Prūsų dievai Pilvytas ir Žvaigstikas (132 p.). 67. Panikas ir Ukapirmas (133 p.). 80. Stovyla (132—173 p.). 99. Gabija (257—258 p.). Ragana (260 p.). Slibinas (283 p.).

165. B ū g a K., Lietuvių kalbos žodynas, Kaunas 1924, 1 sąs.

Per Būgos leidžiamą žodyną būtų perėjusi visa lietuvių mitologija tam tikra alfabeto eile. 2-jose žodyno sąs. tėra tik du terminai: „Aitvaras" 27—28 psl. ir „Alkas" 57—58 p.

166. C h o d y n i c k i, K., Próby zaprowadzenia chrześcijaństwa na Litwie przed r. 1386: „Przegląd historyczny", XVIII (1914) 215.

167. C h o d z k o Léonard, La Pologne historique, littéraire, monumentale et illustrée, Paris 1839—1841, III.

Mythologie 404—416 psl. *Wrotnowski* Felix, Esquisse sur la religion paienne sur les traditions populaires et sur les anciens usages des Litvaniens, žiūr. sk. 6 d.

168. D a u k a n t a s S., Darbay senuju Lituwiu yr Żemayicziu 1822 (Spaudai paruošė Vaclovas ir Mykolas Biržiškai), Kaunas 1929.

30—38 psl. — Tykieimas senuiu Letuwiu ir Žiamaitiu. 38—41 psl. Laikoiemas senuiu Letuwiu ir Žiamaitiu. Apie šito Daukanto veikalo ryšį ir santykį su jo „Būdu", žiūr.: *M. Biržiškos:* Būdas senovės lietuvių kalnėnų ir žemaičių; „Liet. Encikl.", t. IV (1935) sk. 906—911.

169. D a u k a n t a s S., Buda senowęs — Lētuwiu kalnienu ir Žemajtiu (Jokybs *Laukys),* Petrapilie 1845.

LUB D 26401, D 14716, D 13072, D 13031, D 10708.

Antras leid. 1892 m. (VI+217) Plymouth, Pa, 65—124. Tikyba senovės lietuvių. Žiūr. *M. Biržiška,* Būdas senovės lietuvių kalnėnų ir žemaičių: „Liet. Encikl." t. IV (1935) sk. 906—911. Br 2497.

170. D a u k a n t a s S., Lietuvos istorija (Nuo seniausių laikų iki Gediminui, D. L. K.), Plymouth Pa 1899, 1 dal.

LUB *D 13057.*

„VIII. Lietuvių ir Žiamaiczių tikyba", 75—87 psl. „IX. Lavonų arba nabasztininkų laidojimas. Jų stipos arba gėrynės", 87—90 psl.

171. Eckermann K., Lehrbuch der Religionsgesch. u. Mythologie, žiūr. nr. 109.

172. Ewald Albert Ludwig, Die Eroberung Preussens durch die Deutschen, Halle 1872, I—IV.

Apie senprūsių tikėjimą: Erstes Buch (Berufung und Gründung), Halle 1872, 141—143 p.

173. Dovnar-Zapolski M. V., Čarodejstvo v severo-zapadnom kraje v XVII—XVIII st. (Istoriko-etnografičeskij etiud), Moskva 1890. Etnografičeskoje obozrenije 1840, V 49—72 p.

Plg. *E. Volterio* nuomonę apie tą darbą: Zur Geschichte des lit. Hexenwesens, MLLG IV (1899) 375—376 psl. *Bl 8388.*

174. Fijałek Jan. Dr.. Kościół rzymsko-katolicki na Litwie (Uchrześcijanienie Litwy przez Polską i zachowanie w niej języka ludu po koniec rzeczypospolitej. Polska i Litwa w dziejowym stosunku), 1914.

Apie pagonybės liekanas Lietuvoje XVI amž. 299—312 psl.

175. Geitler Leop., Litauische Studien, Prag 1875.

176. Gruševskij M., Istorija Ukrajiny-Rusi (XIV—XVI viku). Kijiv-Lviv 1907, IV.[2]

177. Jaroszewicz J., Obraz Litwy pod względem jej cywilizacji, od czasów najdawniejszych do końca wieku XVIII (Litwa pogańska), Wilno 1844, 1 dal.

177—199 psl. — senovės liet. religija. Beveik visa medžiaga imta iš Narbuto istorijos I-jo tomo. 1844 2 dal. — pagonystės liekanos vėliau (28—29 p.).

178. Jucewicz Adam Ludwik, Rysy Żmudzi, Warszawa 1840, 52.
LUB C 14029

(Psl. 10—13 Mądry Urbutis ir djabeł). Apie Liudviką Adomą Jucevičių žiūr (jo biografija) „Draugija" nr. 30 (1909) 168—177 (rašė Pranas).

179. Jucewicz A. L., Wspomnienia Żmudzi, 1842, 211 p.

180—211 psl.: Dekrety na czarowników.

180. (Jucewicz A. L.) Ludwik z Pokiewa, Litwa pod względem starożytnych zabytków, obyczajów i zwyczajów skreślona, Wilno 1846, 381.
LUB D 20499.

17—20 psl. — Lauma; 21—24 ps. — Laima; 24 p. — Karaluni, 24—28 — Dziwswits, Castitis. 28—32 psl. — Kamienie litewskich bogiń, 32 p. — Kaukie, 32—37 p. — Undiny, 37—38 p. — Medžioima, 38—42 p. — Yszmintas. 43—44 p. — bendrai apie liet. mitologiją. 139 psl. — wyobraženia pagańskie, 140 n. Piorun, 155—163 p. Początek czarowników. 285—295 p. — Pogrzeby, 299 psl. — Niektóre obyczaje, zwyczaje, obrzędy starożytne i t. d. (obrzędy religijine, ofiarna czasza, błogosławieństwo na wyprawę etc.).

181. Jungfer Victor, Alt-Litauen (Eine Darstellung von Land und Leuten, Sitten und Gebräuchen), Berlin und Leipzig 1926.

II. Teil: Religion und Kultus, 69—135 p. (Die ältesten religiösen Vorstellungen und der Totenkultus, 71—78. Die Götterwelt, 91—102 p. Kultstätten, Opfer und Priesterschaft, 103—109 p. Religiöse Feste, 110—125 p. Häusliche Feiern, 126—135 p. Darbo pagrindu yra padėtas Daukanto „Būdas" (žiūr. nr. 169), kurio aiškinimams paremti iš šaltinių duota citatų.

182. Yčas Jonas, Mažosios Lietuvos praeitis (XIII—XX amžiaus bruožai. Kovo 20 diena. Mažosios Lietuvos prisiglaudimui paminėti), Kaunas 1921 (Valstybės Tarybos leid.), 24—85.

30—31 psl. — S. Grünau; 35—38 psl. — in extenso paduotas Jurgio Fridricho įsakymas Ragainės apskr. bažnyčioms, žr. nr. 85.

183. K i r k o r A., Litovskija drevnosti (Čerty iz istorij į žizni Litovskago naroda. Iszrynkimaj isz giwenima ir Apraszima Letuwiu [Be vietos ir datos išleidimo]).

LUB *E 671.*

Psl. 8—11 (Mifologičeskija poniatija. Perkunas. Dubovoj les. Jazyčeskij chram v Vil'ne. Kovas, bog vojny).

** 184. K l i m a s P., Lietuvių senobės bruožai, Vilnius 1919, 170.

Lietuvių religija, 78—107, 153—165 p. (past. nr. nr. 458—671). Klimo darbo skyrius apie rel. yra lietuvių kalba geriausias šiuo klausimu. Surinkta daug medžiagos, įdėta daug citatų, ištraukų. Daugiausia jis remiasi A. Mierzynski'o tyrinėjimų išdavomis.

185. K o i a l o w i c z A. W., (1609—1677), Historiae Lithuanae, pars prior. De rebus Lituanorum ante susceptum Christianum Peligionem conjunctionemque Magni Lithuaniae Ducatus cum Regno Poloniae, Dantisci 1650, 399.

LUB *Ds 245.*

186. K o t z e b u e August V., Preussens ältere Geschichte, Riga 1808, I.

Drittes Kapitel: Ueber Sprache und Religion der alten Preussen, 69—90 p., Belege und Erläuterung, 294—308 p.

187. K r a s z e w s k i I. J., Litwa (Starożytne dzieje, ustawa, język, *wiara,* obyczaje, pieśni, przyslowia padania), Warszawa 1847—1850, II.

Tom I: Historja do XIII wieku, 1847, 516.

188. K r u m b h o l t z Robert Dr., Samaiten und der Deutsche Orden bis zum Frieden am Melno - See 1422, Königsberg i. Pr. 1890 (atsp. iš AM XXVI [1889] 193—258, 461—484; XX [1890] 1—84, 193—227; Diss. Königsberg).

Apie religiją, palyginti, gana blaivios pažiūros 11—13 psl. Rec.: *M. Perlbach,* KH 1889.

189. K r z y w i c k i L., Żmudz starożytna (Dawni Żmudzini ich warownie), Warszawa 1906, 90+IV, 18—20, 23, 59, 67.

LUB D 29947.

Rec.: *A. Brückner:* KH, XX (1906) 332—336. Lietuviškai yra Sužiedėlio vertimas. L. K. *Kšivickis,* Žemaičių senovė, 1928. LUB D 16747.

190. K š i v i c k i L., Žmudskije pilekal'nisy.

LUB Ež 48.

85,91 psl. Apie akmenis žiūr. E. *Wolter:* Perkunastempel und litauische Opfer und Deivensteine: MLLG IV 393—395. (Ištrauka iš „Annuae Litterae Societis Jesv anni 1600" — akmenų garbinimas).

191. K u k u l n i k Pavel, Predanija Litovskago naroda (Čerty iz istoriji i žizni Litovskago naroda [žr. nr. 183]).

LUB *E 671.*

88 psl. — Predanija mifologičeskija (Lauma, Laima, Karaliunė, Dievitis, Čel'tiči (?), Kaukai, Vandenės (undinės), Medžiojmą, Išmintas ir t. t.). 93—98 psl. — Obyčaj, pover'ja i predrazsudki litovcev.

192. L i u b a v s k i j M. K., Očerk istoriji litovsko — russkago gosudarstva do Liublinskoj uniji vkliučitel'no[2], Moskva 1915.

Pasiremdamas A. Mierziński'u, kritikuoja Krivių–Krivaičio buvimą ir t.t., 11—12 psl. Lietuviškai *J. Sondeckio* vertimas, Vilnius 1920.

193. L e i s c h i, Die Litauer (Etnographische und geographische Be-

schreibung: das Volk, das Land, die Geschichte, Mythologie usw. [latvių kalba]), Riga 1903.

194. L e l e w e l J., Dzieje Litwy i Rusi aż do uniji z Polską w Liublinie zawartej, Paryż 1839.

LUB D 37418, D 13976.

195. L e w i c k i A., Zarys historji Polski (Uzupełnił J. Friebderg),[11] Warszawa — Kraków 1923 (XV+491), 112—113.

196. L i t a u i s c h — l e t t i s c h e Mythologie: „Der grose Herder", VII (1933) sk. 1093 (8 eilutės — menkos ir netikslios žinios).

197. L o h m e y e r Karl Dr., Geschichte von Ost — und Westpreussen[3], Gotha 1908, I (bis 1411).

Zweites Kapitel: Sitten und Gebräuche der alten Preussen, 30—56 p. (Religija: gamtos garb., dievų vardai, jų sąvoka, kultas, dvasininkai, Krivė, tikėjimas į pomirtinį gyvenimą, mirusiųjų laidoj., 31—41 p.).

198. L o w m i a ń s k i Henryk, Studja nad początkami społeczeństwa i państwa Litewskiego, Wilno 1932, II 448+2 žem.

191—206 psl. (Criwe, 195 p.; kaplany, 199—205).

199. L u d w i k z Pokiewia, žr. Jucewicz A. L. nr. 179.

200. M i e r z y ń s k i A., Starożytna Litwa, Warszawa 1899.

201. M y t h o l o g i e générale, žiūr. nr. 113, 132.

* 202. N a r b u t t Theodor, Dzieje starożytne narodu Litewskiego, Tom I *(Mitologia Litewska),* Wilno 1835, I t., XV + 482.

X i ę g a p i e r w s z a (1—170 p.): Bogowie więksi, Boginie, Bogowie mniejsi, czyli Bozkowie. Ubóztwienie ciał niebieskich. Bóztwa tajemnicze i Fetysze. Bohatérowie. Półbogi. X i ę g a d r u g a (170—386 p.): Przedmioty czci religijnej. Miejsca uświęcone. Osoby poswięcone. O ofiarach. Święta. Uroczystości. O obrządkach. O rzeczach ostatecznych człowieka. Rzeczy, związek z Mytologiją Litewską mające. D o d a t k i (411—475 p.): 1) O arcykaplanie. 2) O rzece Nerczy. 3) O boginiach. 4) O znakach dostojeństw kaplanskich. O abecadle Biarmskiem. O języku Litewskim etc. 9 iliustracijos (jų tarpe iš Hartknocho tabl. VII prūsų Romovė). Rec. žiūr. *Fk 12489* (5 rec.); *Gw 263* (6 rec.); *Biržiška V.:* „Liet. bibl.", III, (antrieji) papild. nr 671 a.

203. N a r b u t t T., Pomniki do dziejów Litewskich, Wilno 1846.

* 204. N i e m i A. R., Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimai (Iš suomių kalbos išvertė *Ad. Sabaliauskas):* „Mūsų Tautosaka", VI, Humanit. M. Fak. Tautosakos Komisijos leid. red. prof. Krėvė-Mickevičius, Kaunas 1932, 20, 22 (Kęstučio priesaika) 27—29, 35, 36—48.

205. P l a t o n o v S. T., Lekciji po russkoi istorij (Izdal Iv. Blinov)[7], St. Peterburg 1910 (Apie religiją 130 p.).

206. P o g o d i n A., Drevnije litovcy (Izdanije „Litvy"), Vilno. 1920, 16—20 (Religija drevnich litovcev).

207. P r o c h s k a Antoni, Dzieje Witolda w. księcia Litwy, Wilno 1914, 420. (Apie relig. 20—21 psl.).

208. P r o c h a s k a A., Król Władysław Jagiełło, Kraków 1908, I 414 (Relig. 20, 24—28 psl.).

209. P u r y c k i s Joseph Dr., Die Glaubenspaltung in Litauen im XVI

Jahrhundert bis zur Ankunft der Jesuiten i. J. 1569, Freiburg 1919 199 (Pagonystės liekanos XVI amž. 66—69 psl.).

210. Roeppell — Caro, Geschichte Polens (rašytas tik Caro), 1386—1430 III, (Relig. 22 psl. [atkartota senoji nekritišk. pažiūra]).

211. Salvatori Giuseppe, Storia, miti e canzoni degli antichi Lituaani, Roma 1930, 16.

212. Seraphim E. u. A., Livländische Geschichte von der „Aufsegelung" der Lande bis zur Einverleibung in das Russische Reich[2], Reval 1897—1904, I.

213. Seraphim E., Geschichte von Livland I (— 1582): „Allg. Staatengeschichte, herausggb. von K. Lamprecht", Gotha 1906.

214. Skirmuntt K., Nad Niemnem i nad Baltykiem (w zaraniu dziejów), Warszawa 1897, 164.

19—46 psl. (Zarysy mitologii starożytnych Litwinów. Swiątynie. Kaplani. Kriwe. Ogień wieczny). Iš viso yra to K. Skirm. veikalėlio 3 dalys. I ir II dalies yra liet. vertimas. 1920—21.

215. Skirmunttowa K., Z najstarszych czasów plemienia litewskiego, Kraków 1892.

Rec.: *J. Bs* (Basanavičius): „Varpas", Nr. 1. (1893) m. *A. Brückner:* KH XVIII (1894 89—90).

216. Smolenskis Vladislovas, Lenkų tautos istorija. (Iš lenkų kalbos, J. Yčui redaguojant, vertė *A. Kasakaitis),* Kaunas 1925.

217. Sprogis I., Po povodu „narodnyj sud v Zapadnoj Rusi" ŽMNPr, n. 5. (1894) 181—199 (čast 293). (Kerėtojų bei burt. byla).

Bl 3359.

218. Sud (narodnyj) Litvinov nad koldunami (čerodėjami) 1615 goda, Vitebsk 1896, 18.

Bl 3361.

219. Schafarik, Slavianskija drevnosti. (Perevod s češskago J. Bodianskago), Moskva 1837—1838, I t. 1—3 kn.

LUB *D 27334—36.*

220. Schiemann Theodor, Russland, Polen und Livland bis in das 17 Jahrhundert (in W. Onckens: „Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen" II, 10), Berlin 1885.

Yra itališkas vertimas, Milane 1901.

221. Šliupas J. M. D., Lietuvių tauta senovėje ir šiądien, Plymouth, Pa 1904, I 466.

Senovės liet. religija, 381—459 psl. (laidojimas, 380—391 p.; Tikėjimas senovės Lietuvių, 391—459 p.: dievų vardai, kryviai, raganos, vaidilutės, aukos, ugnis, medžių garb., šventi alkai etc.).

222. Schlözer A. L., Geschichte von Litauen, Göttingen 1776.

* 223. Szujski, Dzieje Polski (Jagiellonowie), Lwów 1862, II.

224. Usener H., Götternamen, žiūr. nr. 147. Lietuvių dievų vardus plg. *A. Schleicher,* Lituanica (žiūr. nr. 76 ir sk. 6 c.) 89—103 psl.

225. Tarasenka P., Gimtoji senovė, Šiauliai 1923.

45—50 psl. (alkvietės), 54—67 p. (laidojamosios vietos).

226. T a r a s e n k a P., Priešistorinė Lietuva (Vadovas krašto praeities tyrimo darbams), Kaunas 1927.

Aisčių religija, 116—121 p.

227. T a r a s e n k a P(etras), Lietuvos archeologijos medžiaga (Materialien für litauische Archeologie), Kaunas 1928.

57 n. (laidojimo liekanos), 65 p. (laidojimai), 67—76 p. (laidojimai, kapai), 81—84 p. (senovinių šventovių vietos — alkvietės). 271—311 psl. įdėta biblijografija, žiūr. ten skyrių c: Istorinių pilių griuvėsiai, numizmatika... mitologija, 296—311 p.). Plg. *S. A. Dubinski:* Bibliografija po archeoliogii Belarusi i sumežnych krain (Belaruskaja Akademija navuk), Mensk 1933. Bibilijografija gera ir įdomi Lietuvai ir Vilniaus kraštui, 1—50 psl.

228. T e t z n e r Fr., žiūr. nr. 146.

229. T r u s m a n Georgij, Vvedenije christianstva v Lifliandiju.

„Glava II, čast 1-aja" 22—28 psl. (apie lietuvių — latvių mitologiją). Apie tą knygos skyrių žiūr. *E. Volterio* rec. „Magazin herausgeg. von der Lettisch — Litterärischen Gesellschaft", XVIII.

230. W a g n e r D. F., Geschichte von Lithauen, Leipzig 1776—1788.

231. V y t a u t a s (Akielaitis), Rzut oka na starożytność narodu litewskiego, Petersburg 1885 4, 29, 42, 43.

LUB *C 4546.*

* 232. V o i g t Johannes, Geschichte Preussens von den ältesten Zeiten bis zum Untergange der Herrschaft des deutschen Ordens, Königsberg 1827—39, I—IX.

Erster Band — Die Zeit des Heidenthums 1727. 145—158 psl.: Geschichte und Sage von Widewud und dem Griwe. 159—164: Das heilige Romowe. *Kapitel* XI 574—615 psl.: Religion und Götterdienst. Die Priester. Priesterinnen und Wahrsager. Die Priester. Religiöse Feste. B e i l a g e n: Nr. X: Ueber den Oberrichter und Oberpriester Griwe, 696—711 psl.

V o i g t Joh., Adalbert von Prag, 1898. *LUB D — 488.*

233. W o ł o n c z w s k i M. ks., Žemajtiu wiskupiste, Wilniuj 1848, I dal.

Lenkų k. vertimas: *M. Hryszkiewicz,* Biskupstwo Żmujdzkie, Kraków 1898. Rordz. II: Dawna religia Żmujdzinów, 12—14 psl.

234. Z a j a c z k o w s k i Stanisław, Dzieje Litwy pogańskiej do 1386 r., Lwów 1930, 80. Apie religiją, 13—14 p.

235. Ž w e c k Albert, Litauen (Eine Landes und Volkskunde), Stuttgart 1898.

LUB *D — 10624.*

Čia nėra įtrauktos Lietuvos istorijos (platesni ar siauresni vadovėliai), kur apie lietuvių religija visados kas nors yra pasakyta: *Aleknos A.* (keli leid. 1-sis 1911 m., lenk. vert.), *Jakubovskió* (lenk.), *Kacelio I.* (rus.), *Matulaičio St.* (1923), *Pajautos* (vert. iš lenk. k., 2 leid.), *Penkausko* (2 leid. 1934), *Prano* (1920), *Sruogienės-Daugirdaitės* (1935), *Šinkūno* (pora leid.), *Storosto G.* (vok.), *Šležo-Malinausko* (1934) ir t. t.

(B. d.).

Redakcijai atsiųstos knygos

D e r g r o s s e H e r d e r, Nachschlagewerk für Wissen und Leben, Freiburg im Br. 1935, XI[4] 1776 fracta pagino: Sippe-Unterfranken; XII[4] 1702 fracta pagina: Unterführung — ZZ mit Unhang: A. Systematisches — Verzeichnis der Rahmenartikel, Tafeln, Bildseiten oder Bildgruppen; B. Ergänzende Verweisungen.

XI t o m. — Rahmenartikel: Sitte, Solidarismus, Soziale Frage, Socialismus, Socialpolitik, Sozialversicherung, Sport, Sprache, Staat, Staatsreform, Städtebau, Stamm, Stand, Statistik, Steuern, Stil, Strafe, Strafrecht, Studenten u. Studentenverbindugen, Sünde, Tanz, Taufe, Technik, Telegraphie, Terrarium, Theater, Tod, Todesfall, Totentanz, Tradition, Treue, Tuberkulose, Turnen, Unfehlbarkeit, Universität, Universitätreform.

Lituanistika: Smetona, Suvalkai, Telšiai, Tumas, Soter. Apie paskutinįjį štai kas parašyta: „S o t e r, litauische religionswissenschaftl. Zeitschrift, 1924 gegr., hrsg. von der kath. theol.-philos. Fakultät der Univ. Kaunas".

XII t o m. — Rahmenartikel: Urchristentum, Urheberrech, Vater, Verbrechen, Verbrecher, Versailler Vertrag, Versicherungswesen, Vertrag, Vitalizmus, Volk, Volkstum, Der Völkerbund, Völkerrecht, Volksbildung, Volkserziehung, Volksbrauche, Volkskunst, Volkslied, Volkswirschaft, Volkswirschaftslehre, Vornamen, Die göttliche Vorsehung, Währung, Waschmaschine, Wasserheilkunde, Wechsel, Wehrsport, Wein u. Weinbau, Weltanschauung, Weltkrieg, Weltwirtschaft, Wert; Wetter und Wetterkarte, Wirtschaft, Wohlfahrtsflege, Wohnung, Wunde u. Wundbehandlung, Wunder, Zähne, Zeitung, Zelle u. Zellteilung, Zins.

Lituanista: Vaižgantas, Woldemaras, Wilnius ir t. t.

Taigi, visa enciklopedija išleista. Linkime pasisekimo!

Redaktorius e. o. pro. *Dr. P. Malakauskis*

Turinys — Index

Nr. 1.

D r. P r. V e n c k u s, Apreiškimo šaltiniai
De fontibus revelationis .... 2—34

D o c. D r. I g n. Č e s a i t i s, Nudizmas ir moralė
De moralitate nuditatis .... 25—48

D r. P. M a l a k a u s k i s, Mišių stipendijų istorija
Historia stipendiorum missarum 49—60

B i b l i j o g r a f i j a

1. Apologetika .... 61—63
2. Dogmatinė teologija .... 63—65
3. Pastoralinė ir moralinė teol., humiletika ir t. t. .... 66—74
4. Bažnytinės teisės .... 74—76
5. Įvairios knygos .... 76—77
6. Redakcijai atsiųstos knygos 77

Nr. 2.

D r. P r. V e n c k u s, Apreiškimo šaltiniai
De fontibus revelationis ...... 81—127

D r. P r. M a l a k a u s k i s, Šv. P. Marijos ir šv. Juozapo moterystė
De matrimonio B. V. Mariae et s. Josephi .... 128—132

D o c. D r. Z. I v i n s k i s, Biblijografinė senovės lietuvių religijos ir mitologijos medžiaga
Bibliographia de antiqua lituanorum religione et mythis .... 133—161
Redakcijai atsiųstos knygos 162

Teol.—Filosofijos Fakulteto leidiniai:

I. Knygos

1. P. Malakauskis, Moterystės teisės[2], Kaunas 1932, 511, 7 lit.
2. P. Būčys, Teologijos enciklopedijos kursas, Marijampolė 1925 (nebėra).
3. J. Eretas, Henrich Seuse, Kaunas 1929, 64, 1 lit.
4. J. Eretas, Meister Eckehart, Kaunas 1930, 146, 2 lit.
5. J. Eretas, Jonas Tauleris, Kaunas 1930, 128, 2 lit.
6. J. Grinius, O. V. Milašius — poetas, Kaunas 1930, 196, 3 lit. 50 cent.
7. Pr. Kuraitis, Pagrindiniai gnoseologijos klausimai, Kaunas 1930, 104, 2 lit.
8. P. Malakauskis, Viešosios bažnytinės teisės, Kaunas 1931, 268, 3 lit. 50 cent.
9. Ant. Maliauskis, Teodiceja, Kaunas 1931, 180, 2 lit. 50 cent.
10. J. Eretas, Vokiečių literatūros istorija, Kaunas 1931, 205, 5 lit. 50 cent.
11. Pr. Venckus, Fundamentalinės teologijos paskaitos (įvadas), Kaunas 1932, 40, 50 cent.; Fundamentalinės teologijos paskaitos, Kaunas, 1931, 1 dal. 192, 3 lit.; Kaunas 1935, 4 dal. 84, 1 lit. 50 cent.
12. Pr. Kuraitis, Ontologija, Kaunas 1931, I 207, 4 lit.; Kaunas 1933, II 168, 3 lit.
13. P. Malakauskis, Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, 117, 2 lit.
14. J. Grinius, Putino lirika, Kaunas 1932, 108, 1 lit. 50 cent.
15. P. Malakauskis, Bažnytinės teisės (įvadas), Kaunas 1932, 120, 2 lit.
16. J. Eretas, Goethe, Kaunas 1933, 263, 5 lit.
17. P. Malakauskis, Baudžiamosios teisės[2], Kaunas 1934, 335, 5 lit.
18. P. Malakauskis, Įgimtoji teisė, Kaunas 1934, 116, 1 lit. 50 cent.
19. Z. Ivinskis, Lietuvos prekyba su Prūsais, Kaunas 1934, 1 dal. 208, 4 lit. 50 cent.
20. St. Šalkauskis, Įvedamoji pedagogikos dalis, Kaunas 1935, 53, 2 lit.
21. St. Gruodis, Negimusios gyvybės panaikinimas, Kaunas 1935, 130, 3 lit.
22. Ant. Maliauskis, Etika, Kaunas 1935, 1 dal. 192, 4 lit.

II. Žurnalai

1. „Soter" (religijos mokslų žurnalas):

1934 m.	— 2,50 lit.	1 (1932)	— 2 lit.
1925 „	— 4,— „	2 (1932)	— 2,— ,
1926 „	— 2,— „	1 (1933)	— 1,50 „
1927 „	— 3,— „	2 (1933)	— 2,— „
1928 „	— 4,— „	1 (1934)	— 2,— „
1929 „	— 4,— „	2 (1934)	— 2,— „
1930 „	— 2,50 „	1 (1935)	— 3,— „
1 (1930)	— 2,50 „	2 (1935)	— 3,— „
2 (1931)	— 2,50 „		

2. „Logos" (filosofijos žurnalas):

1922 m.	— 2 lit.	1931 m.	— 2 lit.
1923 „	— 2 „	1932 „	— 2 „
1924 „	— 2 „	1933 „	— 2 „
1925 „	— 3 „	1(1934) „	— 2 „
1926 „	— 5 „	2(1934) „	— 2 „
1927 „	— 3 „	1(1935) „	— 3 „
1928 „	— 3 „	2(1935) „	— 3 „
1929 „	— 3		
1930 „	— 3 „		

3. „Athenaeum" (kalbos, literatūros ir istorijos žurnalas)

1 (1930)	— 2,50 lit.	1932 m.	— 4,00 lit.
2 (1930)	— 2,— „	1933 „	— 3,— „
1 (1931)	— 3,— „	1934 „	— 4,— „
2 (1931)	— 2,— „	1935 „	— 6,— „

Visų Teol. - Filosofijos Fakulteto leidinių komisijonierius yra Šv. Kazimiero Draugijos Centralinis Knygynas Kaune.

Dr. Malakauskio rašiniai:

1. Kryžiaus kelias (vertimas iš Antanavičiaus), Kaunas 1912 (nebėra).
2. Ar moteris Joanna kadaise buvo papa?, Kaunas 1913; Kaunas ^{2}1930; Kaunas ^{3}1931, 18 in 16^{0}.
3. Krikščionijos laimėjimas 313, Kaunas 1913.
4. Vyskupų rinkimai, Kaunas 1919.
5. Moterystės teisės^{2}, Kaunas 1932, I—XVI+511 in 8^{0}.
6. Diecezinis sinodas, Kaunas 1926, 16 in 8^{0}.
7. Civilinės jungtuvės, Kaunas 1926, 32 in 16^{0}.
8. Baudžiamosios teisės, Kaunas 1928; Kaunas ^{2}1934, I—XII+355 in 8^{0}.
9. Konkordatai ir Lietuvos konkordatas, Kaunas 1928, 40 in 8^{0}.
10. Katalikiška mokykla, Kaunas 1929, 46 in 8^{0}.
11. Katalikiškos draugijos, Kaunas 1930, 52 in 8^{0}.
12. Bažnytinė cenzūra ir draudžiamosios knygos, Kaunas 1931, 30 in 8^{0}.
13. Viešosios bažnytinės teisės, Kaunas 1931, I—X+268 in 8^{0}.
14 Dvasiškių teisės, privilegijos ir priedermės, Kaunas 1931, 35 in 8^{0}.
15. Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, 117 in 8^{0}.
16. Bažnytinės teisės (įvadas), Kaunas 1932, I—VII+120 in 8^{0}.
17. Moterystė, Kaunas 1933, 66 in 24^{0}.
18. Įgimtoji teisė, Kaunas 1934, I—XII+116 in 8^{0}.